

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПРАВОВОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ
НДІ ПЗІР НАПРН УКРАЇНИ

**ЦИФРОВІ ТРАНСФОРМАЦІЇ
УКРАЇНИ 2022:
ВИКЛИКИ ТА РЕАЛІЇ**

Електронне наукове видання

Харків

2022

Рекомендовано до публікації

Вченою радою Науково-дослідного інституту правового забезпечення інноваційного розвитку Національної академії правових наук України (протокол № 9 від 25 жовтня 2022 р.)

Редакційна колегія:

С. В. Глібко – канд. юрид. наук, директор НДІ ПЗІР НАПрН України;
К. В. Єфремова – канд. юрид. наук, заступник директора з наукової роботи НДІ ПЗІР НАПрН України;

А. М. Любчич – канд. юрид. наук, учений секретар НДІ ПЗІР НАПрН України

Рецензенти:

І. В. Яковюк – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого;

А. М. Ісаєв – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права № 1, начальник науково-дослідницького сектору Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Збірник наукових праць НДІ ПЗІР НАПрН України : Цифрові трансформації України 2022: виклики та реалії : за матеріалами III Круглого столу (м. Харків, 30 вересня 2022 року) / за ред. К. В. Єфремової. – Харків: НДІ ПЗІР НАПрН України, 2022. – 140 с. – Електронне наукове видання. – https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2022/11/conf_30.09.2022.pdf

ISBN 978-617-7806-32-4

У збірнику наукових праць представлені доповіді, тези доповідей, наукові повідомлення студентів, викладачів, практичних працівників, науковців, що взяли участь у III круглому столі «Цифрові трансформації України 2022: виклики та реалії». Захід був проведений Національною академією правових наук України, Науково-дослідним інститутом правового забезпечення інноваційного розвитку Національної академії правових наук України, Радою молодих учених Науково-дослідного інституту правового забезпечення інноваційного розвитку 30 вересня 2022 року у м. Харкові з метою обміну практичними і теоретичними напрацюваннями й підготовки рекомендацій учасників щодо правових проблем і викликів розвитку цифрової економіки України в умовах кризи та військового стану. Збірник наукових праць є продовжуваним науковим виданням. Видання буде цікавим науковцям, аспірантам, студентам та всім, хто цікавиться актуальними проблемами розвитку цифрової економіки України.

Друкується в авторській редакції

ЗМІСТ:

Георгієвський Юрій Валентинович Актуальні проблеми правового забезпечення державної реєстрації небезпечних факторів в сучасних умовах	5
Внукова Наталія Миколаївна Вплив цифрової трансформації на розвиток механізмів Індустрії 4.0	15
Глібоко Сергій Васильович, Розгон Ольга Володимирівна Розвиток цифрових технологій як пріоритетний розвиток міжнародного співробітництва	21
Єфремова Катерина Вікторівна, Новіков Євген Андрійович Заходи з цифрової трансформації економіки, спрямовані на реалізацію завдань України як кандидата на вступ до ЄС	28
Любчич Анна Миколаївна Щодо підтримки розвитку науки у воєнний період.....	38
Кохан Вероніка Павлівна Ініціативи Європейського Союзу у розвитку дослідницьких інфраструктур.....	43
Селіванова Ірина Анатоліївна Цифрова трансформація медичної системи України.....	49
Давидюк Олександр Миколайович Публічно-правові засоби державного регулювання сфери трансферу технологій	56
Головащенко Ольга Сергіївна Правова основа розвитку дослідницьких інфраструктур в Україні.....	63
Хаустова Марина Геннадіївна Правові проблеми і виклики цифрової трансформації 2022 року.....	69
Подрез-Ряполова Ірина Валеріївна Стратегічні орієнтири розвитку цифрово економіки України: окремі проблемні питання.....	76
Чубенко Віра Анатоліївна Електронні публічні закупівлі як засіб стимулювання виробництва високотехнологічної продукції в Україні	82

Шматков Даніїл Ігорович Вирішення спорів щодо авторського права у Цифрову Епоху	91
Чуприна Ангеліна Тимурівна Щодо окремих питань державної підтримки діяльності стартапів, які діють у формі фізичної особи-підприємця.....	100
Мамаєв Ілля Олександрович Перспективи впровадження електронного голосування в Україну.....	107
Лукань Марія Олександрівна Політика EU4INNOVATION для України	116
Розгон Ольга Володимирівна Цифрова взаємодія між державою та бізнесом через релокацію в умовах воєнного стану.....	122
Ковальчук Олена Костянтинівна План BEPS та одноразове (спеціальне) добровільне декларування активів фізичних осіб в Україні: точки перетину.....	130

Георгієвський Юрій Валентинович

доктор юридичних наук, завідувач наукового відділу

правового забезпечення галузевого інноваційного розвитку

НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України,

доцент кафедри адміністративного права Національного юридичного

університету імені Ярослава Мудрого

<https://orcid.org/0000-0001-8014-7827>

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ НЕБЕЗПЕЧЕНИХ ФАКТОРІВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Тези присвячено аналізу змін організаційно-правових засад державної реєстрації небезпечних факторів у зв'язку з прийняттям Закону України «Про систему громадського здоров'я». Виявлено правову необхідність удосконалення порядку адміністрування цього Державного реєстру небезпечних факторів через передбачені законом зміни як суб'єкта державної реєстрації, так і власника державного реєстру небезпечних факторів. Доведено, що така правова потреба актуалізує питання забезпечення захисту інформації, що міститься в ньому з ймовірним виконанням завдання з резервування державного інформаційного ресурсу в разі продовження правового режиму воєнного стану. Запропоновано Кабінету Міністрів України одночасно з набранням чинності Законом України «Про систему громадського здоров'я» в положенні про державну реєстрацію небезпечних факторів вичерпно врегулювати комплекс питань щодо взаємодії між суб'єктом державної реєстрації та суб'єктом проведення експертизи реєстраційних документів, а також щодо порядку адміністрування відповідного державного реєстру.

Ключові слова: система громадського здоров'я, небезпечні фактори, державна реєстрація небезпечних факторів, захист інформації в державному реєстрі небезпечних факторів.

Georgiievskiy Iurii Valentinovich

Doctor of Juridical Sciences, Associate Professor,

Head of the Scientific Department of Sectoral Innovative Development

Legal Support of the Research Institute of Innovative Development Legal

ACTUAL PROBLEMS OF LEGAL SUPPORT STATE REGISTRATION OF HAZARDOUS FACTORS IN MODERN CONDITIONS

Theses are devoted to the analysis of changes in the organizational and legal basis of the state registration of hazardous factors in connection with the adoption of the Law of Ukraine "On the Public Health System". The legal need to improve the procedure for the administration of this State register of hazardous factors has been identified due to changes in both the subject of state registration and the owner of the State register of hazardous factors provided for by law. It is proven that such a legal need actualizes the issue of ensuring the protection of the information contained in it with the probable fulfillment of the task of reserving the state information resource in the event of the continuation of the legal regime of martial law. It was proposed to the Cabinet of Ministers of Ukraine simultaneously with the entry into force of the Law of Ukraine "On the Public Health System" in the provision on state registration of hazardous factors to exhaustively regulate a set of issues regarding the interaction between the subject of state registration and the subject of examination of registration documents, as well as regarding the procedure administration of the relevant state register.

Keywords: public health system, hazardous factors, state registration of hazardous factors, protection of information in the state register of hazardous factors.

06.09.2022 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про систему громадського здоров'я», яким комплексно регулюватимуться суспільні відносини у сфері громадського здоров'я. Так, він зокрема встановлюватиме правові та організаційні засади здійснення державного нагляду (контролю) у сферах господарської діяльності, які можуть становити ризик для санітарно-епідемічного благополуччя населення [1]. У зв'язку з цим, задля уникнення правових колізій в чинному законодавстві одночасно з введенням в дію зазначеного Закону (через 12 місяців з дня набрання ним чинності), буде визнано таким, що втратив чинність Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» [2].

Наразі, за чинним Законом, в тому числі, будь-які хімічні, фізичні,

біологічні чинники, речовини, матеріали або продукти, що впливають або за певних умов можуть негативно впливати на здоров'я людини визнано небезпечними факторами (стаття 1 Закону) [2]. Відповідно до статті 9 цього Закону використання таких об'єктів в народному господарстві та побуті допускається лише за наявності сертифікатів, що засвідчують державну реєстрацію, яку може бути здійснено лише за наявності встановлених для нього гігієнічних регламентів.[2] Слід зазначити, що Державний реєстр небезпечних факторів є інформаційним ресурсом, створеним ще в 1995 році з метою реалізації державної політики в управлінні системою обліку, регламентування та профілактики шкідливого впливу небезпечних факторів на організм людини та навколишнє середовище та вже функціонує на підставі відповідного Положення. [3] Окрім основного призначення дані з Державного реєстру небезпечних факторів використовуються задля визначення стратегії наукових досліджень у національній системі профілактики шкідливої дії небезпечних факторів, для підготовки пропозицій щодо визначення перспективних напрямків розвитку гігієнічного регламентування, в науковій розробці нормативно-правових документів і методичних матеріалів з їх гармонізації до міжнародних вимог. Станом на 11.09.2022 р. у ньому нараховується 1973 небезпечних факторів хімічного та біологічного походження. [4] Наразі, відповідно до пункту 10 вище зазначеного Положення [3] завдання з гігієнічної регламентації та державної реєстрації небезпечних факторів та ведення Державного реєстру небезпечних факторів покладено на ДП «Комітет з питань гігієнічного регламентування МОЗ України» (далі – Підприємство).

Відповідно до пункту 11 цього Положення [3] Підприємство задля виконання покладених на нього завдань: 1) визначає повноту, достовірність і відповідність вимогам до матеріалів щодо обґрунтування гігієнічного регламенту шляхом їх рецензування та розгляду на засіданні профільної комісії підприємства та в разі позитивного рішення подає проект гігієнічного регламенту на затвердження МОЗ, а в разі негативного рішення матеріали

повертаються замовнику; 2) розробляє та подає на розгляд МОЗ пропозиції щодо скасування гігієнічних регламентів, які в силу отримання нових, раніше невідомих даних не гарантують безпеку для людини; 3) розробляє пропозиції щодо гармонізації нормативно-правових актів України та науково-методичних підходів з питань гігієнічної регламентації відповідно до рекомендацій міжнародних організацій та законодавства Європейського Союзу, визнає або взаємовизнає гігієнічні регламенти, рекомендовані міжнародними організаціями або встановлені Європейським Союзом; 4) забезпечує доступ суб'єктів господарювання до інформації з питань гігієнічної регламентації та надає відповідні консультації.

В межах покладених на нього завдань ДП «Комітет з питань гігієнічного регламентування МОЗ України» фактично надає послуги з: 1) проведення державної реєстрації (перереєстрації), включаючи експертизу поданих документів та підготовку свідоцтва про державну реєстрацію, 2) підготовки та надання Карти даних небезпечного фактора, 3) підготовки переліку даних, необхідного для здійснення державної реєстрації небезпечного фактора. [5]

Таким чином, забезпечення своєчасної, повної та обґрунтованої державної реєстрації небезпечних факторів є вкрай важливим, адже лише за умови її проведення допускається виробництво, використання, введення в обіг будь-якого хімічного або біологічного небезпечного фактора, що певною мірою убезпечує здоров'я населення, а забезпечення захисту інформації, яка в ньому міститься не може викликати сумнів.

При цьому, як вбачається зі змісту нового Закону ним змінено основні організаційно-правові засади державної реєстрації зазначених небезпечних факторів, які обумовлюють необхідність зміни порядку адміністрування цього Державного реєстру. Так, новим законом на відміну від чинного закону передбачено, що державну реєстрацію небезпечних факторів здійснює Міністерство охорони здоров'я України, у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України (частина п'ята статті 47 Закону), а не ДП

«Комітет з питань гігієнічного регламентування МОЗ України», яке, як вже було зазначено вище, здійснює таку державну реєстрацію та адміністрування (ведення) Державного реєстру небезпечних факторів наразі. [1] Варто звернути увагу на те, що за частиною шостою статті 47 нового Закону зацікавлена особа подає заяву про державну реєстрацію небезпечного фактору безпосередньо до Міністерства охорони здоров'я України, яке згідно з частиною сьомою цієї ж статті приймає рішення про реєстрацію або відмову у державній реєстрації небезпечного фактора протягом 60 днів після надходження відповідних документів за результатами проведеної експертизи реєстраційних матеріалів. З наведеної правової конструкції вбачається, що МОЗ таку експертизу не здійснює, а суб'єкт її проведення і механізм його взаємодії з МОЗ, зокрема те, в якому порядку та в які строки МОЗ передає цьому суб'єктові для своєчасного та достатнього як для документообігу, так і для проведення експертизи отримані ним реєстраційні документи, залишається невизначеним. [1] З цієї ж частини сьомої статті 47 нового Закону також вбачається, що безпосередньо порядок проведення експертизи реєстраційних матеріалів та вимог до них затверджується МОЗ України. При цьому, не є очевидним чи передано МОЗ повноваження визначати експертну установу (чи установи), яке за чинним Положенням [3] раніше реалізовував Кабінет Міністрів України. Вважаємо, що оприлюднення експертною установою інформації про подані заяви про державну реєстрацію, стан розгляду документів та прийняті за його результатами рішення безоплатно оприлюднюється на веб-сайті установи, що здійснює експертизу реєстраційних матеріалів.

Вважаємо, що положення частини сьомої статті 47 Закону [1] про оприлюднення на веб-сайті установи, що здійснює експертизу реєстраційних матеріалів, інформації про подані заяви про державну реєстрацію, стан розгляду документів та прийняті за його результатами рішення лише забезпечує доступ до публічної інформації через прозорість та відкритість діяльності цієї установи як суб'єкта, уповноваженого власне на проведення

експертизи, але само по собі не створює належних правових підстав для наділення цієї установи (установ) компетенцією з адміністрування державного реєстру небезпечних факторів. Очевидно, що в силу змістовно змінених законодавчих конструкцій, якими в подальшому регулюватиметься державна реєстрація небезпечних факторів, чинне Положення про гігієнічну регламентацію та державну реєстрацію небезпечних факторів [3] після набрання чинності законом вже йому не відповідатиме та має бути приведено у відповідність до нього або визнано таким, що втратило чинність. Відмітимо, що за змістом частини п'ятої статті 47 Закону [1] правове регулювання правовідносин з державної реєстрації небезпечних факторів має встановити Кабінет Міністрів України в окремому нормативно-правовому акті - Порядку (Положенні). На нашу думку, не МОЗ, як це передбачено новим законом, а саме КМУ має в такому Порядку врегулювати відносини з організації проведення експертизи реєстраційних матеріалів. Зазначимо, що запроваджені новим Законом зміни в порядку державної реєстрації небезпечних факторів та веденні відповідного державного реєстру, які призведуть до зміни власника цього реєстру (з ДП «Комітет з питань гігієнічного регламентування МОЗ України» на МОЗ України), актуалізують питання забезпечення комплексної системи захисту інформації, яка в ньому міститься. Такий висновок ґрунтується на приписах, встановлених у Законі України «Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах» [6] та підзаконних нормативно-правових актах в цій сфері.

Так, відповідно до частини четвертої статті 8 цього Закону [6] на державні реєстри, а отже і на Державний реєстр небезпечних факторів, не поширюються винятки оброблення інформації в системі без застосування комплексної системи захисту інформації. Згідно зі статтею 9 Закону [6] саме на власника ресурсу відповідно до статті 9 цього закону покладено відповідальність за забезпечення захисту інформації в цій системі, для чого завдання із забезпечення захисту інформації та контролю за ним має бути покладено в МОЗ на відповідний структурний підрозділ або відповідальних

осіб. Відповідно до статті 10 Закону [6] Кабінет Міністрів України встановлює вимоги до забезпечення захисту державних інформаційних ресурсів, до яких відповідно до пункту 5 Правил забезпечення захисту інформації в інформаційних, електронних комунікаційних та інформаційно-комунікаційних системах [7] відносяться вимоги щодо: 1) забезпечення збереження цілісності відкритої інформації під час обробки в системі захистом від несанкціонованих дій, які можуть призвести до її випадкової або умисної модифікації чи знищення; 2) наданням повноважень на модифікування або знищення відкритої інформації лише ідентифікованим та автентифікованим користувачам, яким надано відповідні повноваження; 3) необхідністю застосування кваліфікованого електронного підпису чи печатки при створенні та/або обробка в системі електронних документів, аналоги яких на паперових носіях повинні містити власноручний підпис відповідно до законодавства; 4) здійсненням перевірки та підтвердження кваліфікованого електронного підпису чи печатки здійснюються відповідно до вимог статті 18 Закону України "Про електронні довірчі послуги".

До цього ж додамо, що відповідно до частини четвертої статті 8 зазначеного Закону [7] на МОЗ, як на нового власника Державного реєстру після набрання чинності Законом [1], буде покладено обов'язок створення резервних копій державних інформаційних ресурсів та систем із дотриманням встановлених для таких ресурсів та систем вимог щодо їх захисту, цілісності та конфіденційності задля забезпечення належного функціонування систем та захисту інформації, що обробляється в них. Таке завдання може набути особливої актуальності в разі набрання чинності законом в період продовження правового режиму воєнного стану або протягом шести місяців після його припинення чи скасування. В такому випадку МОЗ має забезпечити створення резервних копій Державного реєстру небезпечних факторів та систем на окремих фізичних носіях у зашифрованому вигляді та їх подальшу передачу (переміщення) для

зберігання в установленому законодавством порядку, у тому числі за межами України (зокрема в закордонних дипломатичних установах України). Таким чином, організаційно-правовими засадами державної реєстрації небезпечних факторів та функціонування відповідного державного реєстру, які запроваджено Законом України «Про систему громадського здоров'я» [1], передбачено суттєве законодавче удосконалення порядку державної реєстрації небезпечних факторів та адміністрування відповідного державного реєстру, а також обумовлено зміну суб'єкта проведення державної реєстрації небезпечних факторів та адміністрування такого реєстру з ДП «Комітет з питань гігієнічного регламентування МОЗ України» на Міністерство охорони здоров'я України. Ця обставина, в свою чергу, актуалізує питання забезпечення новим власником цього державного реєстру комплексної системи захисту інформації, яка в ньому міститься, з ймовірним виконанням завдання з резервування державного інформаційного ресурсу в разі продовження правового режиму воєнного стану. Таким чином, Кабінету Міністрів України одночасно з набранням чинності Законом України «Про систему громадського здоров'я» [1] потрібно у відповідному Положенні про державну реєстрацію небезпечних факторів вичерпно врегулювати комплекс питань щодо взаємодії між суб'єктом державної реєстрації та суб'єктом проведення експертизи реєстраційних документів, а також щодо порядку адміністрування відповідного державного реєстру.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про систему громадського здоров'я: Закон України від 06.09.2022 року № 4142. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=4142&skl=10.

Дата звернення: 21.09.2022 р.

2. Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення: Закон України від 24.02.1994 р. № 4004-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4004-12#Text>. Дата звернення:

21.09.2022 р.

3. Положення про гігієнічну регламентацію та державну реєстрацію небезпечних факторів: постанова Кабінету Міністрів України від 13.06.1995 р. № 420. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/420-95-%D0%BF#Text>. Дата звернення: 21.09.2022 р.

4. Державний реєстр небезпечних факторів з офіційного веб-сайту ДП «Комітет з питань гігієнічного регламентування МОЗ України». URL: <https://uhrc.gov.ua/registr>. Дата звернення: 21.09.2022 р.

5. Інформаційні матеріали з офіційного веб-сайту ДП «Комітет з питань гігієнічного регламентування МОЗ України». URL: https://uhrc.gov.ua/UserFiles/upload/statut_19.pdf. Дата звернення: 20.09.2022 р.

6. Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах: Закон України від 5.07.1994 року № 80/94-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-%D0%B2%D1%80#Text>. Дата звернення: 22.09.2022 р.

7. Правила забезпечення захисту інформації в інформаційних, електронних комунікаційних та інформаційно-комунікаційних системах: постанова КМУ від 29.03.2006 р. N 373. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/373-2006-%D0%BF#Text>. Дата звернення: 22.09.2022 р.

REFERENCES

1. On the public health system: Law of Ukraine dated September 6, 2022 No. 4142. Retrieved from: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=4142&skl=10. Date of application: 21.09.2022 r. [in Ukrainian].

2. On ensuring sanitary and epidemic well-being of the population: Law of Ukraine dated February 24, 1994 No. 4004-XII. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4004-12#Text>. Date of application: 21.09.2022 r. [in Ukrainian].

3. Regulations on hygienic regulation and state registration of dangerous factors: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 06/13/1995 No. 420. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/420-95-%D0%BF#Text>. Date of application: 21.09.2022 r. [in Ukrainian].

4. State register of dangerous factors from the official website of the SE "Committee on Hygienic Regulation of the Ministry of Health of Ukraine". Retrieved from: <https://uhrc.gov.ua/registr>. Date of application: 21.09.2022 r. [in Ukrainian].

5. Information materials from the official website of the SE "Committee on Hygienic Regulation of the Ministry of Health of Ukraine". Retrieved from: https://uhrc.gov.ua/UserFiles/upload/statut_19.pdf. Date of application: 20.09.2022 r. [in Ukrainian].

6. On the protection of information in information and communication systems: Law of Ukraine dated July 5, 1994 No. 80/94-VR. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-%D0%B2%D1%80#Text>. Date of application: 22.09.2022 r. [in Ukrainian].

7. Rules for ensuring the protection of information in information, electronic communication and information and communication systems: Resolution of the CMU of March 29, 2006, No. 373. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/373-2006-%D0%BF#Text>. Date of application: 22.09.2022 r. [in Ukrainian].

Внукова Наталія Миколаївна

*доктор економічних наук, провідний науковий співробітник
НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрНУ,*

професор кафедри банківської справи і фінансових послуг

ХНЕУ імені Семена Кузнеця,

ORCID: 0000-0002-1354-4838

ВПЛИВ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ НА РОЗВИТОК МЕХАНІЗМІВ ІНДУСТРІЇ 4.0

Дослідження присвячено визначенню впливу змін цифрової трансформації на розвиток Індустрії 4.0. Розглянуто підходи до визначення рівня впливу трансформаційних змін різним дослідниками. Встановлено рівень зацікавленості до термінів цифрова трансформація і Індустрія 4.0 в Україні інструментом Google Trends, який є низьким. Для відновлення галузей промислових хайтек необхідні інструменти координації стейкхолдерів, зацікавлених у запровадженні технологій Індустрії 4.0. Перехід на модель цифрової економіки є пріоритетом можливих учасників платформи Industry4Ukraine у поточній ситуації та перспективі.

Ключові слова: цифровізація, господарська діяльність, Індустрія 4.0.

Vnukova Nataliya Mykolayivna

*Doctor of Economics (2nd PhD), Leading researcher of Scientific and
Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovative Development
of NALS of Ukraine, Professor of the Department banking and financial services*

Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

ORCID: 0000-0002-1354-4838

THE INFLUENCE OF DIGITAL TRANSFORMATION ON DEVELOPMENT OF MECHANISMS OF INDUSTRY 4.0

The study is devoted to determining the impact of digital transformation changes on the development of Industry 4.0. Approaches to determining the level of impact of transformational changes by various researchers are considered. The level of interest in the terms digital transformation and Industry 4.0 in Ukraine was determined by the Google Trends tool, which is low. To restore industrial hi-tech industries, coordination tools of stakeholders interested in the introduction of Industry 4.0 technologies are needed. The transition to a digital economy model is a priority of possible participants of the Industry4Ukraine platform in the current situation and perspective.

Key words: digitalization, economic activity, Industry 4.0.

Актуальність. У реальному секторі економіки Індустрія 4.0 передбачає комплексну цифровізацію та автоматизацію виробничих процесів і управління [1], отже цифрову трансформацію, яка є її пріоритетом. Воєнний стан в Україні з одного боку на початковому етапі суттєво знизив інтерес до механізмів Індустрії 4.0, а з іншого саме за рахунок цифрової трансформації створюються передумови для технічного переозброєння, що вимагає процесу вдосконалення використання інструментів Індустрії 4.0 [2] в умовах особливого правового періоду.

Встає питання щодо рівня зв'язку цифрової трансформації та Індустрії 4.0, тому що на початковому етапі дослідження остання певним чином ототожнювалася з цифровою економікою.

В умовах особливого правового періоду важливо визначити еволюцію змін до рівня зацікавленості цією темою. З одного боку воєнний стан вплинув на розвиток цифровізації економіки, з іншого боку він суттєво ускладнив процеси змін, які відбуваються в зоні інжинірингу, автоматизації промислових процесів, що потребує суттєвої уваги як державних органів, так і науковців для пошуку нових інструментів впливу.

Пропонується для цього використати пошуковий інструмент Google Trends [3], який визначає зацікавлення цільових груп у різних країнах світу, зокрема, Україні.

Огляд досліджень з теми. У статті [4] виявлено появу нових підходів до функціонування економік країн з урахуванням процесів Індустрії 4.0, глобалізації, розвитку науки та техніки. Визначено, що загальний тренд, це пришвидшення процесу цифровізації. Досвід розвинених країн дозволив розробити в Україні національну стратегію Індустрії 4.0.

Існує перелік чинників, які стримують процес цифровізації економіки нашої країни, а також найбільш поширені цифрові технології, що застосовуються у світі, зокрема, віртуальна реальність, Інтернет 5G, штучний інтелект (Artificial Intelligence) та ін., які впливають суттєво на розвиток технологій Індустрії 4.0.

Інші дослідники навпаки оцінюють вплив глобальних трендів Індустрії 4.0 на структурні та цифрові трансформації в промисловості **[Error! Reference source not found.]**. Існуючі сучасні структурні диспропорції українського промислового розвитку можуть бути подолані із використанням технологій 4.0 для інноваційного оновлення промисловості [6]. Дослідники стверджують, що подальша цифрова трансформація глобального виробництва призведе до неодмінних змін в організації та управління виробничими процесами через просування технологій Індустрії 4.0, адитивних технологій, Big Data, роботизацію виробництв **[Error! Reference source not found.]**.

Інші дослідники **[Error! Reference source not found.]** висловили думку про те, що саме смарт-технології є основою “цифровізації” промислових виробництв з метою покращення їх бізнес-ефективності і особливо у межах 5-го і 6-го технологічного укладу. Тут уже мова йде про наступний рівень розвитку Індустрії X.0 у порівнянні з Індустрією 4.0.

І те, що висловлене наукове припущення про те, що Індустрія X.0 стане в найближчому майбутньому найвищою стадією цифровізації і є концепцію інноваційно-цифрового виробництва через смарт-технології. Екосистема Індустрії X.0, на думку науковців, вже є особливим динамічним, адаптивним напрямом, що націлений на технологічний розвиток країни за 7-м

технологічним укладом із широким застосуванням цифрових платформ. Тоді створюватиметься безмежний B2B ринок для цифрових компаній, стимулюватиметься освоєння нових сфер і факторів технологічного розвитку [**Error! Reference source not found.**].

Виклад результатів. Попередні дослідження показали, що розподіл інтересу до цифрової трансформації і Індустрії 4.0 був рівномірним, і тренди співпадали [**Error! Reference source not found.**], то тепер необхідно визначитися щодо впливу цифрових трансформацій на розвиток механізмів Індустрії 4.0.

Майже нульовий рівень зацікавленості терміном Індустрії 4.0 в Україні за останній рік (на 30 вересня 2022 року) в системі Google Trends не дозволив визначити регіональний розподіл в Україні, і у порівнянні з терміном «цифрова трансформація» українською мовою, яка має хоча і певний 10% рівень зацікавленості, але він є статистично незначимим. Це є загрозовим фактором щодо пошуку джерел для відновлення післявоєнної економіки.

Попередні дослідження [7] показали, що дійсно для прискореного розвитку технологій Індустрії 4.0 в умовах особливого правового періоду є перешкоди і обмеження. Перетворення у господарської діяльності, які відбуваються у військовий час, можна розглядати як такі, що негативно впливають на можливості використання змін у технологіях Індустрії 4.0, з іншого боку відбувається широкий поштовх для розвитку інформаційних технологій.

Висновки. Вплив процесів цифровізації на розвиток Індустрії 4.0 є безперечним. Створення умов до розвитку Індустрії 4.0 для відновлення України буде відбуватися виключно із застосуванням цифрової трансформації.

Для відновлення галузей промислових хайтек необхідні інструменти координації стейкхолдерів, зацікавлених у запровадженні технологій Індустрії 4.0, можливе формування нових потенційних напрямів аутсорсингу інжинірингових та цифрових компаній на глобальному ринку. Перехід на

модель цифрової економіки є пріоритетом можливих учасників платформи Industry4Ukraine у поточній ситуації та перспективі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Щодо сприяння впровадженню технологічного підходу “Індустрія 4.0” в Україні: Постанова КМУ № 750 від 21 липня 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/750-2021-%D0%BF#Text>
2. Внукова Н.М. Зміна механізмів індустрії 4.0 в особливий правовий період. *Господарська діяльність в особливий правовий період*: зб. наук. праць за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції, 30 березня 2022 р. / за ред. М. Петрової, С. Глібка, Велико-Тирново, Болгарія, Вид-во: ACCESS PRESS, 2022. <https://ndipzir.org.ua/?s=%D0%92%D0%BD%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0>
3. Google Trends – руководство как пользоваться. URL: <https://livepage.pro/knowledge-base/google-trends.html>
4. Чайкіна А.О. Індустрія 4.0: особливості цифрової трансформації України. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2021. Том 32 (71). № 3. С.24—31.
5. Краус, К.М. Краус, Н.М., Штепа, О.В. Індустрія X.0 і Індустрія 4.0 в умовах цифрової трансформації та інноваційної стратегії розвитку національної економіки. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/5_2021/93.pdf
6. Кушніренко, О. М. Гахович, Н. Г. Вплив технологій Індустрії 4.0 на структурні трансформації в економіці. *Економічний вісник. Серія: фінанси, облік, оподаткування*. 2020. Вип. 4.С.63-73. ISSN 2617-5932
7. Внукова Н.М. Визначення зацікавленості темою цифрових трансформацій у економіці Індустрії 4.0. *Збірник наукових праць НДІ ПЗІР НАПрН України*. Вип. 5: Цифрові трансформації України 2021: виклики та реалії: за матеріалами II круглого столу (м. Харків, 20 вересня 2021 року) / за ред. С. В. Глібка, К. В. Єфремової. – Харків: НДІ ПЗІР НАПрН України, 2021. С.22-26.

REFERENCES

1. Regarding the promotion of the implementation of the technological approach "Industry 4.0" in Ukraine: Resolution of the CMU No. 750 of July 21, 2021. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/750-2021-%D0%BF#Text>. [in Ukrainian].
2. Vnukova N.M. Changing mechanisms of industry 4.0 in a special legal period/Hospodarska diialnist v osoblyvyi pravovyi period: zb. nauk. prats za materialamy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii, 30 bereznia 2022 r. / za red. M. Petrovoi, S. Hlibka, Velyko-Tyrnovu, Bolhariia, Vyd-vo: ACCESS PRESS, 2022. Retrieved from://ndipzir.org.ua/?s=%D0%92%D0%BD%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0 [in Ukrainian].
3. Google Trends - how to use it. Retrieved from: <https://livepage.pro/knowledge-base/google-trends.html> [in Ukrainian].
4. Chaikina A.O. Industry 4.0: peculiarities of digital transformation of Ukraine. Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Serii: Ekonomika i upravlinnia. 2021. Tom 32 (71). # 3. S.24—31. [in Ukrainian].
5. Kraus, K.M. Kraus, N.M., Stepa, O.V. Industry X.0 and Industry 4.0 in the conditions of digital transformation and innovative strategy for the development of the national economy. Retrieved from://www.economy.nayka.com.ua/pdf/5_2021/93.pdf [in Ukrainian].
6. Kushnirenko, O. M. Gakhovich, N. G. The impact of Industry 4.0 technologies on structural transformations in the economy. Ekonomichnyi visnyk. Serii: finansy, oblik, opodatkuвання. 2020. Vyp. 4.S.63-73. ISSN 2617-5932[in Ukrainian].
7. Vnukova N.M. Determination of interest in the topic of digital transformations in the economy of Industry 4.0. Zbirnyk naukovykh prats NDI PZIR NAPrN Ukrainy. Vyp. 5: Tsyfrovi transformatsii Ukrainy 2021: vyklyky ta realii: za materialamy II kruhloho stolu (m. Kharkiv, 20 veresnia 2021 roku) / za red. S. V. Hlibka, K. V. Yefremovoi. – Kharkiv: NDI PZIR NAPrN Ukrainy, 2021. S.22-26. [in Ukrainian].

Глібко Сергій Васильович

кандидат юридичних наук, доцент,

директор НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку

НАПрН України

ORCID 0000-0003-3398-9276

Розгон Ольга Володимирівна

кандидат юридичних наук, доцент, провідний науковий співробітник

НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку

НАПрН України

ORCID 0000-0001-6739-3927

РОЗВИТОК ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ РОЗВИТОК МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

У цьому дослідженні автори аналізують актуальні положення законодавства України та європейських держав, що регулюють питання інновацій та новітніх технологій. Автори зауважують на необхідності законодавчого регулювання, фінансування та стимулювання наукових досліджень інновацій та новітніх технологій. У дослідженні акцентується, що впровадження інформаційних технологій, частиною яких є технології штучного інтелекту, є невід'ємною складовою розвитку соціально-економічної, науково-технічної, оборонної, правової та іншої діяльності у сфері освіти і науки. Особливе значення для регулювання інновацій та новітніх технологій набуває міжнародне співробітництво між Україною та ЄС задля прискорення відновлення та стимулювання цифрової трансформації, посилення інноваційної та креативної економіки, створення інноваційної та інвестиційної інфраструктури.

Ключові слова: цифрові технології, штучний інтелект, міжнародне співробітництво, стратегія, наука, освіта, інновація, трансфер технологій.

Hlibko Serhii Vasylovych

*PhD, Associate Professor, Director of the Scientific and Research Institute
of Providing Legal Framework for the Innovative*

Development of NALS of Ukraine

ORCID: 0000-0003-3398-9276

Rozhon Olha Volodymyrivna

*PhD, Associate Professor, Leading Researcher of the Scientific and
Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovative*

Development of NALS of Ukraine

ORCID: 0000-0001-6739-3927

**SUPPORT FOR THE DEVELOPMENT OF DIGITAL
TECHNOLOGIES AS A PRIORITY DEVELOPMENT OF
INTERNATIONAL COOPERATION**

In this study, the authors analyze the current provisions of the legislation of Ukraine and European countries regulating the issues of innovation and new technologies. The authors point out the need for legislative regulation, financing and stimulation of scientific research of innovations and new technologies. The study emphasizes that the introduction of information technologies, including artificial intelligence technologies, is an integral part of the development of socio-economic, scientific, technical, defense, legal and other activities in the field of education and science. Of particular importance for the regulation of innovations and new technologies is international cooperation between Ukraine and the EU to accelerate the recovery and stimulate digital transformation, strengthen the innovative and creative economy, create innovative and investment infrastructure.

Keywords: digital technologies, artificial intelligence, international cooperation, strategy, science, education, innovation, technology transfer.

Пріоритетом розвитку міжнародного співробітництва є підтримка розвитку інновацій та новітніх технологій. Необхідними діями є проведення та участь представників областей у заходах спрямованих на активізацію співпраці з підприємствами держав - членів Європейського Союзу та інших

світових держав, а також на забезпечення реалізації інвестиційних та інноваційних проєктів.

Наразі запровадження *новітніх технологій* неможливо уявити без використання цифрових технологій. Цифрові технології відіграють вирішальну роль у суспільному житті та бізнес-середовищі. Це відбувається у різних сферах, у тому числі освіти і науки. Але перелічені сфери суспільних відносин характеризуються своєрідністю та потребують *регулювання та охороняються законом*. Механізми управління з боку держави необхідні як основа для чіткої, довгострокової стратегії розвитку *новітніх технологій* для використання у застосуванні права.

З позиції Парламенту Великобританії (UK Parliament) у *галузі права* терміново необхідні згуртованість, послідовність та ясність, а також необхідно законодавчо встановити рамки та коригувати їх у міру необхідності [1].

З цих міркувань було створено Управління з *штучного інтелекту* входить як спільний підрозділ до складу Міністерства цифрових технологій, культури, ЗМІ та спорту («DCMS») та Міністерства бізнесу, енергетики та промислової стратегії («BEIS»). У вересні 2021 року опубліковано Національну стратегію штучного інтелекту, яка «спирається на сильні сторони Великобританії». Вона має три основні цілі: інвестування та планування довгострокових потреб екосистеми штучного інтелекту; підтримка переходу до економіки, заснованої на штучному інтелекті, та забезпечення того, щоб «Великобританія правильно керувала технологіями *штучного інтелекту* на національному та міжнародному рівнях» [2].

Досвід Великобританії нам вказує на необхідність законодавчого регулювання, фінансової підтримки для керування та стимулювання технологіями *штучного інтелекту*.

Україна долучилася до програми «Цифрова Європа» (DIGITAL) [3]. Програма «Цифрова Європа» — це нова програма фінансування ЄС, спрямована на надання цифрових технологій підприємствам, громадянам і

державним адміністраціям. Програма «Цифрова Європа» — це перша програма ЄС, спрямована на прискорення відновлення та стимулювання цифрової трансформації Європи.

Програма покликана заповнити розрив між дослідженнями в галузі цифрових технологій та їх впровадженням, а також вивести результати досліджень на ринок — на благо громадян та бізнесу Європи, зокрема МСП.

Програма «Цифрова Європа» надасть стратегічне фінансування для вирішення цих завдань, підтримуючи проєкти у п'яти ключових галузях потенціалу: у галузі суперкомп'ютерів, *штучного інтелекту*, кібербезпеки, передових цифрових навичок та забезпечення широкого використання цифрових технологій в економіці та суспільстві, у тому числі через Центри цифрових інновацій.

Впровадження інформаційних технологій, частиною яких є *технології штучного інтелекту*, є невід'ємною складовою розвитку соціально-економічної, науково-технічної, оборонної, правової та іншої діяльності у сферах загальнодержавного значення.

Одним із пріоритетних напрямів реалізації Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні від 2 грудня 2020 р. № 1556-р є: впровадження *технологій штучного інтелекту у сфері освіти*, економіки, публічного управління, кібербезпеки, оборони та інших сферах для забезпечення довгострокової конкурентоспроможності України на міжнародному ринку.

Освіта та наука — це одні із ключових сфер державної політики, де може бути задіяно впровадження та використання технологій *штучного інтелекту*.

Наразі назріла необхідність впроваджувати єдину скоординовану державну політику, спрямованої на розв'язання таких *першочергових проблем*, як відсутність або недосконалість правового регулювання *штучного інтелекту* (в тому числі у *сферах освіти*, економіки, публічного управління, кібербезпеки, оборони), недостатній рівень якості вищої освіти та освітніх програм, спрямованих на підготовку спеціалістів у галузі

штучного інтелекту в закладах вищої освіти; відсутність сучасних програм підвищення кваліфікації для викладачів закладів вищої освіти у галузі штучного інтелекту; низький рівень інвестицій у проведення досліджень із штучного інтелекту у закладах вищої освіти тощо.

Для досягнення мети Концепції *у сфері вищої освіти* слід забезпечити виконання таких завдань: створення спеціалізованих освітніх програм штучного інтелекту в межах галузі «Інформаційні технології», включення питань штучного інтелекту до інших освітніх програм з різних спеціальностей, створення міждисциплінарних, у тому числі спільних, магістерських і докторських програм; залучення спеціалістів ІТ-індустрії та інших галузей до формування кваліфікаційних вимог для фахівців із штучного інтелекту, розроблення і виконання освітніх програм, атестації здобувачів вищої освіти; інтеграція провідних он-лайн курсів за тематикою штучного інтелекту до освітніх програм; організація та забезпечення проходження стажування для викладачів ІТ-напрямів в ІТ-компаніях, ІТ-підрозділах підприємств та установ, а також громадських організаціях, що розробляють та застосовують технології штучного інтелекту; налагодження міжнародної співпраці та програм подвійних і спільних дипломів у галузі штучного інтелекту, у тому числі із закордонними партнерами.

Для досягнення мети Концепції *у сфері науки* слід забезпечити виконання таких завдань: сприяння залученню грантового фінансування наукової діяльності у галузі штучного інтелекту з метою стимулювання переходу українських науковців до ефективних моделей, стандартів та форматів співпраці, зокрема через Національний фонд досліджень; стимулювання наукових досліджень у галузі штучного інтелекту шляхом часткової компенсації витрат наукових працівників на участь у міжнародних конференціях із переліку конференцій Core A/A; сприяння застосуванню технологій штучного інтелекту за напрямками науки, а також міждисциплінарні дослідження на перетині галузі штучного інтелекту та інших галузей науки; підтримка/стимулювання наукової співпраці з

міжнародними дослідницькими центрами та організація заходів з обміну професійним досвідом.

Якщо зважувати на те, що Україна приєдналася до Програми «Цифрова Європа» задля прискорення відновлення економіки приносячи користь у тому числі МСП, то для досягнення мети Концепції у сфері економіки слід забезпечити стимулювання розвитку підприємництва у галузі штучного інтелекту шляхом забезпечення доступу інноваційних підприємств до інвестицій, партнерства з венчурними фондами, організації бізнес-заходів за участю українських ІТ-підприємців за кордоном, поліпшення бізнес-клімату, забезпечення передбачуваної податкової політики, створення закритих інформаційних середовищ для ізольованого тестування технологій штучного інтелекту, розвиток обчислювальної інфраструктури для розроблення технологій штучного інтелекту в рамках пріоритетних напрямів тощо.

Інвестиції в рамках програми «Цифрова Європа» сприяють досягненню двох цілей Союзу — «зеленого» переходу та цифрової трансформації, а також зміцнюють стійкість та стратегічну автономію Союзу. Мета Програми «Цифрова Європа» — прискорити відновлення економіки та сформувати цифрову трансформацію європейського суспільства та економіки, приносячи користь усім, але особливо МСП.

Програма «Цифрова Європа» не вирішуватиме ці проблеми ізольовано, а доповнюватиме фінансування, доступне за допомогою інших програм ЄС, таких як програма «*Horizon Europe*» («Горизонт Європа») для досліджень та інновацій та *Connecting Europe Facility* для цифрової інфраструктури, *Recovery and Resilience Facility* та *Structural Europe*.

Отже, стратегічними цілями будь-якого регіону України є створення інноваційної та креативної економіки, високоякісної інноваційної інфраструктури, мереж трансферу знань і технологій, які сфокусовані на смарт-спеціалізованих напрямках економіки, сприяння створенню підприємств МСП з використанням інноваційних технологій у ВЕД, сприяння застосуванню інформаційних технологій, частиною яких є

технології штучного інтелекту та забезпеченню інвестиційно привабливого клімату в регіонах і створення інноваційної та інвестиційної інфраструктури.

ЛІТЕРАТУРА:

1. New technologies and the application of the law. UK Parliament. URL: <https://committees.parliament.uk/work/1272/new-technologies-and-the-application-of-the-law/>

2. Department for Digital, Culture, Media and Sport, *National AI Strategy* (September 2021) URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/1020402.

3. The Digital Europe Programme. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/activities/digital-programme?fbclid=IwAR3x9lfw8kxlvwRLhvZmLfb3SE0YKzVDmnP9VR3W14g24Ewyn4oKoowHsA>.

REFERENCES

1. New technologies and the application of the law. UK Parliament. Retrieved from: <https://committees.parliament.uk/work/1272/new-technologies-and-the-application-of-the-law/>. [in English].

2. Department for Digital, Culture, Media and Sport, *National AI Strategy* (September 2021) Retrieved from: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/1020402. [in English].

3. The Digital Europe Programme. Retrieved from: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/activities/digital-programme?fbclid=IwAR3x9lfw8kxlvwRLhvZmLfb3SE0YKzVDmnP9VR3W14g24Ewyn4oKoowHsA>. [in English].

Єфремова Катерина Вікторівна

*кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник,
заступник директора з наукової роботи НДІ правового забезпечення
інноваційного розвитку НАПрН України*

ORCID: 0000-0002-1917-9691

Новіков Євген Андрійович

*кандидат юридичних наук, науковий співробітник НДІ правового
забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України*

ORCID: 0000-0002-6085-8258

**ЗАХОДИ З ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІКИ,
СПРЯМОВАНІ НА РЕАЛІЗАЦІЮ ЗАВДАНЬ УКРАЇНИ ЯК
КАНДИДАТА НА ВСТУП ДО ЄС**

Публікація спрямована на аналіз правових, організаційних та фінансових заходів щодо цифрової трансформації та відновлення вітчизняної економіки, які позитивно вплинуть на активізацію бізнесу в умовах ризиків воєнного часу, та є синхронізованими із реалізацією завдань України як кандидата на вступ до ЄС. Обґрунтовується необхідність залучення наукових інституцій для співпраці з органами державної влади щодо аналізу та розробку належної законодавчої бази для прискорення членства в ЄС.

Ключові слова: цифрова трансформація економіки, цифрова трансформація суспільства, активізація бізнесу, воєнний стан, Цифрова Європа, України кандидат на вступ до ЄС.

Yefremova Kateryna Viktorivna

*Ph.D, Senior Researcher, Deputy Director in charge of scientific work of
the Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework for the
Innovative Development of NALS of Ukraine*

ORCID: 0000-0002-1917-9691

Novikov Evgen Andreyovych

*PhD, Researcher of the Scientific and Research Institute of Providing
Legal Framework for the Innovative Development of NALS of Ukraine*

ORCID: 0000-0002-6085-8258

MEASURES FOR THE DIGITAL TRANSFORMATION OF THE ECONOMY, DIRECTED AT THE IMPLEMENTATION OF UKRAINE'S TASKS AS A CANDIDATE FOR ACCESS TO THE EU

The publication is aimed at analyzing legal, organizational and financial measures regarding digital transformation and restoration of the domestic economy, which will have a positive effect on the activation of business in the conditions of wartime risks, and are synchronized with the implementation of the tasks of Ukraine as a candidate for EU accession. The need to involve scientific institutions for cooperation with state authorities regarding the analysis and development of an appropriate legislative framework for accelerating EU membership is substantiated.

Key words: digital transformation of the economy, digital transformation of society, activation of business, martial law, Digital Europe, Ukraine - candidate for joining the EU.

Незважаючи на воєнний стан, цифрові трансформації та розвиток цифрової економіки в Україні продовжуються та актуалізуються. Ведеться робота із інституціонального забезпечення цього розвитку, що створює передумови для трансформації управління на промислових підприємствах.

Ефективне правове регулювання цифрового переходу є стратегічним напрямом підвищення стійкості української економіки, який потребує фундаментальних змін в організації процесів у всіх без винятку секторах економіки.

З метою цифрової інтеграції України до ЄС та приєднання України до програми «Цифрова Європа», для пришвидшення надання споживачам цифрових контентів і цифрових послуг у воєнний час необхідним заходом постає швидка розробка відповідних нормативно-правових актів, що

сприятиме розвитку технологій та їх використанню під час війни із залученням стратегічного фінансування для цифровізації України.

В першу чергу Україна прагне стати повноцінним членом Європейського Союзу. Навіть на даному етапі, коли Україна отримала статус держави-кандидата на членство в ЄС відповідно до Висновку Європейської Ради щодо заявок на членство України, Республіки Молдова та Грузії, Західних Балкан і зовнішніх відносин від 23 червня 2022 р., останнє зумовлює необхідність імплементації підходів актів права ЄС у національне законодавство України із впровадженням відповідних стандартів у даній сфері.

Варто зазначити, що протягом останніх років Україна активно та успішно рухається у цьому напрямку. Однак інтеграції України до цифрового ринку ЄС ще передуватиме багато роботи всередині країни до якої повинні включитися всі інституції дослідницької інфраструктури. Україна в особі органів державної влади та наукових інституцій має пришвидшитися з аналізом, розробкою та прийняттям необхідної законодавчої та регуляторної бази для прискорення членства в ЄС. Разом з тим, війна та завдана нею шкода зараз виходять на перший план, уповільнюючи український поступ у багатьох сферах економіки. Тим не менш, ринок цифрових послуг продовжує свій розвиток навіть в умовах воєнного стану, а отже, буде існувати потреба в його упорядкуванні та створенні відповідного правового поля, що буде суміжним зі стандартами та правилами ЄС.

У свою чергу, в період дії воєнного стану Міністерство цифрової трансформації України та Комітет з питань цифрової трансформації Верховної Ради України поглиблюють застосування цифрових технологій для відновлення країни та впровадження інноваційних проєктів цифрової економіки. Велику роботу провадять щодо приєднання України до нової програми стратегічного фінансування ЄС «Цифрова Європа» та впровадження сучасних технологічних рішень в економіці та суспільстві, зокрема, такі ініціативи, як ІТ-армія, криптофонд, цифрова блокада тощо.

Очікуємо на швидке впровадження комплексу заходів, які Єврокомісія оголосила в межах Європейської цифрової асамблеї щодо створення цифрового хабу для підтримки відбудови цифрової інфраструктури України, збирання та передачі телекомунікаційного обладнання і забезпечення доступу до супутникового інтернету об'єктів критичної інфраструктури [1].

У сфері цифрових інструментів стійкості країни та формування підґрунтя для перемоги відзначимо такі. По-перше, забезпечення інклюзивного підходу щодо відновлення економіки, розвитку підприємництва та експорту України. Центр розвитку інновацій, Офіс із розвитку підприємництва та експорту і Національний проєкт «Дія.Бізнес» передбачають розробити відповідні інструменти та інноваційні проєкти як на рівні громад, регіонів, певних секторів, так і на національному рівні. За участі проєктного офісу West Ukraine Digital у чотирьох західних регіонах України – Тернопільській, Львівській, Чернівецькій та Івано-Франківській областях – готують та розвивають проєкти у сфері цифрової трансформації секторів економіки й підтримки та розвитку бізнес-середовища на регіональному та місцевому рівнях. Ужиті заходи сприятимуть роботі глобальної програми для залучення стартапів Mastercard, яка допомагає МСП впроваджувати інновації [2]. По-друге, приєднання до пан'європейської мережі стартап-асоціацій для підтримки інтеграції українських стартапів та МСП у європейські інноваційні екосистеми [3], що створює можливість отримати фінансову підтримку від ЄС. По-третє, необхідно відзначити проєкт грантової безповоротної підтримки для створення нових робочих місць «єРобота», здійснюваний КМУ спільно з Міністерством цифрової трансформації України, обласними військовими адміністраціями, іншими органами виконавчої влади. У проєкті передбачено можливість онлайн-формування заявки на отримання гранту від 250 тис. грн будь-яким підприємцем-початківцем. Такий підхід сприятиме швидшому відновленню ринкових засад функціонування економіки і дасть змогу підтримати бізнес на умовах співфінансування. По-четверте, запущено новий проєкт «IT Generation»

Міністерства цифрової трансформації України за підтримки Програми USAID «Конкурентоспроможна економіка України» та Проєкту Програми розвитку ООН «Цифрові, інклюзивні, доступні: підтримка цифровізації державних послуг в Україні» спільно із блокчейн-екосистемою Vinance та Львівським ІТ-кластером сприятиме отриманню професії у сфері ІТ на безоплатній основі та надаватиме дієву підтримку цифровій трансформації.

Такі заходи позитивно вплинуть на активізацію бізнесу в умовах ризиків воєнного часу, сприятимуть підвищенню цифрової інклюзії, відбудові й розвитку економіки. Надалі Уряду доцільно сфокусуватися на формуванні цільових пропозицій щодо синхронізації відбудови та відновлення України із реалізацією завдань України як кандидата на вступ до ЄС – у цифровій економіці, ІТ-сфері й технологічній галузі.

Основними факторами, які виступають рушійними силами цифрової економіки є цифрові дані, цифрові платформи та підвищення цифрових компетентностей. В умовах цифровізації економіки підприємства повинні будуть вкладати значні кошти у розвиток та створення цифрових платформ, участь у різних платформних екосистемах. Ключове значення для цифровізації промислових підприємств набуває якість інтернету, що вимагатиме розбудови цифрової інфраструктури. Актуальними напрямками управління на підприємстві в умовах цифрової економіки є: співробітництво, кібербезпека, цифрова грамотність та розвиток необхідних компетенцій в умовах цифровізації.

Так, щоб допомогти українським учителям опанувати необхідні цифрові компетентності та освоїти нові девайси, МОН разом з компанією «Google» проведуть навчання за допомогою серії семінарів і онлайн-матеріалів, зокрема щодо використання Google Workspace for Education. Однією з таких можливостей є онлайн-курс «Цифрові інструменти Google для освіти», проходження якого доступне протягом 2022-2023 навчального року для освітян усіх рівнів на безоплатній основі [4].

Проект є продовженням ініціативи «Ноутбук кожному вчителю», а його реалізація стала можливою завдяки домовленостям Міністерства освіти і науки України з компанією «Google» та за підтримки Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури ЮНЕСКО.

На шляху до європейського наближення України, Єврокомісія в своєму Комюніке від 18 травня 2022 року вже заявила, що планує свою майбутню діяльність з післявоєнного відновлення України за такими 4-ма напрямками [1]:

1. Відбудова країни, особливо її інфраструктури, сфери охорони здоров'я, освіти, зруйнованого житла, а також формування її енергетичної та цифрової стійкості у відповідності з новітньою європейською політикою та стандартами.

2. Продовження модернізації держави та її інститутів для забезпечення якісного управління та поваги верховенства права, надання адміністративної підтримки та технічної допомоги, включаючи регіональний та місцевий рівень.

3. Впровадження регуляторного та структурного порядку денного з метою поглиблення економічної та соціальної інтеграції України та її людей з ЄС.

4. Підтримка відродження української економіки та суспільства через підвищення її економічної конкурентоспроможності, розширення зовнішньої торгівлі та стимулювання розвитку приватного сектору, а також забезпечення "зеленої" та цифрової трансформації економіки.

Україна і Європейський Союз 5 вересня 2022 року підписали п'ять угод, за якими планується надати Україні доступ до фінансування цифрових проєктів у межах програми «Цифрова Європа», а саме: 1) про участь України в програмі ЄС «Цифрова Європа», 2) про участь в програмі для співробітництва в митній сфері з бюджетом майже 1 млрд Євро, 3) про участь в програмі щодо співпраці у податковій сфері Fiscalis, 4) про надання

бюджетної підтримки на 500 млн Євро, 5) угода, завдяки якій Єврокомісія збільшує бюджет на гранти для України на 122 млн Євро. [5].

Всього для України доступно чотири основні напрями, у яких можна отримати фінансування: 1) високопродуктивний комп'ютинг – 2,2 млрд євро (сюди можуть податися проекти, які обчислюють великі масиви даних для рішень у сфері економіки, охорони здоров'я або оборонної промисловості); 2) штучний інтелект, дані та хмарні послуги — 2,1 млрд євро (можуть податися проекти, які створюють продукти на базі штучного інтелекту для полегшення роботи підприємств, держадміністрацій або дослідницьких установ; 3) цифрові навички – 580 млн євро (проекти, які створюють можливості для набуття нових навичок у сфері ІТ); 4) використання цифрових технологій в економіці та суспільстві – 1,1 млрд євро. На цей напрямок можуть податися проекти, які впроваджують цифровізацію у бізнесі або у сфері електронного урядування, охорони здоров'я, навколишнього середовища, освіти та культури, технологій Smart City.

Участь країн у зазначеній Програмі передбачає сплату внесків. Але ЄС звільнив Україну від їх сплати у 2021-2022 роках та надав знижку 95% на фінансові внески протягом 2023-2027 років.

Ключовим напрямом змін, який очікують від країн-кандидатів і на реалізацію якого надається масивна технічна і фінансова допомога, є повне прийняття спільного законодавства ЄС на момент вступу до ЄС.

Так щодо наближення законодавства у сфері цифровізації, необхідно звернути увагу на те, що у квітні 2022 року в Європейському Союзі досягнуто політичної згоди між Європейським Парламентом та країнами-членами Євросоюзу щодо правил забезпечення безпечного та надійного онлайн-середовища. Йдеться саме про Закон про цифрові послуги (Digital Services Act) [6], який спрямований на встановлення принципово нових правил гри для суб'єктів господарювання в онлайн-просторі.

Новий Закон про цифрові послуги поширюється на широкий спектр онлайн-посередників, які включають такі послуги, як інтернет-провайдери,

хмарні служби, обмін повідомленнями, ринки або соціальні мережі. Спеціальні зобов'язання щодо належної перевірки застосовуються до послуг хостингу, зокрема до онлайн-платформ, таких як соціальні мережі, платформи для обміну вмістом, магазини додатків, онлайн-ринки та онлайн-платформи для подорожей і проживання. Найбільш далекосяжні правила Закону про цифрові послуги зосереджені на дуже великих онлайн-платформах, які мають значний суспільний та економічний вплив, охоплюючи щонайменше 45 мільйонів користувачів у ЄС (що становить 10% населення). Подібним чином дуже великі онлайн-пошукові системи, які мають понад 10% із 450 мільйонів споживачів у ЄС, матимуть більшу відповідальність за стримування незаконного контенту в Інтернеті.

Зазначений закон почне діяти на території ЄС через 15 місяців після набуття чинності або з 1 січня 2024 року. Відтак, перший досвід застосування нового законодавства про цифрові послуги може з'явитися в Європі не раніше 2024 року, а механізми вдосконалення та завдання для «роботи над помилками», скоріше за все, пізніше. Проте, в Україні вже розпочато роботу над проектом закону «Про цифровий контент та цифрові послуги» відповідно до нових європейських правил.

Таким чином, за умови збалансованого й виваженого підходу на підставі проведеного ретельного аналізу прогалін та суперечностей у вітчизняному правовому регулюванні з актами права ЄС, за наявності належного інформування та підготовки суспільства до змін шляхом проведення курсів підвищення цифрових навичок, проведення семінарів, конференцій, надання консультацій та роз'яснень, істотно прискорить процес цифровізації економіки України відповідно до правил на норм ЄС.

ЛІТЕРАТУРА

1. Огляд заходів цифрової трансформації економіки України в умовах воєнного стану. Національний інститут стратегічних досліджень.

URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ohlyad-zakhodiv-tsyfrovoi-transformatsiyi-ekonomiky-ukrayiny-v-umovakh>;

2. Мінцифра, НБУ та Mastercard запускають програму підтримки для українських підприємців Start Path. Міністерство та Комітет цифрової трансформації України. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/mintsifra-nbu-ta-mastercard-zapuskayut-programu-pidtrimki-dlya-ukrainskikh-pidpriemtsiv-start-path>;

3. Україна приєдналася до Європейського Блокчейн Партнерства в статусі спостерігача / Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukrayina-priyednalasya-do-yevropejskogo-blokchejn-partnerstva-v-statusi-sposterigacha>;

4. Цифрові інструменти Google для освіти. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/cifrovi-instrumenti-google-dlya-osviti-25-lipnya-rozpochinayetsya-navchannya-dlya-vihovateliv-vchiteliv-i-vikladachiv>;

5. ЄС надає Україні доступ до фінансування цифрових проєктів на €6 мільярдів / Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-technology/3565061-es-nadae-ukraini-dostup-do-finansuvanna-cifrovih-proektiv-na-6-milardiv.html>;

6. European Parliament legislative resolution of 5 July 2022 on the proposal for a regulation of the European Parliament and of the Council on a Single Market For Digital Services (Digital Services Act) and amending Directive 2000/31/EC (COM(2020)0825 – C9-0418/2020 – 2020/0361(COD)) URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2022-0269_EN.html

REFERENCES

1. Overview of the measures of digital transformation of the economy of Ukraine in the conditions of martial law. National Institute of Strategic Studies. Retrived from: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ohlyad-zakhodiv-tsyfrovoi-transformatsiyi-ekonomiky-ukrayiny-v-umovakh>. [in Ukrainian]

2. The Ministry of Digital, NBU and Mastercard launch the Start Path support program for Ukrainian entrepreneurs. The Ministry and the Committee for Digital Transformation of Ukraine. Retrived from:

<https://thedigital.gov.ua/news/mintsifra-nbu-ta-mastercard-zapuskayut-programu-pidtrimki-dlya-ukrainskikh-pidpriemtsiv-start-path>. [in Ukrainian]

3. Ukraine joined the European Blockchain Partnership as an observer / Government portal. Retrived from: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukrayina-priyednalasya-do-yevropejskogo-blokchejn-partnerstva-v-statusi-sposterigacha>.

[in Ukrainian]

4. Google's digital tools for education. Official website of the Ministry of Education and Science of Ukraine. Retrived from:

<https://mon.gov.ua/ua/news/cifrovi-instrumenti-google-dlya-osviti-25-lipnya-rozpochinayetsya-navchannya-dlya-vihovateliv-vchiteliv-i-vikladachiv>.

[in Ukrainian]

5. The EU gives Ukraine access to financing digital projects worth €6 billion / Ukrinform. Retrived from: <https://www.ukrinform.ua/rubric-technology/3565061-es-nadae-ukraini-dostup-do-finansuvanna-cifrovih-proektiv-na-6-milardiv.html>.

[in Ukrainian]

6. European Parliament legislative resolution of 5 July 2022 on the proposal for a regulation of the European Parliament and of the Council on a Single Market For Digital Services (Digital Services Act) and amending Directive 2000/31/EC (COM(2020)0825 – C9-0418/2020 – 2020/0361(COD)). Retrived from::

https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2022-0269_EN.html [in English]

Любчич Анна Миколаївна

кандидат юридичних наук, учений секретар

НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку

НАПрН України

ORCID: 0000-0002-6492-4179

ЩОДО ПІДТРИМКИ РОЗВИТКУ НАУКИ У ВОЄННИЙ ПЕРІОД

У публікації розглянуто питання зв'язку науки з війною в сучасних умовах. Акцентується увага на важливості фінансування науки, впливу цього фінансування на напрями технологічних змін та на оцінку важливих наукових проблем, а також на вплив війни та державного устрою на структуру наукової діяльності, спільноти. Виходячи з цього, вирішується питання, чи є наука слугою чи частиною системи війни.

Ключові слова: воєнний стан, наука, фінансування.

Liubchych Anna Mykolayivna

PhD, Scientific Secretary of Scientific and Research Institute

of Providing Legal Framework for the Innovative Development

NALS of Ukraine

ORCID: 0000-0002-6492-4179

CONCERNING THE SUPPORT OF THE DEVELOPMENT OF SCIENCE DURING THE WAR PERIOD

The publication examines the connection between science and war in modern conditions. Emphasis is placed on the importance of science funding, the impact of this funding on the direction of technological change and the assessment of important scientific problems, as well as the impact of war and government on the structure of scientific activity, community. Based on this, the question is whether science is a servant or part of the war system.

Keywords: martial law, science, funding.

З перших днів існування наука була пов'язана з війною. Велика частка фінансування науки прямо чи опосередковано призначена для цілей війни.

Війна впливає не лише на конкретні наукові проекти, а й на весь напрямок технологічних інновацій. Це, у свою чергу, впливає на поточну спрямованість наукових досліджень, на які постійно впливають сучасні технології.

Завдяки високому військовому фінансуванню науки та військовому впливу на напрямок технологічних інновацій, те, що вважається важливим науковим завданням – навіть у сфері так званої «чистої» науки – може стати орієнтованим на військові інтереси.

Фактичний чи потенційний розвиток технологій дав поштовх розвитку наукової теорії протягом усієї історії науки. Значна частина фінансування науки прямо чи опосередковано спрямована на війну.

Сучасне наукове співтовариство — це група професіоналів, зайнятих повний робочий день, більшість із яких працює в бюрократичному середовищі університету, корпорації чи уряду. Велика частка досліджень виконується групами вчених. Багато досліджень супроводжуються секретністю, особливо військових. Ключовою особливістю сучасної науки є інтенсивна спеціалізація [1].

Професіоналізація, бюрократизованість, державне фінансування, вузькоспеціалізований характер сучасної науки є, по суті, результатом реструктуризації науки для служіння сучасній державі. Наука процвітала фінансово завдяки державному фінансуванню, але мусила заплатити ціну прийняття організаційної форми, подібної до державної, а саме бюрократії, і ціну орієнтації своєї роботи на інтереси держави. Державне фінансування та ієрархічна організація означають, що результати наукових досліджень доступні тим, хто перебуває на вершині піраміди. Високий ступінь спеціалізації гарантує, що більшість науковців, які нудьгують у своєму куточку знань, мало усвідомлюють ширші наслідки своєї роботи та не здатні об'єднуватися один з одним або із загальною спільнотою, щоб наполягати на перенаправленні досліджень.

Наука пов'язана з системою війни декількома способами: фінансуванням досліджень, напрямком технологічних змін, критеріями для важливих наукових проблем і структурою наукової спільноти. Один зі способів розглядати це як орієнтацію науки на службу системі війни. З цієї точки зору наука є слугою, здатною служити іншим цілям.

Інша точка зору полягає в тому, що наука за своєю природою більше є частиною системи війни: за природою поточних наукових знань, за природою практики наукових досліджень і за природою структури наукового співтовариства.

Якщо наука за своїми напрямками та організаційною структурою є частиною військової системи, тоді кинути виклик системі війни вимагає не лише зміни застосування науки та тем для наукових рамок та її організаційних і кар'єрних структур. Перш ніж окреслити, що означає такий виклик, було б повчально проаналізувати діяльність антивоєнних учених, які не ставлять під сумнів природу науки.

Щоб уникнути непорозумінь, дозвольте мені сказати, що я не хочу применшувати мотивації чи цілі антивоєнних учених. Безсумнівно, рухи вчених проти війни ґрунтуються на чудових цілях і високих принципах, і, що важливо, вчені, які беруть участь, обрали дії, а не мовчазну згоду. Але важливо вивчити припущення, що лежать в основі антивоєнних дій, щоб зрозуміти їх сильні та слабкі сторони[2].

Фахівці Інституту досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки розробили метод прогнозування еволюції чисельності дослідників у розрізі двох сценаріїв. Згідно з першим сценарієм, до 2035 р. чисельність дослідників в Україні зменшиться у 4,6 разу, що «можна буде вважати завершенням остаточної ліквідації української науки». За іншим сценарієм, щоб на 2035 рік наблизитися до європейських показників, Україні потрібно кожних 5 років подвоювати прихід молоді в науку, не допускаючи при цьому щорічних втрат понад 1% вікових груп від 30 до 59 років та 5% — за 60 років [3].

У плані відбудови України згадується створення аналога американського Агентства передових оборонних дослідницьких проєктів США (DARPA), але формат його роботи передбачає оголошення чітко сформульованих завдань, на які можуть орієнтуватися потенційні виконавці. Оскільки створення такого агентства в українських реаліях, за зразком НФД та інших новостворених, але ще не активних фондів, у найближчі два роки не варто очікувати, то лише прямий діалог підприємств із науковцями, за певної підтримки держави, може бути успішним. Одним із інструментів стимулювання такої співпраці може стати виділення цільових коштів підприємствам ВПК для проведення спільних із науковими установами розробок [4].

Отже виходячи з вищезазначеного слід зазначити:

1. Вітчизняне співробітництво в науці, зрештою, має тенденцію слідувати геополітичним орієнтаціям.

2. Українську міграцію, економіку, політику та академічну інтеграцію можна мобілізувати за допомогою національних і міжнародних фінансових агенцій, таких як Фонд Олександра фон Гумбольдта та ЄС Horizon Europe . Ці мережі створять простір для спільних зусиль для підтримки вчених, які постраждали від війни, і збагатять різноманітний діалог, який веде до співпраці зараз і в майбутньому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аналіз трендів розвитку Європейського дослідницького та інноваційного простору URL: <https://www.civic-synergy.org.ua/wp-content/uploads/2018/04/Analiz-trendiv-rozvytku-YEvropejskogo-doslidnytskogo-ta-innovatsijnogo-prostoru.pdf>

2. Назаренко К. Д., Стріжкова А.В. Дослідницька інфраструктура: розуміння терміну в Україні та закордоном. URL: https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2018/03/Nazarenko_Strizhkova.pdf

3. Олександр Костюк. Як має розвиватися українська наука після війни.
URL: <https://zn.ua/ukr/EDUCATION/jak-maje-rozvivatisja-ukrajinska-nauka-pislja-vijni-.html>

4. Юрій Хавалка. Часи війни та що вони можуть дати країні? URL:
<https://zn.ua/ukr/science/choho-potrebut-ukrajinski-naukovtsi-v-chasi-vijni-ta-shcho-voni-mozhut-dati-krajini.html>

REFERENCES

1. Analysis of trends in the development of the European research and innovation space. (2018). Retrieved from <https://www.civic-synergy.org.ua/wp-content/uploads/2018/04/Analiz-trendiv-rozvytku-YEvropejskogo-doslidnytskogo-ta-innovatsijnogo-prostoru.pdf> [in Ukrainian]

2. Nazarenko K. D., Strizhkova A.V. (2018). Research infrastructure: understanding of the term in Ukraine and abroad. Retrieved from https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2018/03/Nazarenko_Strizhkova.pdf [in Ukrainian]

3. Oleksandr Kostiuk. (2022) How Ukrainian science should develop after the war. Retrieved from <https://zn.ua/ukr/EDUCATION/jak-maje-rozvivatisja-ukrajinska-nauka-pislja-vijni-.html> [in Ukrainian]

4. Yurii Khavalka. (2022) Times of war and what they can give the country? Retrieved from <https://zn.ua/ukr/science/choho-potrebut-ukrajinski-naukovtsi-v-chasi-vijni-ta-shcho-voni-mozhut-dati-krajini.html> [in Ukrainian]

Кохан Вероніка Павлівна

*кандидат юридичних наук, старший дослідник, виконуюча обов'язки
завідувача відділу правового забезпечення національної інноваційної
системи*

НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України

ORCID 0000-0002-3129-9266

ІНІЦІАТИВИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У РОЗВИТКУ ДОСЛІДНИЦЬКИХ ІНФРАСТРУКТУР

Наукова робота присвячена ініціативам Європейського Союзу у сфері дослідницьких інфраструктур. Автором розглянуті діяльність Європейського стратегічного форуму із дослідницьких інфраструктур із розробки узгодженого підходу розвитку дослідницьких інфраструктур, стан правового регулювання дослідницьких інфраструктур в Європейському Союзі, спадкоємність програми «Горизонт Європа». Зазначено про участь України у програмі «Горизонт Європа».

Ключові слова: Європейський Союз, дослідницькі інфраструктури, Європейський стратегічний форум із дослідницької інфраструктури, програма Горизонт Європа.

Kokhan Veronika Pavlovna

*PhD, Senior Researcher, acting Head of the scientific Department of legal
support for the functioning of the national innovation system of the Scientific and*

Research Institute of Providing Legal Framework for the

Innovative Development of NALS of Ukraine

ORCID 0000-0002-3129-9266

INITIATIVES OF THE EUROPEAN UNION IN THE DEVELOPMENT OF RESEARCH INFRASTRUCTURES

The scientific work is devoted to the initiatives of the European Union in the field of research infrastructures. The author considered the activities of the European Strategy Forum on

Research Infrastructures for the development of a coordinated approach to the development of research infrastructures, the state of legal regulation of research infrastructures in the European Union, the continuity of the Horizon Europe program. Ukraine's participation in the Horizon Europe was mentioned.

Key words: European Union, research infrastructures, European Strategy Forum on Research Infrastructures, Horizon Europe.

Європа має давні традиції у сфері наукових досліджень і розробок і напрацювала великий досвід у сфері дослідницьких інфраструктур завдяки численним науковим ініціативам.

На загальноєвропейському рівні розробка стратегії розвитку дослідницьких інфраструктур почалася із заснування у 2002 році неформальної організації – Європейського стратегічного форуму із дослідницької інфраструктури (ESFRI). Його основними задачами були названі: забезпечення послідовного підходу під час розробки політики у сфері загальноєвропейської наукової інфраструктури; стимулювання міжнародних ініціатив, спрямованих на вдосконалення використання існуючої та створення нової дослідницької інфраструктури на європейському та глобальному рівні [1].

Запровадження єдиного підходу до вироблення політики щодо розвитку загальноєвропейських дослідницьких інфраструктур за підтримки Європейського стратегічного форуму дослідницьких інфраструктур (ESFRI) дозволило Європейському Союзу об'єднати ресурси, раціоналізувати використання дослідницьких інфраструктур, здійснити стандартизацію наукових процесів і процедур, а також забезпечити лідерство європейських дослідницьких інфраструктур [2].

Важливим напрямом організаційно-правової підтримки розвитку дослідницьких інфраструктур в Європейському Союзі стало започаткування у 2009 році юридичної регламентації дослідницьких інфраструктур у Регламенті Ради ЄС № 723/2009. Ухвалення Регламенту Ради ЄС № 723/2009 було спрямоване на уніфікацію процесу створення дослідницьких

інфраструктур та спрощення низки процедур, які мали б здійснюватися у національних парламентах держав кожного разу при заснуванні дослідницької інфраструктури. Досягненням стало надання легального визначення цього феномену і визначено організаційно-правову форму, в якій може створюватися та діяти дослідницька інфраструктура в ЄС, – Європейський консорціум дослідницьких інфраструктур (ERIC).

Ще однією ініціативою ЄС є програма «Горизонт Європа», метою якої є сприяння і підтримка стабільної дослідницької інфраструктури на загальноєвропейському рівні, відкритої і доступної для кращих дослідників із Європи та за її межами, а також посилення потенціалу дослідницьких інфраструктур для підтримки наукового прогресу і розвитку інновацій [3].

Це дев'ята Європейська рамкова програма досліджень та інновацій на 2021-2027 роки, яка є еволюцією програми Горизонт 2014-2020. Її завданнями визначені: (1) зміцнення європейського науково-технологічного фундаменту та Європейського дослідницького простору, (2) підвищення європейської інноваційної конкурентоздатності та створення нових робочих місць, (3) реалізація громадських пріоритетів і підтримка європейської соціоекономічної моделі та європейських цінностей [4].

Програму «Горизонт Європа» визначають як інструмент реалізації європейської стратегії міжнародної співпраці, яким забезпечується глобальний підхід до досліджень та інновацій [5]. Саме тому Програмою передбачено широке залучення партнерів з країн, які не є членами ЄС.

Так, 12 жовтня 2021 року на 23-му Саміті Україна – Європейський Союз було офіційно підписано Угоду про участь України у Рамковій програмі з досліджень та інновацій «Горизонт Європа» та Програмі з досліджень та навчання Європейського співтовариства з атомної енергії «Євратом» [6]. А 03 травня 2022 року Верховна Рада ратифікувала Угоду про асоційовану участь України у програмах «Горизонт Європа» та «Євратом» [7]. Ратифікація дозволить завершити українською стороною внутрішньодержавні процедури, необхідні для набрання чинності Угоди про

набуття асоційованого членства України у дев'ятій рамковій програмі Європейського Союзу з досліджень та інновацій «Горизонт Європа» (2021-2027 рр.) та Програмі з досліджень та навчання Європейського співтовариства з атомної енергії (2021-2025).

Для спрощення доступу до програми Європейська Комісія підготувала посібник, який містить детальні вказівки щодо структури, бюджету, пріоритетів Horizon Europe, а також інформацію про види конкурсів, які пропонуються у межах програми, зокрема, для учасників із асоційованих країн, та правила підготовки пропозицій потенційними учасниками конкурсів для їх наступного прийому і розгляду [8]. Українські дослідники та наукові установи отримали можливість брати участь у програмі «Горизонт Європа» 2021-2027 задля отримання фінансування наукових і інноваційних проєктів.

Отже, можна підсумувати, що останні десятиліття у Європейському Союзі приділяється значна увага науково-дослідній сфері: було вироблено узгоджений підхід у питанні розвитку дослідницьких інфраструктур, забезпеченні їх взаємодії як в організаційно-правовій, так і економічно-соціальній площинах.

ЛІТЕРАТУРА

1. ESFRI White Paper 2020. URL: https://www.esfri.eu/sites/default/files/White_paper_ESFRI-final.pdf
2. Sustainable European Research Infrastructures. A call for action. Commission staff working document. Long-term sustainability of Research Infrastructures. 2017. URL: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/research_and_innovation/research_by_area/documents/swd-infrastructures_323-2017.pdf/
3. Research Infrastructures. URL: https://ec.europa.eu/info/research-and-innovation/funding/funding-opportunities/funding-programmes-and-open-calls/horizon-europe/research-infrastructures_en.

4. Horizon Europe. Research and innovation funding programme until 2027. How to get funding, programme structure, missions, European partnerships, news and events. URL: https://research-and-innovation.ec.europa.eu/funding/funding-opportunities/funding-programmes-and-open-calls/horizon-europe_en.

5. International cooperation in the programme Horizon Europe. URL: https://research-and-innovation.ec.europa.eu/strategy/strategy-2020-2024/europe-world/international-cooperation_en

6. Україна приєдналася до програм «Горизонт Європа» та «Євроатом». URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/ukrayina-priyednalasya-do-program-gorizont-yevropa-ta-yevratom>

7. Про ратифікацію Угоди між Україною, з однієї сторони, і Європейським Союзом та Європейським співтовариством з атомної енергії, з іншої сторони, про участь України у Рамковій програмі з досліджень та інновацій "Горизонт Європа" та Програмі з досліджень та навчання Європейського співтовариства з атомної енергії (2021-2025), комплементарній до Рамкової програми з досліджень та інновацій "Горизонт Європа": Закон України від 03.05.2022 р. № 2233-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2233-IX#Text>.

8. Horizon Europe. Programme Guide. 11.04.2022. URL: https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/docs/2021-2027/horizon/guidance/programme-guide_horizon_en.pdf

REFERENCES

1. ESFRI White Paper 2020. Retrieved from: https://www.esfri.eu/sites/default/files/White_paper_ESFRI-final.pdf [in English].

2. Sustainable European Research Infrastructures. A call for action. Commission staff working document. Long-term sustainability of Research Infrastructures. 2017. Retrieved from:

https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/research_and_innovation/research_by_area/documents/swd-infrastructures_323-2017.pdf/ [in English].

3. Research Infrastructures. Retrieved from:

https://ec.europa.eu/info/research-and-innovation/funding/funding-opportunities/funding-programmes-and-open-calls/horizon-europe/research-infrastructures_en. [in English].

4. Horizon Europe. Research and innovation funding programme until 2027. How to get funding, programme structure, missions, European partnerships, news and events. Retrieved from: https://research-and-innovation.ec.europa.eu/funding/funding-opportunities/funding-programmes-and-open-calls/horizon-europe_en. [in English].

5. International cooperation in the programme Horizon Europe. Retrieved from: https://research-and-innovation.ec.europa.eu/strategy/strategy-2020-2024/europe-world/international-cooperation_en [in English].

6. Ukraine joined the Horizon Europe and Euroatom programs. Retrieved from: <https://mon.gov.ua/ua/news/ukrayina-priyednalasya-do-program-gorizont-yevropa-ta-yevratom> [in Ukrainian].

7. On the ratification of the Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union and the European Atomic Energy Community, on the other, on the participation of Ukraine in the Framework Program for Research and Innovation "Horizon Europe" and the Research and Training Program of the European Atomic Energy Community (2021-2025), complementary to the Horizon Europe Research and Innovation Framework Program: Law of Ukraine dated May 3, 2022 No. 2233-IX. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2233-IX#Text>. [in Ukrainian].

8. Horizon Europe. Programme Guide. 11.04.2022. Retrieved from: https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/docs/2021-2027/horizon/guidance/programme-guide_horizon_en.pdf [in English].

Селіванова Ірина Анатоліївна

кандидатка юридичних наук, доцентка,

наукова співробітниця Науково-дослідного інституту

правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України

ORCID: /0000-0001-8805-7631

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ МЕДИЧНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Наукова робота присвячена правовому забезпеченню цифрової трансформації медичної системи України, починаючи з декларування її необхідності і до сучасного стану. Проаналізовано чинне законодавство, практику його застосування та зробила відповідні висновки.

Ключові слова: цифровий розвиток України; цифрова трансформація медичної системи; система eHealth

Selivanova Iryna Anatolyivna

Candidate of Law, Associate Professor,

Research Fellow of the Scientific and Research Institute

of Providing Legal Framework for the Innovative Development

of National Academy of Law Sciences of Ukraine.

DIGITAL TRANSFORMATION OF THE MEDICAL SYSTEM OF UKRAINE

The scientific work is devoted to the legal provision of digital transformation of the medical system in Ukraine, starting from the declaration of its necessity and up to the current state. The author analyzed the current legislation, the practice of its application and made relevant conclusions.

Keywords: digital development of Ukraine; digital transformation of the medical system; eHealth system.

Інформаційні технології забезпечують прийняття найефективніших рішень практично у всіх галузях життєдіяльності людини,

адже цифровізація є визнаним механізмом економічного зростання завдяки здатності технологій позитивно впливати на ефективність, результативність, вартість та якість економічної, громадської та особистої діяльності.

В медицині вони дають можливість ефективно організувати роботу медперсоналу та самого закладу охорони здоров'я, автоматизувати всі бізнес-процеси в медичній сфері, зокрема, укладання договорів з Національною службою здоров'я України, здійснювати інтелектуальну обробку медичних та інших даних як на рівні закладу охорони здоров'я, так і на рівні країни, забезпечивши їх збереження та недоторканість та таке інше. Про значення та необхідність цифровізації вітчизняної медичної системи вперше була наголошено в 2016 році в Концепції реформи фінансування системи охорони здоров'я [1]. Метою її реалізації були глобальні зміни в організації медичної системи, впровадження яких було неможливим без створення сучасної системи управління медичною інформацією. Адже реформа фінансування системи охорони здоров'я передбачала впровадження моделі активних (стратегічних) закупівель медичних послуг із постійним використання даних про медичні і економічні параметри надання послуг на рівні закладу, а також про медичну історію окремих пацієнтів. Ці дані необхідні Національній службі здоров'я України для фінансового планування, укладення контрактів та їх моніторингу, а також МОЗ, Мінсоцполітики та Мінфіну для контролю якості, аналізу та оновлення деталізованого змісту державного гарантованого пакета медичної допомоги та його вартості.

Концептуальна модель електронної охорони здоров'я сфокусована на людині. Вона передбачає, що кожна особа матиме доступ до особистої медичної інформації; до інформації про заклад та лікаря, до спільнот з певним станом здоров'я; зможе управляти своїм здоров'ям, відслідковуючи призначення лікаря, отримуючи дистанційну підтримку лікаря-консультанта, а також отримуючи інформацію про профілактичні заходи для себе та своєї родини; отримає доступ до інформації про свій стан

здоров'я, включно з доступом до плану лікування, даних про медикаментозне лікування, до медичних записів про стан свого здоров'я; стане учасником процесу надання медичних послуг, що включає використання дистанційних пристроїв моніторингу, фіксування симптомів в електронній формі, взаємодію з лікарем або командою управління захворюванням; матиме доступ до інформації про виписані рецепти, відпущені ліки; направлення на дослідження та їх результати; зможе записатися на прийом в режимі онлайн. Електронна система охорони здоров'я фіксує взаємовідносини між громадянами та постачальниками медичних послуг. Це дані про оплату медичних послуг, розрахунки внесків, фінансування та аудит постачальників медичних послуг, моніторинг стандартів лікування та інше.

В країнах ЄС, де впроваджувати електронну систему охорони здоров'я почали набагато раніше, ніж в Україні, переваги eHealth очевидні. Тому, наприклад, в Нідерландах, 16% бюджету лікарні витрачають на інформатизацію.

В Естонії, коли лікар виписує пацієнту рецепт на ліки, система перевіряє, які ще рецепти були виписані. Система не дозволить виписати ліки, несумісні з попередніми. В Естонії для отримання даних про аналізи і обстеження пацієнта в іншому медичному закладі, лікар робить запит до загальнодержавної системи електронного здоров'я через свою медичну інформаційну систему, а у відповідь отримує затверджений (підписаний) документ у систему електронного здоров'я, де його можуть бачити інші лікарі, а також пацієнт. Щомісяця із системи електронного здоров'я Естонії надходять понад 2 мільйони запитів. Враховуючі, що Естонія – невелика країна, цей показник свідчить про дуже високу затребуваність такого інструменту. [2]

Наразі в Україні також створено електронну систему охорони здоров'я eHealth. [3]. Забезпечують її функціонування чотири суб'єкти.

Це:1. Державна ІТ компанія eZdorovya, яка адмініструє Центральну базу даних eHealth та контролює розробку електронної системи охорони

здоров'я в Україні; 2. Національна служба здоров'я України, як аналізує та використовує дані для прогнозування потреб населення в медичних послугах, розробки програми медичних гарантій, здійснення оплати закладам за медичні послуги; 3. Міністерство охорони здоров'я України, яке формує політику у галузі охорони здоров'я, відповідає за реалізацію реформ та 4. Бізнес (електронні медичні інформаційні системи (МІС), які дають змогу автоматизувати роботу медзакладів через Центральну базу даних (ЦБД).

Структурно електронна система охорони здоров'я eHealth складається з центральної бази даних та МІС, між якими забезпечено автоматизований обмін інформацією, даними та документами через відкритий програмний інтерфейс (API). Тобто ця система — двокомпонентна, в ній користувач через МІС взаємодіє з центральною базою даних.

Центральна база даних (ЦБД) представляє собою інформаційно-телекомунікаційну систему, яка містить передбачені законодавством реєстри, програмні модулі, інформаційну систему НСЗУ, в частині, необхідній для реалізації державних фінансових гарантій та ін. Вона також забезпечує можливість створення, перегляду, обміну інформацією та документами між реєстрами, державними електронними інформаційними ресурсами, електронними медичними інформаційними системами. В свою чергу, МІС є інформаційно-телекомунікаційною системою, яка дає змогу автоматизувати роботу суб'єктів господарювання у сфері охорони здоров'я, створювати, переглядати, обмінюватися інформацією в електронній формі, зокрема з центральною базою даних (у разі підключення).

Наразі у ЦБД ведеться 9 реєстрів, а саме: 1. Реєстр пацієнтів, що містить інформацію про пацієнтів; 2. Реєстр декларацій про вибір лікаря, який надає первинну медичну допомогу, що містить записи про декларації, внесені до зазначеного реєстру; 3. Реєстр суб'єктів господарювання у сфері охорони здоров'я, що містить інформацію про заклади охорони здоров'я, фізичних осіб - підприємців, які мають ліцензію на провадження господарської діяльності з медичної практики, та лабораторії, які уклали або

мають намір подати заяву про укладення договору за програмою медичних гарантій або залучені надавачами медичних послуг до надання медичних послуг; 4. Реєстр медичних спеціалістів, що містить інформацію про осіб, які здобули освіту у сфері охорони здоров'я; 5. Реєстр медичних працівників, що містить інформацію про професійно підготовлених осіб, які відповідно до законодавства мають право здійснювати медичне обслуговування; 6. Реєстр договорів про медичне обслуговування населення, що містить інформацію про договори про медичне обслуговування населення за програмою медичних гарантій, укладені з НСЗУ; 7. Реєстр договорів про реімбурсацію, що містить інформацію про договори про реімбурсацію за програмою медичних гарантій, укладені з НСЗУ; 8. Реєстр медичних записів, записів про направлення та рецептів; 9. Реєстр медичних висновків [3, п. 20].

Попри вже впроваджені нововведення, проблем в сфері цифровізації медицини ще достатньо. Як відмічають фахівці, повноцінна цифрова трансформація української системи охорони здоров'я неможлива без Національної стратегія розвитку eHealth, без технічного завдання для її впровадження. Вона не можлива без архітектури eHealth – загальної і єдиної для всієї системи, а не її окремих елементів, та нормативно-правової бази, яка робить її законною.

Втім, наразі перед вітчизняною медичною системою постає питання відновлення після перемоги в війні. Всесвітня Організація Охорони Здоров'я розробила рекомендації «Керівні принципи для відновлення та трансформації системи охорони здоров'я в Україні» [4], в яких, за твердженням М. Радущького, ВООЗ констатує, що в Україні сформована сильна база, з якої можна почати відновлення медицини. Медична реформа дозволила пройти шлях до сучасних стандартів надання медичної допомоги. У країні вже є досвідчені керівники з досвідом роботи в нових умовах, нові ефективні інституції, зокрема, Національна служба здоров'я та ДП «Медичні закупівлі України» [5].

ЛІТЕРАТУРА

1. Концепція реформи фінансування системи охорони здоров'я, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2016 р. № 1013-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1013-2016-%D1%80#Text>
2. Тимофій Бадіков Виклики цифрової трансформації системи охорони здоров'я України (eHealth) URL: <https://blogs.pravda.com.ua/authors/badikov/5ee39c2943d7d/>
3. Порядок функціонування електронної системи охорони здоров'я, затв. постановою Кабінету Міністрів України від 25 квітня 2018 р. №411. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/411-2018-%D0%BF#n400>
4. Керівні принципи для відновлення та трансформації системи охорони здоров'я в Україні URL: [file:///C:/Users/%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%81%D1%82%D1%83%D0%B2%D0%B0%D1%87/Downloads/Telegram%20Desktop/\(%D1%83%D0%BA%D1%80\)%20Recovery%20council%20WG_WHO%20presentation.pdf](file:///C:/Users/%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%81%D1%82%D1%83%D0%B2%D0%B0%D1%87/Downloads/Telegram%20Desktop/(%D1%83%D0%BA%D1%80)%20Recovery%20council%20WG_WHO%20presentation.pdf)
5. Радущкий М. ВООЗ розробила рекомендації щодо відновлення системи охорони здоров'я України у післявоєнний період. URL: <https://www.apteka.ua/>

REFERENCES

1. The concept of health care financing reform, approved by the decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated November 30, 2016 No. 1013. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1013-2016-%D1%80#Text> [in English].
2. Tymofiy Badikov Challenges of digital transformation of the healthcare system of Ukraine (eHealth). Retrieved from: <https://blogs.pravda.com.ua/authors/badikov/5ee39c2943d7d/> [in English].

3. The procedure for the functioning of the electronic health care system, approved by resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated April 25, 2018 No. 411. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/411-2018-%D0%BF#n400> [in English].

4. Guiding principles for the restoration and transformation of the healthcare system in Ukraine. Retrieved from: [https://file:///C:/Users/%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%81%D1%82%D1%83%D0%B2%D0%B0%D1%87/Downloads/Telegram%20Desktop/\(%D1%83%D0%BA%D1%80\)%20Recovery%20council%20WG_WHO%20presentation.pdf](https://file:///C:/Users/%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%81%D1%82%D1%83%D0%B2%D0%B0%D1%87/Downloads/Telegram%20Desktop/(%D1%83%D0%BA%D1%80)%20Recovery%20council%20WG_WHO%20presentation.pdf) [in English].

5. Radutsky M. WHO has developed recommendations for the restoration of the health care system of Ukraine in the post-war period. Retrieved from: <https://www.apteka.ua/> [in English].

Давидюк Олександр Миколайович

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри господарського права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, старший науковий співробітник Науково-дослідного інституту правового забезпечення інноваційного розвитку Національної академії правових наук України, адвокат

ORCID 0000-0002-6699-0903

ПУБЛІЧНО-ПРАВОВІ ЗАСОБИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СФЕРИ ТРАНСФЕРУ ТЕХНОЛОГІЙ

У роботі проаналізовані заходи для інтенсифікації процесів розвитку інноваційного підприємництва та трансферу технологій. Визначено, що актуальність цього завдання особливо посилилась в умовах оголошення військового стану через відриту збройну агресію сусідньої держави.

Ключові слова: інноваційне підприємництво, технології, військовий стан, державна політика.

Davidyuk Oleksandr Mykolayovych

candidate of legal sciences, associate professor, associate professor of the department of economic law of Yaroslav the Wise National University of Law, senior researcher of the Research Institute of Legal Support for Innovative Development of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine, lawyer

ORCID 0000-0002-6699-0903

PUBLIC LEGAL INSTRUMENTS OF STATE REGULATION OF TECHNOLOGY TRANSFER

Measures for the intensification of the processes of development of innovative entrepreneurship and technology transfer are analyzed in the work. It

has been determined that the urgency of this task has especially increased in the conditions of the declaration of martial law due to the open armed aggression of the neighboring state.

Keywords: innovative entrepreneurship, technologies, martial law, state policy.

Держава Україна, протягом останніх 10 років наголошує на тому, що буде вживати всіх можливих заходів для інтенсифікації процесів розвитку інноваційного підприємництва та трансферу технологій. Актуальність цього завдання особливо посилилась в умовах оголошення військового стану через відрипу збройну агресію сусідньої держави.

Проте, як вказують статистичні дані, ринкові механізми саморегулювання процесів створення, передачі прав та втілення інновацій і технологій не є ефективними у звичайний час і повністю не здатні задовольнити потреби бізнесу в умовах особливого періоду [1 – 3]. Єдиним виходом із ситуації, що склалась є інтенсифікація способів та механізмів державного регулювання сфери інноваційної діяльності та трансферу технологій, що будуть основані на більш високому рівні втручання держави в економічні відносини [2].

Чинний Закон України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» [4], встановлює наступні способи регулювання вказаних суспільних відносин: (1) закордонне патентування; (2) державна експертиза технологій; (3) Погодження трансферу та реєстрація технологій, створених або придбаних за бюджетні кошти, які передаються юридичним особам, що зареєстровані в інших країнах, або фізичним особам - іноземцям або особам без громадянства; (4) Реєстрація технологій, створених або придбаних підприємствами державної форми власності; (5) Погодження ввезення в Україну технологій, придбання яких передбачається за бюджетні кошти; (6) проведення патентно-кон'юнктурних досліджень у сфері трансферу технологій.

Всі перераховані засоби державного регулювання суспільних відносин які виникають при створенні, передачі прав та втіленні технологій орієнтовані виключно на непрямий вплив держави на ці відносини, який мав би в звичайних умовах, опосередковано стимулювати вказані процеси. Але, в умовах коли базові ринкові механізми нашої держави були зруйновані, а економічні саморегульовані алгоритми перестали забезпечувати потреби бізнесу, одних лише непрямих засобів підтримки є недостатньо. Це, в свою чергу, зумовлює необхідність формування особливої системи засобів державного регулювання відносин у сфері трансферу технологій, з метою забезпечення як і державних стратегічних потреб у технологічному оновленні виробничого сектору національної економіки так і створення передумов державної інфраструктурної підтримки вказаної сфери за рахунок діяльності уповноважених органів державної влади.

В основі будь-якої системи засобів державного регулювання має лежати система принципів, на основі яких відбуватиметься подальша реалізація засобів регулювання. Такими засадами на нашу думку мають стати: (1) принцип тимчасовості введення системи особливих засобів державного регулювання засобів системи трансферу технологій. Цим часовим проміжком має стати період на який було введено військовий стан через відкриту збройну агресію; (2) принцип можливості оплатного вилучення технології для потреб оборонної промисловості чи/або військово-промислового комплексу, або ж безоплатного паралельного доступу держави (в особі уповноважених органів) до відомостей про технологію з можливістю використання виключно для потреб оборони чи військово-промислового комплексу; (3) можливості встановлення індивідуальних заборон чи обмежень для суб'єктів господарювання які, внаслідок використання наявних в них технологій, можуть створити загрозу оборонним інтересам нашої держави; (4) допущення рішень уповноважених органів державної влади щодо можливості перепрофілювання технології на виробництво товарів народного споживання чи продукції виробничо-технічного

призначення які в подальшому будуть спрямовані на задоволення потреб держави, в умовах військового стану; (5) запровадження обмежень щодо пріоритетної реалізації технологій в межах України чи/або на території України, чи/або для потреб України.

На нашу думку доцільно зафіксувати наступні засоби державного регулювання суспільних відносин пов'язаних із створенням, передачею прав та втіленням технологій на період воєнного стану:

1) Державне завдання для суб'єктів господарювання публічно-правового сектору національної економіки. За умовами державного завдання, вказаним суб'єктам господарювання мають бути поставлені обов'язкові для виконання економічні показники результативності господарської діяльності, або ж виконання обов'язкових для такого підприємства, установи, організації, видів господарської діяльності (виробництво товарів народного споживання, продукції виробничо-технічного призначення, робіт, послуг);

2) Оплатне вилучення технології для потреб оборони чи/або військово-промислового комплексу. При цьому, такого роду вилучення має обов'язково носити тимчасовий характер, тобто має відбуватись виключно на період введення військового стану. А компенсація вартості оплатно вилученої технології має визначатись загальними показниками економічної ефективності того суб'єкта господарювання у якого таку технологію буде вилучено. При цьому, вилучення має відбутись виключно з її метою налагодження на її основі нової господарської діяльності, що буде спрямована на задоволення потреб оборони нашої держави;

3) Вилучення інформації і відомостей про технологію від її правокористувачів. На відміну від вилучення самої технології, вилучення інформації про технологію має вже не оплатний характер. Воно здійснюється з метою паралельного відтворення певної технології в межах підприємств оборонно-промислового комплексу. При цьому, в ході такого вилучення відомостей про технологію, держава приймає на себе зобов'язання не розповсюджувати інформацію про таку технологію третім особам та

зобов'язується не конкурувати із власником прав на технологію. Тобто, держава отримує доступ до інформації про технологію для задоволення власних оборонних потреб, при цьому не заважає суб'єкту господарювання і в подальшому здійснювати свою власну господарську діяльність із використанням належної йому технології;

4) Покладення обов'язку пріоритетного використання технології в Україні та/або на території України, та/або для потреб України. Мова йде про покладання на власників прав на технологію специфічного обов'язку використовувати технологію в Україні, а не за межами України. Такий обов'язок може бути покладений на тих суб'єктів, які одночасно є резидентами двох або більше країн, чи є засновниками (власниками, членами, акціонерами, учасниками) суб'єктів господарювання які одночасно є резидентами декількох країн чи володіють декількома суб'єктами господарювання створеними за правом різних країн. При реалізації цього засобу, держава може зобов'язати такого власника прав на технологію продовжувати діяльність на території України, чи не допускати паралельного використання технологій і в Україні і на території іншої країни, або ж зобов'язати власника прав на технологію здійснювати господарську діяльність тільки з метою задоволення потреб українського суспільства і держави.

Перелічені засоби державного регулювання трансферу технологій є публічно-правовими за своєю природою, оскільки ґрунтуються на силі державного примусу. Саме через це вони мають бути введені виключно на тимчасовій основі і тільки для задоволення стратегічних потреб держави, суверенітет якої опинився під загрозою. Запропоновані засоби містять в собі механізми компенсації чи гарантій, які дозволять мінімізувати економічні втрати для їх власників, тим самим забезпечивши умовний паритет в межах збереження виробничого потенціалу нашої економіки. Всі перелічені заходи, доцільно закріпити в межах окремого нормативно-правового документу, рівня не нижче Закону України, із робочою назвою – «Особливості

державного регулювання трансферу технологій в Україні на період військового стану». Строк дії якого не може перевищувати строку чинності оголошеного в Україні військового стану чи періоду дії економічних наслідків відкритої збройної агресії сусідньої держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Стан науково-інноваційної діяльності в Україні у 2020 році: науково-аналітична записка [Електронний ресурс] / Т.В. Писаренко, Т.К. Куранда, Т.К. Кваша та ін. – К.: УкрІНТЕІ, 2021. – 39 с., режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/nauka/2021/06/23/AZ.nauka.innovatsiyi.2020-29.06.2021.pdf>;

2. Інформаційні матеріали Міністерства економіки України, щодо стану інноваційної діяльності/ електронний ресурс: режим доступу: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=69b9a9bf-5fbc-4035-8c0f-ac26b853c0eb&title=InformatsiiniMaterialiSchodoStanuInnovatsiinoiDiialnosti>;

3. Результати опитування бізнесу щодо інноваційної діяльності та потреб в українських R&D, проведеного Міністерством освіти і науки України спільно з Міністерством розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України та Міністерством цифрової економіки / електронний ресурс. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/innovatsii-transfer-tehnologiy/2020/08/28.08/opituvannya-28-08-2020.pdf>;

4. Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій: Закон України від 14 вересня 2006 р. № 143-V // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 45. – Ст. 434.

REFERENCES

1. State of scientific and innovative activity in Ukraine in 2020: scientific and analytical note [Elektronnyi resurs] / T.V. Pysarenko, T.K. Kuranda, T.K.

Kvasha ta in. – K.: UkrINTEI, 2021. – 39 s. Retrieved from: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/nauka/2021/06/23/AZ.nauka.innovatsiyi.2020-29.06.2021.pdf>. [in Ukrainian].

2. Information materials of the Ministry of Economy of Ukraine regarding the state of innovative activity. Retrieved from: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=69b9a9bf-5fbc-035-8c0f-ac26b853c0eb&title=InformatsiiniMaterialiSchodoStanuInnovatsiinoiDiialnosti> [in Ukrainian].

3. The results of the business survey on innovative activity and needs in Ukrainian R&D, conducted by the Ministry of Education and Science of Ukraine together with the Ministry of Economic Development, Trade and Agriculture of Ukraine and the Ministry of Digital Economy. Retrieved from: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/innovatsii-transfer-tehnologiy/2020/08/28.08/opituvannya-28-08-2020.pdf>. [in Ukrainian].

4. On state regulation of activities in the field of technology transfer: Law of Ukraine dated September 14, 2006 No. 143-V // Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine. – 2006. – No. 45. – Art. 434. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/143-16#Text>. [in Ukrainian]

Головащенко Ольга Сергіївна

кандидат юридичних наук,

провідний науковий співробітник

НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрНУ

ORCID: 0000-0002-9057-1936

ПРАВОВА ОСНОВА РОЗВИТКУ ДОСЛІДНИЦЬКИХ ІНФРАСТРУКТУР В УКРАЇНІ

Наукове дослідження присвячено аналізу правової основи розбудови та розвитку дослідницьких інфраструктур в Україні. Автором проаналізовано законодавство у сфері розбудови дослідницьких інфраструктур у вітчизняній площині.

Ключові слова: дослідницькі інфраструктури, Європейський дослідницький простір, науково-дослідна діяльність, Дорожня карта дослідницьких інфраструктур.

Holovashchenko Olha Serhiivna

Ph.D in Law, Senior Research Fellow, Leading Researcher of the Scientific Research Institute legal support of innovative development NALS of Ukraine

LEGAL BASIS FOR THE DEVELOPMENT OF THE RESEARCH INFRASTRUCTURE IN UKRAINE

The research is devoted to the analysis of the legal basis for the construction and development of research infrastructures in Ukraine. The author analyzed the legislation in the field of development of research infrastructures at the national level.

Key words: Research Infrastructures, European Research Area, R&D, Road map of Research Infrastructures.

Розвиток та посилення наукового та технологічного співробітництва сприяє науковому розвитку та зміцненню наукового потенціалу країни для вирішення національних та глобальних викликів. Дослідницькі інфраструктури з кожним роком відіграють дедалі більшу роль у

застосуванні знань та технологій. У вітчизняній площині до дослідницьких інфраструктур відносять центри колективного користування науковим обладнанням, національні наукові центри, державні ключові лабораторії, структури унікального характеру, у тому числі наукові об'єкти, що становлять національне надбання [1].

Дослідницькі інфраструктури є основою для проведення в країні науково-дослідної та дослідно-конструкторської діяльності (R&D). Зростання якості дослідницьких послуг сприяє формуванню наукового співтовариства та відіграють ключову роль в розбудові розвиненого науково-дослідницького та інноваційного середовища, сприяє досягненню вагомих результатів у фундаментальних дослідженнях та розвитку передових технологій.

Оскільки дослідницька інфраструктура є одним із ключових елементів національної системи досліджень та інновацій, Україною було здійснено певні кроки на шляху розбудови національного дослідницького простору. У 2021 році Міністерством освіти і науки України було затверджено Дорожню карту з інтеграції науково-інноваційної системи України до європейського дослідницького простору [2], яка окреслила низку пріоритетів. Так, одним із них є підвищення ефективності національної інноваційної системи, з метою гармонізації політики у сфері наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності відповідно до стандартів та норм ЄС, формування комплексного підходу щодо оцінювання якості наукової та науково-технічної діяльності, стале фінансування R&D для розвитку наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності. Ще одним пріоритетом є спільне вирішення проблем, зумовлених глобальними викликами, метою якого є інтеграція до наукових та інноваційних програм ЄС; використання інструментів взаємодії з країнами ERA. Також важливою є інтеграція українських e-інфраструктур до європейських e-інфраструктур та їх об'єднань та забезпечення вільного доступу вчених до національних та європейських дослідницьких інфраструктур.

Водночас, з метою створення необхідних організаційних, правових та фінансових умов для розвитку системи дослідницьких інфраструктур в Україні, підвищення їх конкурентоспроможності, а також розвитку сфер наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності в частині доступу вчених до передових дослідницьких інфраструктур в Європейському Союзі, було прийнято Концепцію Державної цільової програми розвитку дослідницьких інфраструктур в Україні на період до 2026 року [3]. Ця програма виконуватиметься шляхом: внесення змін до законодавства у сфері наукової і науково-технічної діяльності щодо визначення принципів та особливостей функціонування дослідницьких інфраструктур різних організаційно-правових форм; удосконалення механізму їх державної підтримки; створення цифрової платформи українських дослідницьких інфраструктур з метою забезпечення доступу до їх бази даних українським вченим та суб'єктам інноваційної діяльності, міжнародного співробітництва; ідентифікації та проведення аналізу стану дослідницьких інфраструктур; систематизації українських дослідницьких інфраструктур на стратегічні, національні та регіональні з точки зору їх унікальності та важливості для України та розвитку міжнародного співробітництва; моніторингу ефективності діяльності дослідницьких інфраструктур; підтримки і модернізації центрів колективного користування науковим обладнанням та окремих наукових об'єктів, що становлять національне надбання, забезпечення їх модернізації до рівня національних дослідницьких інфраструктур; забезпечення розроблення та виконання Порядку формування переліку дослідницьких інфраструктур державного значення; створення та забезпечення функціонування державних ключових лабораторій та національних наукових центрів; забезпечення участі українських делегатів та експертів в роботі ESFRI; інтеграції стратегічних та національних українських дослідницьких інфраструктур до європейських об'єднань дослідницьких інфраструктур; розроблення фінансових інструментів підтримки дослідницьких інфраструктур протягом їх повного

життєвого циклу; забезпечення збереження, видимості, доступу, можливості взаємодії між елементами дослідницької інфраструктури та повторного використання наукових даних, що отримані дослідницькими інфраструктурами за рахунок державних коштів шляхом використання цифрових інфраструктур, зокрема тих, що об'єднані в рамках Європейської хмари відкритої науки [3]. Всі ці положення, відповідно до Концепції, мають бути реалізовані до 2026 року.

Дослідницькі інфраструктури передбачають можливість надання користувачам найсучаснішого експериментального обладнання, досвіду та даних, у тому числі у режимі відкритого доступу, що є надзвичайно корисним для дослідницького співтовариства, промисловості, органів державного управління та широкої громадськості.

Визначення пріоритетних напрямків вдосконалення національних дослідницьких та інноваційних систем в Україні потребує врахування пріоритетів та досвіду ERA та співпраці в межах програми «Горизонт Європа» (Horizon Europe), до якої Україна нещодавно приєдналася. Метою цієї програми є: спільне подолання нових глобальних викликів; розвиток передової науки та підтримка досліджень світового рівня; впровадження інновацій для підвищення конкурентоспроможності Європи [4].

Ця мета відображує спрямованість Стратегії економічної безпеки України, відповідно до якої, одним із завдань у сфері інвестиційно-інноваційної безпеки є забезпечення міжнародної співпраці у сфері інноваційної та науково-технічної діяльності, сприяння участі вчених, науковців, малих та середніх підприємств у програмі «Горизонт Європа» та інтеграція України до європейського дослідницького та інноваційного простору [5].

В Україні останнім часом йде активізація співпраці з ЄС, у тому числі у науковій та науково-технічній сфер, що потребує врахування досвіду ERA для приведення у відповідність вітчизняного законодавства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України “Про наукову і науково-технічну діяльність” № 848-VIII від 26.11.2015р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19/conv#n230>
2. Наказ МОН «Про затвердження Дорожньої карти інтеграції науково-інноваційної системи України до Європейського дослідницького простору» № 167 від 10.02.2021р. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/02/12/edp-nakaz.pdf>
3. Розпорядження КМУ “Про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку дослідницьких інфраструктур в Україні на період до 2026 року” № 322-р від 14.04.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-2021-%D1%80/conv#Text>
4. Горизонт Європа. URL : <https://mon.gov.ua/ua/nauka/yevrointegraciya/ramkovi-programi-z-doslidzhen-ta-innovacij-gorizont-2020-ta-gorizont-yevropa-ta-iniciativi-yevropejskoyi-komisiyi-yevropejskij-zelenij-kurs/gorizont-yevropa>
5. Указ Президента України “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 серпня 2021 року "Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року" від 11 серпня 2021 року № 347/2021 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2021/conv#Text>

REFERENCES

1. Law of Ukraine "On Scientific and Scientific-Technical Activities" No. 848-VIII dated November 26, 2015. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19/conv#n230> [in Ukrainian]
2. Order of the Ministry of Education and Culture "On approval of the Roadmap for the integration of the scientific and innovative system of Ukraine into the European Research Area" No. 167 dated February 10, 2021. Retrieved from: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/02/12/edp-nakaz.pdf> [in Ukrainian]

3. Order of the CMU "On approval of the Concept of the State target program for the development of research infrastructures in Ukraine for the period until 2026" No. 322-r dated 04/14/2021. Retrived from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-2021-%D1%80/conv#Text> [in Ukrainian]

4. Horizon Europe. Retrived from: <https://mon.gov.ua/ua/nauka/yevrointegraciya/ramkovi-programi-z-doslidzen-ta-innovacij-gorizont-2020-ta-gorizont-yevropa-ta-iniciativi-yevropejskoyi-komisiyi-yevropejskij-zelenij-kurs/gorizont-yevropa> [in Ukrainian]

5. Decree of the President of Ukraine "On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine dated August 11, 2021 "On the Strategy of the Economic Security of Ukraine for the period until 2025" dated August 11, 2021 No. 347/2021. Retrived from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2021/conv#Text> [in Ukrainian]

Хаустова Марина Геннадіївна
кандидат юридичних наук, доцент,
провідний науковий співробітник НДІ
правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України,
ORCID 0000-0002-8264-0646

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ І ВИКЛИКИ ЦИФОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ 2022 РОКУ

У науковій роботі визначено поняття цифровізації одна з визначальних тенденцій розвитку людської цивілізації, яка формує більш інклюзивне суспільство та кращі механізми управління, розширює доступ до охорони здоров'я, освіти та банківської справи, підвищує якість та охоплення державних послуг, розширює спосіб співпраці людей, а також дає змогу скористатися більшим розмаїттям товарів за нижчими цінами. Цифровізація є визнаним механізмом економічного зростання завдяки здатності технологій позитивно впливати на ефективність, результативність, вартість та якість економічної політики держави. У роботі проаналізовані досягнення в сфері цифровізації української держави. Та окреслені подальші заплановані заходи в сфері цифровізації у післявоєнний період.

Ключові слова: цифровізація, економічна політика держави, цифрова держава, державні послуги, державна влада, цифрова трансформація.

Khaustova Maryna Gennadiivna
PhD in law, Senior researcher of the Scientific and research institute of
providing legal framework for the innovative development of NALS of Ukraine
ORCID 0000-0002-8264-0646

LEGAL ISSUES AND CHALLENGES OF DIGITAL TRANSFORMATION IN 2022

The scientific work defines the concept of digitalization, one of the defining trends in the development of human civilization, which forms a more inclusive society and better management mechanisms, expands access to health care, education and banking, increases the quality and coverage of public services, expands the way people cooperate, and also allows

you to take advantage of a greater variety of products at lower prices. Digitization is a recognized mechanism of economic growth due to the ability of technology to positively influence the efficiency, effectiveness, cost and quality of the state's economic policy. The work analyzes the achievements in the sphere of the cyvrization of the Ukrainian state. Further planned measures in the field of digitization in the post-war period are outlined.

Keywords: digitalization, state economic policy, digital state, state services, state power, digital transformation.

Цифровізація – одна з визначальних тенденцій розвитку людської цивілізації, яка формує більш інклюзивне суспільство та кращі механізми управління, розширює доступ до охорони здоров'я, освіти та банківської справи, підвищує якість та охоплення державних послуг, розширює спосіб співпраці людей, а також дає змогу скористатися більшим розмаїттям товарів за нижчими цінами. Цифровізація є визнаним механізмом економічного зростання завдяки здатності технологій позитивно впливати на ефективність, результативність, вартість та якість економічної політики держави [1, с.46]. Цифровізація (з англ. digitalization) — це впровадження цифрових технологій в усі сфери життя: від взаємодії між людьми до промислових виробництв, від предметів побуту до дитячих іграшок, одягу тощо. Пандемія Covid-19 довела важливість та потрібність цифрових технологій для добробуту населення та розвитку економік.

Використання цифровізації у розвинутих країнах є нормою сьогодення. В Україні на протязі тривалого часу також проводиться активна законодавча робота в цьому напрямку.

18 вересня 2019 року Уряд затвердив Положення про Міністерство цифрової трансформації України. Прийняття акта створює правові передумови для його функціонування, визначає засади, цілі та принципи діяльності. Відповідно до затвердженого Постановою КМУ Положення, Міністерство цифрової трансформації України (Мінцифри) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України[2].

Так, 3 березня 2021 року Кабінет Міністрів України затвердив своєю Постановою Національну економічну стратегію на період до 2030 року, у якій визначаються орієнтири, принципи та цінності в економічній політиці, і серед них вказується на необхідність подальшого розвитку ефективної цифрової сервісної держави та компактних державних інститутів (розвиток цифрової економіки як одного із драйверів економічного зростання України) [3]. Також 3 березня 2021 року Кабінет Міністрів України своїм розпорядженням схвалив Концепцію розвитку цифрових компетентностей і затвердив план заходів щодо її реалізації [4].

Використання цифрової економіки для української держави стає актуальним завданням. Сьогодні такі сфери життєдіяльності як медицина, політичні процеси, безпека, освіта, транспорт, екологія, адміністративні послуги, підприємницька діяльність, туризм неможливо уявити без використання інформаційно-комунікаційних технологій. Тому постійно постає питання у розширенні наукових досліджень методичних підходів до розвитку цифровізації суспільства. Сьогодні в Україні для розвитку цифрової економіки розробляється велика кількість нормативно-правових актів, ухвалюються концепції й програми розвитку. Однак, процеси цифровізації українського суспільства ще не доопрацьовані та потребують подальшого дослідження та впровадження в життя нових інструментів та заходів, зокрема з урахуванням міжнародної правової практики в цій сфері. Крім того, діяльність щодо подальшої цифровізації українського суспільства та різних сфер його життєдіяльності ускладнюється складними трагічними умовами, у яких перебуває Українська Держава, а саме проголошений військовий стан та тривала війна на території України. Безумовно, ці обставини зобов'язують державну та місцеві влади в першу чергу вирішувати питання, що пов'язані з військовими подіями.

Так, до 24 лютого головним завданням Міністерства цифрової трансформації України визначалося розбудова цифрової держави – як найважливіший пункт програми президента країни. Була розроблена

програма Дія, один із найкращих державних застосунків у світі. Понад 17,4 мільйонів українців користуються ним зараз: сплатити податки за декілька кліків, подивитися ТБ та задонатити на армію, поселитися в готель, отримати довідку, нову картку в банку, електронний підпис, яким користується на сьогодні близько 8 мільйонів українців та ін. Були розроблені не тільки цифрові документи, а й можливість зручно ділитися ними через QR-код.

Пандемія коронавірусу підштовхнула до розробки «Підтримки», за допомогою якої українці мають можливість швидко отримувати фінансову допомогу. Була запроваджена мережа швидкісного інтернету – більше мільйона людей у 3000 сіл по всій Україні змогли нормально навчатися, вести бізнес та просто спілкуватися.

У 2021 році відповідно до спеціальної програми Міністерства цифрової трансформації України проведено навчання понад 1 млн українців базовим цифровим навичкам у форматі освітніх мінісеріалів. Була трансформована українська економіка. Легалізовані віртуальні активи. Розпочалося реформування ІТ-освіти в Україні. Був запущений спеціальний правовий і податковий режим для технологічних компаній – Diia City. Це найкращі податкові умови для ІТ-компаній у Європі. До Diia City вже приєдналися сотні компаній.

Вперше в історії люди воюють не тільки у фізичній площині, а й у цифровій. Кібератаки на держустанови. Інформаційно-психологічний тиск на суспільство. Фронт у наших ноутбуках став майже таким же важливим, як і на Сході країни. Останні два з половиною роки ми створювали цифрову країну. І виявилось, що її продукти та підходи можна легко адаптувати до сучасних реалій. Була створена сильна ІТ-армія, що об'єднує як українських, так і міжнародних ІТ-професіоналів. Зараз там близько 300 тисяч учасників. Усі кіберсолдати приєдналися на добровільних засадах.

Організований запуск чатботу- «Ворог», який збирає інформацію про пересування російських солдатів. Авторизація в Дії допомагає відсіяти диверсантів, які можуть повідомити неправдиву інформацію та загнати

наших військових у потенційну пастку. Завдяки даним від українців бійці ЗСУ виконали кількадесят важливих операцій.

Також Україна отримала унікальний досвід використання технологій під час повномасштабної війни. На сьогоднішній день активно використовуються штучний інтелект, щоб розпізнавати загиблих росіян за фото. А за допомогою соціальної інженерії знаходять їхніх близьких у соцмережах, які оповіщуються про це. Крім цього, розробляються нові рішення для роботи важливих об'єктів за допомогою технології Starlink. Зараз Україна має понад десять тисяч станцій, що роздають супутниковий інтернет, які використовуються для підтримки та відновлення критичної інфраструктури. Крім цього був започаткований перший державний криптофонд. Він зібрав вже понад 60 мільйонів доларів. Усі кошти йдуть на військову та гуманітарну допомогу.

Попереду для України спільне мирне та безпечне цифрове майбутнє. Міністерства цифрової трансформації України вже прогнозує шляхи роботи післявоєнного уряду, який повинен бути гнучким та мобільним. Де всі функції та послуги автоматизовані, кількість аналогових чиновників скорочена, а державні установи ефективно працюють на аутсорсингу. Лише такий уряд здатен проводити швидкі та сміливі реформи для відновлення країни і швидкого розвитку [5].

Крім цього, на сьогоднішній день проводяться активні розробки програм кібербезпеки. Отже, повинні і надалі формуватися заходи, які забезпечать Україні безпечне цифрове майбутнє за активним залученням науковців а практиків, ІТ – спеціалістів та представників органів державної влади. Що безумовно стане нагодою для відновлення країни в післявоєнний період.

ЛІТЕРАТУРА

1. Соснін О. Цифровізація як нова реальність країни / *Юридичний вісник України* 2020. №1. С.45-54.

2. Положення про Міністерство цифрової трансформації України: схв. постановою Кабінета Міністрів України від 18 вересня 2019р. № 856. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pitannya-ministerstva-cifrovoyi-t180919>

3. Національна економічна стратегія на період до 2030 року: схв. постановою Кабінета Міністрів України від 03 березня 2021р. № 179. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-nacionalnoyi-eko-a179>

4. Концепція розвитку цифрових компетентностей: схв. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 р. №167-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-%D1%80#Text>

5. М.Федоров. Цифровізація України: до, під час та після повномасштабної війни./ *Українська правда*. 27 травня 2022. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2022/05/27/7348844/>

REFERENCES

1. Sosnin O. Digitization as a new reality of the country / Legal Bulletin of Ukraine. 2020. №1. С.45-54. [in Ukrainian].

2. Regulations on the Ministry of Digital Transformation of Ukraine: by the resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated September 18, 2019 No. 856. Retrieved from: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pitannya-ministerstva-cifrovoyi-t180919> [in Ukrainian].

3. National economic strategy for the period until 2030: skhv. by the resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated March 3, 2021 No. 179. Retrieved from: [URL:https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-nacionalnoyi-eko-a179](https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-nacionalnoyi-eko-a179) [in Ukrainian].

4. The concept of the development of digital competences: skhv. By order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 03.03.2021 No. 167. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-%D1%80#Text>[in Ukrainian].

5. Fedorov M. Digitization of Ukraine: before, during and after a full-scale war./ Ukrainian truth. May 27, 2022. Retrieved from: <https://www.pravda.com.ua/columns/2022/05/27/7348844/>[in Ukrainian].

Подрез-Ряполова Ірина

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

НДІ правового забезпечення

інноваційного розвитку НАПрН України

ORCID 0000-0002-8802-1441

СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ: ОКРЕМІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ

В тезах досліджені окремі актуальні питання забезпечення розбудови цифрової економіки. Проаналізовані основні стратегічні цілі та важливі аспекти напряму економічного розвитку «Цифрова економіка», який визначений Національною економічною стратегією на період до 2030 року. Підкреслена важливість активізації впровадження інновацій щодо будь-яких видів економічної діяльності.

Ключові слова: інновації, інноваційний розвиток, цифрова економіка, цифрова інфраструктура, цифрові трансформації, цифрові технології.

Podrez-Riapolova Iryna

Ph.D, Researcher of Scientific and Research Institute of Providing Legal

Framework for the Innovate Development of NALS of Ukraine

STRATEGIC GUIDELINES FOR THE DEVELOPMENT OF UKRAINE'S DIGITAL ECONOMY: CERTAIN PROBLEM ISSUES

The theses examine some topical issues of ensuring the development of the digital economy. The main strategic goals and important aspects of the «Digital Economy» direction of economic development, which is defined by the National Economic Strategy for the period until 2030, are analyzed. The importance of intensifying the implementation of innovations in relation to any types of economic activity is emphasized.

Key words: innovations, innovative development, digital economy, digital infrastructure, digital transformations, digital technologies.

Цифровізація є провідним напрямком інноваційного розвитку та інструментом, який забезпечує створення конкурентних переваг у

довгостроковій перспективі, тому створення сучасного цифрового простору й відповідної інфраструктури є пріоритетним завданням для збагачення нашої країни, її громадян, покращення умов для здійснення бізнесу та залучення зовнішніх інвесторів [1, с. 6]. Інновації та цифрові технології надають унікальні можливості в процесі розвитку економіки, підвищують конкурентоспроможність країни та якість життя суспільства. Розвиток світової економіки вимагає активізації та значного розширення масштабів інноваційної діяльності. Новітні можливості взаємодії держави, економіки та суспільства, що базуються на проникненні діджиталізації в усі сфери життєдіяльності людини, зумовлюють необхідність концептуального наукового дослідження процесу розбудови цифрової економіки та її впливу на інноваційний розвиток.

Основним стратегічним документом, який визначає довгострокову економічну візію є Національна економічна стратегія на період до 2030 року, яка затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 р. № 179 (в редакції від 16 березня 2021 р.) [2]. Вказана стратегія встановлює ключові напрями (вектори) економічного розвитку та за кожним з напрямів закріплює стратегічні цілі та шляхи їх досягнення з урахуванням наявних і потенційних викликів та бар'єрів, а також основні завдання державної економічної політики та цільові індикатори на період до 2030 року.

Одним із зазначених напрямів є напрям «Цифрова економіка», за яким регламентовані наступні стратегічні цілі: 1) акселерація економічної діяльності; 2) трансформація ресурсних секторів економіки у високопродуктивні, інтелектуальні та конкурентоспроможні; 3) трансформація сфер життя в ефективні, сучасні та комфортні; 4) створення нових можливостей для реалізації людського капіталу, розвитку інноваційних, креативних та цифрових індустрій і бізнесу.

Крім того, щодо кожної стратегічної цілі в Національній економічній стратегії на період до 2030 року в рамках стратегічного курсу цифрової

економіки визначаються певні шляхи досягнення стратегічної цілі та відповідні завдання на підставі аналізу стану розвитку цифрової економіки.

Аналіз стратегічних орієнтирів розвитку цифрової економіки дозволяє виокремити основні проблемні аспекти, такі як:

- Низький рівень розвитку цифрових інфраструктур, що безпосередньо відображається в наступному: 1) найнижчий рівень покриття швидкісним мобільним Інтернетом (у порівнянні із країнами ЄС); 2) слабка комп'ютеризація об'єктів соціальної інфраструктури; 3) уповільнення розвитку електронних послуг через низку технічних проблем; 4) відсутність ефективної системи регулювання «хмарних послуг»; 5) невідповідність сучасним викликам системи забезпечення кібербезпеки та певних професійних стандартів; слаборозвинена система реагування на кібератаки (що в умовах воєнного стану набуває особливої актуальності). Втім, за цим напрямом необхідно визначити позитивну динаміку. Так, Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері активної протидії агресії у кіберпросторі» від 28.07.2022 р. № 2470-ІХ [3] внесені зміни до Закону України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» від 05.10.2017 р. № 2163-VIII (в редакції від 17.08.2022 р.) [4], шляхом доповнення поняттями «система активної протидії агресії у кіберпросторі» та «активна протидія агресії у кіберпросторі» тощо; 6) недостатній рівень використання інфраструктури ідентифікації; 7) недостатній розвиток сфери відкритих даних; 8) слабкий розвиток сфери безготівкових розрахунків.

- Важливим аспектом щодо розвитку цифрової трансформації економіки є цифровізація сфери державної статистики. В цьому напрямку слід визначити такі проблемні питання, як обчислення цифрової економіки у вузькому сенсі (щодо інформаційних та комп'ютерних послуг) та відсутність офіційного обліку високотехнологічної продукції та цифровізованих послуг.

- Існування проблемних питань щодо рівня цифрової грамотності. Так, сьогодні спостерігається проблема щодо недостатнього рівню цифрових

навичок у громадян, що стримує повноцінний перехід до цифрової економіки.

При існуванні загальної тенденції позитивної динаміки щодо доступу до адміністративних послуг он-лайн, наявне відставання України від держав - членів ЄС за вказаним аспектом.

Недостатній рівень цифровізації секторів фінансів та торгівлі. Зокрема, основними проблемними аспектами на даний час є сфери забезпечення розвитку ринку електронної комерції та розбудови безготівкової інфраструктури. Слід окремо визначити, що незважаючи на велике коло чинного законодавства у сфері електронної комерції та нещодавнє прийняття Закону України «Про платіжні послуги» від 30.06.2021 р. № 1591-IX (в редакції від 17.08.2022 р.) [5], неврегульованими залишаються питання щодо впровадження дієвих механізмів ідентифікації у відповідних реєстрах інтернет-магазинів продавцями відповідних товарів в сфері електронної комерції.

Недостатність стимулів щодо розвитку цифрових трансформацій у секторах економіки та у сфері наукової і науково-технічної діяльності. Головними проблемними аспектами у цьому напрямку є недостатність: інвестування в науково-дослідні і дослідно-конструкторські роботи та інтегрування країни до міжнародного середовища високотехнологічних виробництв, незважаючи на зростання потреби у наукових дослідженнях та науково-технічних (експериментальних) розробках.

Отже, окреслені проблеми низького рівню розвитку цифрових інфраструктур стримують розвиток цифрової економіки в Україні та потребують негайного вирішення. Крім того, необхідно враховувати інноваційні аспекти. Інноваційні та цифрові процеси є взаємодоповнюючими, адже застосування інновацій породжує цифрові зміни, впровадження інновацій дає змогу спростити адаптивний процес до цифрової економіки [6]. Цифрова економіка повинна базуватися на динамічному втіленні інновацій та інформаційно-комунікаційних технологій

в усі види економічної діяльності та сфери життєдіяльності суспільства. Тому вкрай важливим є активізація впровадження інновацій щодо будь-яких видів економічної діяльності, що дасть змогу підвищити ефективність та конкурентоспроможність економіки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Галушак О. Я., Рикович М. С. Аспекти розвитку цифрової економіки в Україні. *Цифрова економіка як фактор інновацій та сталого розвитку суспільства*: матеріали II міжнародної науково-практичної конференції молодих учених та студентів (2-3 грудня 2021 р.). URL: http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/37040/2/TSEFIRS_2021_Halushchak_O-Aspects_of_development_of_6.pdf.
2. Національна економічна стратегія на період до 2030 року: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 р. № 179 (в редакції від 16 березня 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-%D0%BF#n25>).
3. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері активної протидії агресії у кіберпросторі: Закон України від 28 липня 2022 р. № 2470-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2470-20#n21>.
4. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України від 05 жовтня 2017 р. № 2163-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text>.
5. Про платіжні послуги: Закон України від 30 червня 2021 р. № 1591-IX (в редакції від 17 серпня 2022 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text>.
6. Малюта Л. Я, Дерманська Л. В. Інноваційно-цифрові перспективи розвитку економіки України. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. Том 30 (69). №2. 2019. С. 55-60.

REFERENCES

1. Galushchak O. Ya., Rykovich M. S. Aspects of the development of the digital economy in Ukraine. Digital economy as a factor of innovation and sustainable development of society: materials of the II international scientific and practical conference of young scientists and students (December 2-3, 2021). Retrieved from: URL: http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/37040/2/TSEFIRS_2021_Halushchak_O-Aspects_of_development_of_6.pdf. [in Ukrainian].
2. National economic strategy for the period until 2030: approved. by Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated March 3, 2021 No. 179 (as amended on March 16, 2021). Retrieved from: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-%D0%BF#n25> [in Ukrainian].
3. On making changes to some laws of Ukraine to ensure the formation and implementation of state policy in the field of active countermeasures against aggression in cyberspace: Law of Ukraine dated July 28, 2022 No. 2470-IX. Retrieved from: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2470-20#n21> [in Ukrainian].
4. On the main principles of ensuring cyber security of Ukraine: Law of Ukraine dated October 5, 2017 No. 2163-VIII. Retrieved from: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text> [in Ukrainian].
5. On payment services: Law of Ukraine dated June 30, 2021 No. 1591-IX (as amended on August 17, 2022). Retrieved from: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text> [in Ukrainian].
6. Malyuta L. Ya., Dermanska L. V. Innovative and digital prospects for the development of the economy of Ukraine. Scholarly notes of TNU named after VI Vernadskyi. Series: Economics and management. Volume 30 (69). No. 2. 2019. P. 55-60. [in Ukrainian].

Чубенко Віра Анатоліївна

*кандидат юридичних наук, молодший науковий співробітник НДІ
правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України*

ORCID: 0000-0002-7235-3820

ЕЛЕКТРОННІ ПУБЛІЧНІ ЗАКУПІВЛІ ЯК ЗАСІБ СТИМУЛЮВАННЯ ВИРОБНИЦТВА ВИСОКОТЕХНОЛОГІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ

Наукова робота присвячена дослідженню питання застосування електронних публічних закупівель як засобу державного регулювання з метою стимулювання виробництва високотехнологічної продукції в Україні. Наведений досвід іноземних країн в застосуванні вказаного інституту як зазначеного засобу. Досліджені нещодавні зміни в законодавстві, якими введено ступінь локалізації виробництва в систему публічних закупівель. Виокремлені позитивні переваги та наведені ризики введення зазначеного елемента.

Ключові слова: публічні закупівлі, локалізація, високотехнологічна продукція

Chubenko Vira Anatoliyivna

*Ph.D, Ph.D, Junior Researcher of Scientific and Research Institute of
Providing Legal Framework for the Innovate Development of NALS of Ukraine*

ELECTRONIC PUBLIC PROCUREMENT AS A MEANS OF STIMULATING THE PRODUCTION OF HIGH-TECH PRODUCTS IN UKRAINE

The scientific work is devoted to the study of the issue of the use of electronic public procurement as a means of state regulation in order to stimulate the production of high-tech products in Ukraine. The experience of foreign countries in the application of the specified institute as the specified means is given. Recent changes in the legislation, which introduced the degree of localization of production into the public procurement system, were studied. The positive advantages and risks of the introduction of the specified element are highlighted.

Keywords: public procurement, localization, high-tech products

Держава використовує безліч форм та механізмів для безпосереднього та опосередкованого впливу на господарську діяльність, в тому числі, і на діяльність щодо виробництва та постачання високотехнологічної продукції. Одним з прикладів такого впливу держави є застосування інституту державного замовлення [1].

У достатньо розвинених країнах державне замовлення – це невід’ємна складова у регулюванні господарства та один із засобів реалізації стратегій, програм розвитку економіки, науки і техніки, створення суспільних благ і розв’язання або хоча б спрощення соціальних проблем населення, а також планів з їх реалізації. «Виконуючи роль найбільшого замовника, держава активно залучає суб’єктів господарювання усіх форм власності як підрядника для реалізації своїх економічних і соціальних цілей, вступаючи з останнім у договірні відносини» [2, с. 29]. Така взаємодія охоплює широкий спектр контрактів – від простих – на постачання певних товарів, до складних – на виконання великих, комплексних проектів. Розмір державного ринку, до якого включають обсяг усіх товарів, робіт і послуг, що замовляються державними органами, у переважній частині розвинених західних країн перебуває на рівні 20 – 30 % ВВП.

В свою чергу, відповідно до Комунікації Європейської комісії «Європа 2020 – Керівна ініціатива – Інноваційний Союз» великі державні замовники відіграють важливу роль у стимулюванні та фінансуванні високотехнологічних підприємств. Європейська комісія зазначає, що державні закупівлі становлять приблизно 17% від ВВП ЄС, а отже вони є важливим ринком. У Комунікації наголошується на тому, що з 2011 року держави-члени повинні спеціально виділяти кошти для закупівель науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт і закупівель готової інноваційної (високотехнологічної) продукції та послуг. З прийняттям нових Директив ЄС щодо здійснення державних закупівель ЄС зробив правове поле більш сприятливим для досягнення поставлених цілей [3, с. 110]. Зокрема,

згідно п. 47 Преамбули Директиви про державні закупівлі 2014/24/ЄС [4], зазначено, що наукові дослідження та інновації є одним з основних чинників зростання у майбутньому, вони були покладені в основу Європейської стратегії для забезпечення раціонального, стійкого і всеосяжного зростання. Органи державної влади зобов'язані обирати найкращий стратегічний підхід до державних закупівель з метою стимулювання інновацій. У зв'язку з викладеним, ЄС створює необхідні умови для застосування та здійснення ефективних закупівель.

Згідно інформації суб'єктів господарювання, які випускають високотехнологічну продукцію, найбільш результативними та очікуваними заходами держави в частині підтримки вказаної діяльності, тобто засобами державного регулювання, є пільги в оподаткуванні та державне замовлення (близько 19% респондентів) [5, с. 20].

Державне замовлення, згідно ст. 13 Господарського кодексу України, є засобом державного регулювання економіки шляхом формування на договірній (контрактній) основі складу та обсягів продукції (робіт, послуг), необхідної для пріоритетних державних потреб, розміщення державних контрактів на поставку (закупівлю) цієї продукції (виконання робіт, надання послуг) серед суб'єктів господарювання, незалежно від їх форми власності [1].

Зараз в Україні до системи задоволення державних потреб можна віднести дві групи: 1) державне замовлення, загальні положення про яке закріплені в нормах ГК України, та 2) публічні закупівлі, процедури яких регулюються приписами Закону України «Про публічні закупівлі». «Особливістю державного замовлення є задоволення пріоритетних державних потреб, а публічні закупівлі здійснюються майже у всіх випадках придбання товарів, робіт та послуг за бюджетні кошти або ж наявності у статутному капіталі замовників державної або комунальної частки акцій (часток, паїв), яка перевищує 50 відсотків, або більшістю голосів у вищому органі управління тощо» [6, с. 164].

Тобто, *de facto*, законодавство України державне замовлення зводить до єдиного етапу (що по своїй суті має бути кінцевим, та якому має передувати ряд юридичних фактів) – електронних публічних закупівель.

Таким чином, існує ймовірність того, що використання одного з найпотужніших регуляторних інструментів, за допомогою якого, можливо стимулювати розвиток виробництва та постачання високотехнологічної продукції, буде зведено до мінімуму та лише формального закріплення, без прив'язки до цільових програм розвитку.

Закон України «Про публічні закупівлі» [7] є засобом раціонального та ефективного використання коштів замовниками та, незважаючи на можливість бути потужним засобом стимулювання розвитку виробництва та постачання високотехнологічної продукції, не визначає окремого порядку закупівлі, обмежень або стимулюючих факторів щодо закупівлі такої продукції.

Разом з тим, з 14 липня 2022 року набирали чинності зміни до Закону України «Про публічні закупівлі», що обумовлені прийнятим відповідним Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про публічні закупівлі» щодо створення передумов для сталого розвитку та модернізації вітчизняної промисловості» від 16.12.2021 [8]. Згідно пояснювальної записки по проекту зазначеного вище Закону, Україна фактично не використовує потенціал системи публічних закупівель як інструмент для залучення інвестицій та розвитку інновацій з метою стимулювання зайнятості, забезпечення технологічної спроможності вітчизняної промисловості. Натомість спостерігається високий рівень проникнення імпорту в публічні закупівлі, у тому числі закупівлі високотехнологічної машинобудівної продукції, державний попит на яку може бути задоволений національними виробниками.

Водночас, Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про публічні закупівлі» щодо створення передумов для сталого розвитку та модернізації вітчизняної промисловості» ставить на меті формування

сприятливих передумов для ефективного використання механізму публічних закупівель як засобу стимулювання розвитку вітчизняної промисловості та підприємництва, збереження існуючих та створення нових робочих місць, а також залучення інвестицій шляхом впровадження ступеню локалізації виробництва.

Так, згідно з пунктом 29-1 частини першої статті 1 Закону України «Про публічні закупівлі» ступінь локалізації виробництва - це показник місцевої складової у питомій вазі вартості сировини, матеріалів, вузлів, агрегатів, деталей, складових частин і комплектуючих виробів, робіт, послуг та інших складових вітчизняного виробництва у собівартості товару, що є предметом закупівлі. Законом тимчасово, з 2022 року строком на 10 років, встановлюються певні особливості здійснення процедур закупівлі, якщо вартість предмета закупівлі дорівнює або перевищує 200 тисяч гривень. Зокрема, замовник здійснює закупівлю товарів, визначених Законом України «Про публічні закупівлі», виключно якщо їх ступінь локалізації виробництва дорівнює чи перевищує певний відсоток в конкретному календарному році (у 2022 році – 10 відсотків; у 2023 році – 15 відсотків; у 2024 році – 20 відсотків; у 2025 році – 25 відсотків тощо).

І хоча, метою законодавців було стимулювання розвитку вітчизняної промисловості та підприємництва загалом, а не виключно високотехнологічних виробництв, вказаний Закон, на нашу думку, є орієнтиром у формуванні нормативно-правової бази для перетворення електронних публічних закупівель в потужний механізм стимулювання виробництва високотехнологічної продукції. Так, в перелік товарів до яких потрібно застосовувати локалізацію (визначеному в підп. 2 п. 6-1 Розділу X Закону України «Про публічні закупівлі») вже включено ряд товарів, які є високотехнологічними. Серед останніх можна виокремити, наприклад, електробуси, вертольоти, літаки, космічні та інші літальні апарати з двигуном, турбіни та мотори, парові турбіни тощо.

Разом з тим, існують ризики, що положення щодо локалізації виробництв високотехнологічної продукції будуть суперечити міжнародно-правовим зобов'язанням України в сфері європейської інтеграції, зокрема Угоді про асоціацію, Директиві 2014/24/ЄС. Зокрема, останніми передбачається, що при проведенні переговорної процедури закупівлі будь-який суб'єкт господарювання може подати заявку на участь у відповідь на запрошення взяти участь у конкурсних торгах; під час переговорів замовники забезпечують рівне ставлення до всіх учасників процедури закупівель; з цією метою вони не повинні надавати інформацію у дискримінаційній манері, яка може дати деяким учасникам торгів перевагу над іншими (ст. 29 Директиви 2014/24/ЄС) [4]. Угода про асоціацію (ст. 148) [9] передбачає забезпечення взаємного доступу до ринків державних закупівель на основі принципу національного режиму на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях для державних контрактів та концесій у традиційних галузях економіки, а також у комунальному господарстві з дотриманням стандартів для укладення будь-яких контрактів, визначених пунктами 2-15 статті 151 Угоди про асоціацію, що походять безпосередньо з правил та принципів державних закупівель, які регулюються *acquis* ЄС у сфері державних закупівель, зокрема принципів недискримінації, рівного ставлення, прозорості та пропорційності.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що за аналогією зі світовою практикою, в Україні публічні закупівлі можливо перетворити в потужний елемент стимулювання виробництва та постачання високотехнологічної продукції. Закон України «Про публічні закупівлі» не визначає окремого порядку, обмежень або стимулюючих факторів щодо закупівлі такої продукції. Разом з тим, зміни до законодавства про електронні публічні закупівлі в частині впровадження ступеню локалізації виробництва, створюють не лише, в певній мірі, передумови для стимулювання виробництва деяких найменувань високотехнологічної продукції в Україні, а й є певним орієнтиром для нормативно-правового регулювання вказаної

сфери. Водночас, особливої уваги заслуговують питання уникнення суперечностей між таким стимулюванням високотехнологічного виробництва в Україні шляхом впровадження елементу локалізації в електронних публічних закупівлях та міжнародними актами, підписаними та ратифікованими Україною.

ЛІТЕРАТУРА

1. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV. *Офіційний вісник України*. 2003. № 11. С. 303.
2. Кіндзерський Ю. В. Інститут державного замовлення в Україні: причини та наслідки функціональної деградації. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2014. № 2. С. 28–50.
3. Малолітнева В. К. Правове регулювання здійснення державних закупівель інновацій як засобу реконструкції економіки України. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 3. С. 109–113.
4. On public procurement and repealing Directive 2014/18/EC: Directive 2014/24/EU of the European Parliament and the Council of 26 February 2014 // *OJ*. 2014. L. 94. P. 65–242.
5. Саліхова О. Б. Адресна державна підтримка як чинник стимулювання розвитку високотехнологічних виробництв в Україні. *Економіка і прогнозування*. 2011. № 2. С. 9–23.
6. Чубенко В. А. Державне замовлення як засіб державного регулювання виробництва та постачання високотехнологічної продукції. *Конституційно-правові засади адміністративної реформи в Україні* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції викладачів, співробітників ЗВО і наукових організацій, магістрантів, аспірантів, докторантів, представників громадських організацій, органів державної влади та органів місцевого самоврядування, підприємств та інших установ (25-26 жовтня 2018 р.). Сєверодонецьк: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2018. С. 163–167.

7. Про публічні закупівлі : Закон України від 25.12.2015 р. № 922-VIII. *Офіційний вісник України*. 2016. № 15. С. 9.

8. Про внесення змін до Закону України «Про публічні закупівлі» щодо створення передумов для сталого розвитку та модернізації вітчизняної промисловості : Закон України від 16.12.2021р. № 1977-IX. *Офіційний вісник України*. 2022. № 7. С. 360.

9. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Закон України від 16.09.2014 р. № 1678-VII. *Офіційний вісник України*. 2014. № 75. Том1. С. 82.

REFERENCES

1. Economic Code of Ukraine: Law of Ukraine dated January 16, 2003 No. 436-IV. Official Gazette of Ukraine. 2003. No. 11. P. 303. [In Ukrainian].

2. Kindzersky Yu. V. Institute of state procurement in Ukraine: causes and consequences of functional degradation. Bulletin of the Kyiv National University of Trade and Economics. 2014. No. 2. P. 28–50. [In Ukrainian].

3. Malolitneva V. K. Legal regulation of state procurement of innovations as a means of reconstruction of the economy of Ukraine. Comparative and analytical law. 2016. No. 3. P. 109–113. [In Ukrainian].

4. On public procurement and repealing Directive 2014/18/EC: Directive 2014/24/EU of the European Parliament and the Council of 26 February 2014 // *OJ*. 2014. L. 94. P. 65–242 [in English].

5. Salikhova O. B. Targeted state support as a factor stimulating the development of high-tech industries in Ukraine. Economics and forecasting. 2011. No. 2. P. 9–23. [In Ukrainian].

6. Chubenko V. A. State order as a means of state regulation of production and supply of high-tech products. Constitutional and legal foundations of administrative reform in Ukraine: materials of the International scientific and practical conference of teachers, employees of higher education institutions and

scientific organizations, master's students, post-graduate students, doctoral students, representatives of public organizations, state authorities and local self-government bodies, enterprises and other institutions (October 25-26 2018). Severodonetsk: ed. of SNU named after V. Dalya, 2018. P. 163–167. [In Ukrainian].

7. On public procurement: Law of Ukraine dated December 25, 2015 No. 922-VIII. Official Gazette of Ukraine. 2016. No. 15. P. 9. [In Ukrainian].

8. On amendments to the Law of Ukraine "On Public Procurement" regarding the creation of prerequisites for the sustainable development and modernization of domestic industry: Law of Ukraine dated 16.12.2021 No. 1977-IX. Official Gazette of Ukraine. 2022. No. 7. P. 360. [In Ukrainian].

9. On the ratification of the Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their member states, on the other hand: Law of Ukraine dated September 16, 2014 No. 1678-VII. Official Gazette of Ukraine. 2014. No. 75. Volume 1. P. 82. [In Ukrainian].

Шматков Данііл Ігорович

*Старший науковий співробітник Науково-дослідного інституту
правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України*

ORCID 0000-0003-2952-4070

ВИРІШЕННЯ СПОРІВ ЩОДО АВТОРСЬКОГО ПРАВА У ЦИФРОВУ ЕПОХУ

У представленій статті наведено емпіричні та теоретичні дані щодо ефективності альтернативному розгляду позовів щодо авторських прав в американській Раді з розгляду позовів щодо авторських прав, що забезпечує спрощення вирішення спорів щодо авторських прав. Встановлено, що враховуючи економічні вигоди для позивачів застосування подібних альтернативних засобів припинення порушень авторського права з використанням мережі Інтернет є перспективною у Цифрову Епоху.

Ключові слова: авторське право, ССВ, процедури повідомлення та видалення, суд, припинення порушення, Інтернет.

Shmatkov Daniil Igorovich

*Senior Research Associate of the Scientific and Research Institute of
Providing Legal Framework for the Innovative Development of NALS of Ukraine*

COPYRIGHT-RELATED DISPUTE RESOLUTION IN THE DIGITAL AGE

This article provides empirical and theoretical evidence on the effectiveness of the American Copyright Claims Board which facilitates the resolution of copyright-related disputes. It is established that, taking into account the economic benefits for plaintiffs, the use of such alternative means of stopping copyright infringements using the Internet is promising in the Digital Age.

Keywords: copyright, CCB, notice and takedown procedures, court, termination of infringement, Internet.

Авторське право у Цифрову Епоху стає центральним питанням регулювання права інтелектуальної власності. Так, наприклад, американський Digital Millennium Copyright Act (DMCA) поки що не має у

країні аналогів серед законів, що стосуються права промислової власності [1]; рамки цифрових компетентностей охоплюють у переважній більшості саме авторське право [2] тощо. Коли ж законодавці охоплюють інші об'єкти інтелектуальної власності в контексті викликів Цифрової Епохи, вони використовують практики, що вже якісно себе зарекомендували саме після їх описання в законах щодо авторського права [1].

Із цифровізацією суспільства з'явилась ефективна практика застосування процедур повідомлення та видалення цифрового контенту, що може порушувати авторські права зацікавлених осіб, а також перекладати повну відповідальність з провайдеру Інтернет-послуг на безпосереднього порушника [3]. У цьому контексті найбільш розповсюдженою є наступна структура процедури: подання правовласником до провайдера Інтернет-послуг заяви про припинення порушення авторського права – припинення провайдером Інтернет-послуг порушення, вчиненого певною особою – подання зустрічної заяви від особи, відносно дій якої до провайдера Інтернет-послуг звернувся правовласник – подання судового позову правовласником.

Згідно чинного DMCA, контент залишається заблокованим до подання зустрічної заяви від особи, відносно дій якої до провайдера Інтернет-послуг звернувся правовласник. Для недопущення розблокування контенту, що порушує авторські права певної особи, ця особа повинна надати копію позову до суду. Після отримання копії такого позову провайдер Інтернет-послуг продовжує блокувати або ж повторно заблоковує раніше розблокований через отримання зустрічної заяви контент. Статтею 52 Закону України «Про авторське право і суміжні права встановлено наступне:

«9. Власник веб-сайту має право звернутися до постачальника послуг хостингу, від якого він отримав інформацію про вжиті заходи відповідно до частини сьомої цієї статті, з повідомленням про відмову з підстав та за формою, встановленими частинами четвертою, п'ятою цієї статті, вимагаючи відновлення доступу до електронної (цифрової) інформації. Якщо таке звернення відповідає вимогам, встановленим частиною п'ятою цієї статті для

повідомлення про відмову, постачальник послуг хостингу повинен невідкладно, не пізніше як через 48 годин після його отримання, надіслати заявнику його копію. У разі якщо повідомлення не відповідає вимогам, передбаченим частиною п'ятою цієї статті для повідомлення про відмову, постачальник послуг хостингу інформує про це власника веб-сайту.

10. Постачальник послуг хостингу відновлює доступ до електронної (цифрової) інформації на десятий робочий день з дня надсилання заявнику копії повідомлення, передбаченого частиною дев'ятою цієї статті, якщо протягом цього часу заявник не надав йому підтвердження відкриття судового провадження про захист його прав на об'єкт (об'єкти) авторського права і (або) суміжних прав (електронної (цифрової) інформації), щодо якого (яких) подавалася заява про припинення порушення».

Чи є позов до суду правочинним, адекватним затратний, дохідний чи ринковий вартості авторських прав, що, на думку правовласника, порушуються? Це питання викликає дебати. У США – країні, в якій вперше застосовано процедури повідомлення та видалення – Законом про альтернативу захисту авторських прав у розгляді дрібних позовів від 2020 року засновано Раду з розгляду позовів щодо авторських прав (The Copyright Claims Board – ССВ), трибунал, розташований у Бюро авторських прав і доступний як добровільна альтернатива федеральному суду.

У представленій статті наведено емпіричні та теоретичні дані щодо ефективності альтернативному розгляду позовів щодо авторських прав у ССВ.

Участь у ССВ є спрощеним способом вирішення спорів щодо авторських прав, пов'язаних із позовами на відшкодування збитків на суму до 30000 доларів США, і розроблений таким чином, щоб бути дешевшим і швидшим, ніж подача справи у федеральний суд, крім того заявникам пропонується електронна система подання та керування заявками [4].

Вебсайт ССВ наступним чином формулює основні особливості такого методу вирішення спорів [4]:

- ССВ є доступним будь-кому, з адвокатом або без нього. Процедури ССВ розроблені таким чином, щоб їх можна було чітко зрозуміти та використовувати будь-кому, навіть без юридичної підготовки.

- Процедури ССВ спрощені та проводяться онлайн. Розгляд ССВ потребує набагато менше грошей і часу, ніж позови у федеральному суді. Учасники провадження ССВ повинні надати лише обмежені основні документи та інформацію, на відміну від більш складного та дорогого процесу обміну доказами у федеральних позовах.

- Участь є добровільною. Як позивачі, так і відповідачі можуть вирішити, брати чи ні участь у розгляді ССВ.

- Лише певні види позовів можуть бути подані до ССВ. На відміну від федерального суду, юрисдикція ССВ обмежена певними заявами, пов'язаними з авторським правом:

- позови про порушення авторських прав;

- позови, що вимагають заяви про те, що певна діяльність не порушує авторське право;

- позови щодо «введення в оману» в повідомленнях, надісланих відповідно до ДМСА.

- Зустрічні позови мають бути пов'язані з первісним позовом.

- ССВ складається з трьох осіб, які є неупередженими експертами з авторського права. Спеціалісти з розгляду позовів щодо авторських прав мають глибокі знання в галузі авторського права, тому вони добре підходять для вирішення питань авторського права, які стосуються різних типів творів.

- Сторона не може подати позов до ССВ, вимагаючи відшкодування загальних збитків у розмірі понад 30000 доларів США.

- Процедури ССВ включають запобіжні заходи проти зловживань. Сторона, яка недобросовісно подає позов до ССВ (діючи нечесно, навмисно вводячи в оману або зловживаючи), може бути зобов'язана сплатити розумні витрати іншої сторони та гонорари адвокатів. Ці збори можуть становити до

5000 доларів США, але обмежені сумою у 2500 доларів США для сторін, які представляють себе.

- Існує обмеження на кількість позовів, які будь-яка сторона може подати протягом одного року.

- Рішення ССВ матимуть іншу дію, ніж рішення суду. Рішення ССВ будуть опубліковані в Інтернеті та доступні для загального перегляду, але не будуть прецедентними.

- Після того, як ССВ вирішив позов, сторони не зможуть подавати ті самі позови одна проти одної до федерального суду.

- Існують обмежені варіанти перегляду рішень ССВ, сторона має право:

- вимагати від ССВ повторного розгляду або внесення змін до рішення, але лише за явної помилки в законі чи фактах, суттєвих для результату, або технічної помилки;

- звернутися до Реєстру авторських прав з проханням вирішити, чи не зловживав ССВ своїм дискреційним повноваженням, відмовляючи у повторному розгляді;

- за обмежених обставин вимагати перегляду.

Варто також зазначити, що якщо загальна сума збитків, заявлена в позові, не перевищує 5000 доларів США (без урахування гонорарів адвокатів і витрат), позивач може вимагати розгляду відповідно до процедур ССВ “Smaller Claims”. Рішення щодо таких позовів розглядатиме один спеціаліст із розгляду претензій щодо авторських прав, але це рішення матиме той самий ефект, що й рішення повного складу ССВ [5].

Подання позову до ССВ у випадку згоди другої сторони щодо участі у процесі буде коштуватиме приблизно 100 доларів США. Варто зазначити, що попередня або ж одночасна з позовом реєстрація авторського права в United States Copyright Office є обов’язковою, тому загальні мінімальні витрати можуть зрости приблизно до 165 доларів США.

Згідно статистичних даних, майже кожний другий позов у ССВ стосується фотографій [6], які, наприклад, взагалі не охоплено відповідними процедурами повідомлення і видалення, що описані у Законі України «Про авторське право і суміжні права». Але цей статистичний факт є цілком логічним з огляду на співставлення витрат часу, зусиль та грошей із можливими правовими наслідками.

Варто також приділити увагу такому аспекту як добровільність участі у вирішенні спору. Якщо відповідач відмовляється від участі у процесі, позивач втрачає можливість отримати справедливе відшкодування збитків за рішенням ССВ, але не втрачає можливості звернутись з тим же позовом до федерального суду, а також, що є дуже важливим в контексті викликів Цифрової Епохи, надати можливість провайдеру Інтернет-послуг на підставі копії позову до ССВ правомірно відхилити зустрічну заяву від особи, відносно дій якої до провайдера Інтернет-послуг звернувся правовласник. На запит автора статті до Ради щодо відповідності позову з використанням послуг ССВ законам США та вимогам Інтернет-платформ було отримано наступну відповідь: «Якщо Ви вирішите подати позов до ССВ, ви матимете заяву з позначкою часу та публічний реєстр цієї заяви. Ми не можемо підтвердити, чи достатньо цієї документації для конкретного постачальника онлайн-послуг». Практично ж автором встановлено, що зокрема amazon.com приймає такі заяви для відмови у зустрічних заявах (в конкретному випадку – українця-правовласника стосовно індуса-порушника).

Незважаючи на такі слабкі місця нововведення, як проблема узгодження з конституцією [7], можливість збільшення сумнівних та опортуністичних позовів [8], цілком очевидною є економічна перевага ССВ, що знижує витрати позивачів в десятки разів [7–9] та є дійсно ефективним засобом припинення порушення авторського права у Цифрову епоху.

Чинним українським законодавством не передбачено подібних альтернативних засобів припинення порушень авторського права з використанням мережі Інтернет. Але, звичайно, до розгляду таких

удосконалень варто переходити, по-перше, отримавши більш детальну статистику розгляду справ у ССВ (який запрацював лише наприкінці 2021 року) і врахувавши позитивні та негативні практики, по-друге, вирішивши більш нагальні питання [3] щодо розширення об'єктів авторського права, до яких можуть застосовуватись процедури повідомлення та видалення, а також спрощення цих процедур та їх чіткого формулювання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Shmatkov, D., & Zagalaz, A. C. (2022). Notice-and-Takedown Procedures in Ukraine, Spain, China, and the US. *Law and innovative society*, 1(18), 22–33. doi: [https://doi.org/10.37772/2309-9275-2022-1\(18\)-2](https://doi.org/10.37772/2309-9275-2022-1(18)-2).

2. Shmatkov, D., Hlibko, S., Tokarieva, K., & Zagalaz, J. C. (2021). On the Question of Why Copyright Cannot Be Synonymous with Intellectual Property within Digital Competence Frameworks. *Revista La Propiedad Inmaterial*, 32, 215-231. doi: <https://doi.org/10.18601/16571959.n32.07>.

3. Шматков Д. (2022). Критичний огляд порядку припинення порушень авторського права і (або) суміжних прав з використанням мережі Інтернет в Україні. *Економічна безпека: міжнародний і національний рівень: зб. матеріалів праць I-ї науково-практичної конференції, 27 травня 2022 року*.

4. About the Copyright Claims Board. URL: <https://ccb.gov/about/>.

5. Frequently Asked Questions. URL: <https://ccb.gov/faq/>.

6. Goldman E. (2022). Introduction to the Copyright Claims Board. URL: <https://digitalcommons.law.scu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3725&context=historical>.

7. Callihan, L. (2021). Copyright Claims and Constitutional Games: The Constitutionality of the Copyright Claims Board Following the Supreme Court Ruling in *Arthrex*. *IPCLJ*, 6, 1.

8. Depoorter, B. (2018). If You Build It, They Will Come. *Berkeley Technology Law Journal*, 33(3), 711-732.

9. Aistars, S. M. (2018). Ensuring Only Good Claims Come in Small Packages: A Response to Scholarly Concerns about a Proposed Small Copyright Claims Tribunal. *Geo. Mason L. Rev.*, 26, 65.

REFERENCES

1. Shmatkov, D., & Zagalaz, A. C. (2022). Notice-and-Takedown Procedures in Ukraine, Spain, China, and the US. *Law and innovative society*, 1(18), 22–33. Retrived from: [https://doi.org/10.37772/2309-9275-2022-1\(18\)-2](https://doi.org/10.37772/2309-9275-2022-1(18)-2). [in English]

2. Shmatkov, D., Hlibko, S., Tokarieva, K., & Zagalaz, J. C. (2021). On the Question of Why Copyright Cannot Be Synonymous with Intellectual Property within Digital Competence Frameworks. *Revista La Propiedad Inmaterial*, 32, 215-231. Retrived from :doi: <https://doi.org/10.18601/16571959.n32.07>. [in English]

3. Shmatkov D. (2022). A critical review of the procedure for terminating infringements of copyright and (or) related rights using the Internet in Ukraine. *Economic security: international and national level: collection of proceedings of the 1st scientific and practical conference, May 27, 2022*. [in Ukranian]

4. About the Copyright Claims Board. Retrived from: <https://ccb.gov/about/>. [in English]

5. Frequently Asked Questions. Retrived from: <https://ccb.gov/faq/>. [in English]

6. Goldman E. (2022). Introduction to the Copyright Claims Board. Retrived from: <https://digitalcommons.law.scu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3725&context=historical> [in English]

7. Callihan, L. (2021). Copyright Claims and Constitutional Games: The Constitutionality of the Copyright Claims Board Following the Supreme Court Ruling in *Arthrex*. *IPCLJ*, 6, 1. [in English]

8. Depoorter, B. (2018). If You Build It, They Will Come. *Berkeley Technology Law Journal*, 33(3), 711-732. [in English]

9. Aistars, S. M. (2018). Ensuring Only Good Claims Come in Small Packages: A Response to Scholarly Concerns about a Proposed Small Copyright Claims Tribunal. *Geo. Mason L. Rev.*, 26, 65. [in English]

Чуприна Ангеліна Тимурівна

*адвокат, молодший науковий співробітник НДІ правового
забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України*

ORCID: 0000-0001-6114-0419

ЩОДО ОКРЕМИХ ПИТАНЬ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ ДІЯЛЬНОСТІ СТАРТАПІВ, ЯКІ ДІЮТЬ У ФОРМІ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ-ПІДПРИЄМЦЯ

Анотація. Наукова робота присвячена дослідженню проблем, що виникають з фінансових джерел започаткування діяльності стартапів у формі фізичних осіб-підприємців. Автор проаналізувала чинне національне та іноземне законодавство у сфері державної підтримки діяльності стартапів. Авторка доходить висновку про необхідність залучення до розвитку підприємництва суб'єктів інноваційної діяльності, які здійснюють інформаційно-комунікаційне забезпечення взаємодії між органами державної влади та місцевого самоврядування з одного боку, та суб'єктами підприємництва – з іншого.

Ключові слова: стартап, ФОП, програма «5-7-9 %», «Рука допомоги».

Chupryna Anhelina Timurivna

*barrister, research Assistant of Scientific and Research Institute
of Providing Legal Framework for the Innovative Development of
NALSciences of Ukraine*

CONCERNING CERTAIN ISSUES OF STATE SUPPORT FOR START-UP ACTIVITIES OPERATING AS A NATURAL PERSON- ENTREPRENEUR

The scientific work is devoted to the study of the problems arising from the financial sources of start-up activities in the form of individual entrepreneurs. The author analyzed the current national and foreign legislation in the field of state support for startups. The author comes to the conclusion about the need to involve in the development of entrepreneurship subjects of innovative activity, which provide information and communication support for interaction between state authorities and local self-government on the one hand, and entrepreneurship subjects - on the other.

Keywords: startup, natural person-entrepreneur , "5-7-9%" program, "Helping Hand".

Започатковуючи інноваційну діяльність засновники стартапів обирають форму фізичної особи-підприємця. Це пов'язано із законодавчо встановленими можливостями обрання спрощеної системи оподаткування та звітності, а також відсутністю необхідності документально узгоджувати управлінські рішення в межах здійснення підприємницької діяльності.

Одним із поширених джерел формування стартового капіталу для започаткування діяльності фізичною особою-підприємцем є позики та кредити.

В цьому аспекті доцільно звернути увагу на державну програму підтримки «Рука допомоги», функціонування якої передбачене Порядком надання допомоги на здобуття економічної самостійності малозабезпеченої сім'ї, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 21 квітня 2021 р. № 397.[1]

Максимальний розмір допомоги за цією програмою у 2022 році становить 97 500 грн., що дорівнює 15 мінімальним заробітним платам у цьому році. Вказана сума може бути спрямована на закупівлю обладнання та матеріалів для ведення підприємницької діяльності. Відповідно вказаної програми державної підтримки грошова сума, виділена на початок здійснення підприємницької діяльності, має бути повернута державі після спливу трьох років з дати її надання. Однак законодавець встановлює умови, за яких особа, що скористалася допомогою, може не здійснювати повернення суми допомоги якщо:

- 1) загальна сума податків, зборів (обов'язкових платежів) і єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, виплачена особою у період дії угоди про надання фінансової допомоги, перевищує суму такої фінансової допомоги;

- 2) протягом першого року провадження підприємницької діяльності працевлаштувала за направленням центру зайнятості-сторони угоди про

надання фінансової допомоги не менше двох осіб з числа членів малозабезпечених сімей строком не менше ніж на два роки.

Ще одним можливим джерелом фінансування початку діяльності стартапів є державна програма «5-7-9%», яка передбачає безвідсоткове кредитування підприємницької діяльності.

Основою правового регулювання вказаної програми є Постанова Кабінету Міністрів України «Про надання фінансової державної підтримки» від 24 січня 2020 р. № 28 [2].

В межах цього дослідження буде здійснено аналіз основних положень вказаної програми та її реалізації в умовах воєнного стану в Україні.

В першу чергу потрібно звернути увагу, що у зв'язку зі збройною агресією РФ та необхідністю здійснення державною підтримки національного підприємництва було розширено перелік суб'єктів, які мають право на одержання часткової компенсації відсоткової ставки кредитів за державною програмою «5-7-9%». Так, зокрема, було надано можливість скористатися таким засобом державної підтримки сільськогосподарським товаровиробникам.

З урахуванням останніх змін законодавства, суб'єктами, які мають право скористатися пільговим кредитом за програмою «5-7-9 %» є:

- 1) фізичні особи-підприємці резиденти України;
- 2) юридичні особи, кінцевими бенефіціарними власниками (контролерами) яких є фізичні особи – підприємці – резиденти України;
- 3) сільськогосподарський товаровиробник у значенні Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України»:

- організаційно-правова форма: юридична особа, фізична особа-підприємець, сімейне фермерське господарство, зареєстроване платником єдиного податку четвертої групи;

- основою діяльності є виробництво сільськогосподарської продукції; розведення, вирощування, вилов риби та її переробка. Питома вага вартості сільськогосподарських товарів/послуг має становити не менше 75 відсотків

вартості всіх товарів/послуг, поставлених протягом попередніх 12 послідовних звітних податкових періодів сукупно;

4) суб'єкт великого підприємництва, який здійснює роздрібну торгівлю товарами, у структурі чистого доходу від реалізації яких (з урахуванням податку на додану вартість) не менше 60 відсотків належить до продуктів харчування разом з алкогольними напоями та тютюновими виробами станом на 1 лютого 2022 р.;

5) суб'єкт господарювання державного сектора економіки.

Варто звернути увагу на специфічне закріплення у аналізованій Постанові Кабінету Міністрів України терміну стартап, що не в достатньому ступені відповідає положенням інших нормативно-правових актів України, а також актам та правозастосовні практиці країн ЄС.

Так, відповідно до Положення щодо конкурсного відбору проектів для державного стимулювання створення і використання винаходів (корисних моделей) та промислових зразків, затвердженого Наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 12.12.2018 року № 1879 стартап є проектом, пов'язаним зі створенням та/або використанням винаходів, корисних моделей, промислових зразків, ноу-хау та інших результатів інтелектуальної, творчої діяльності.

Як впливає з комплексного аналізу положень Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки, затвердженої Постановою Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 695 стартап-компанія розуміється законодавцем як суб'єкт малого та середнього підприємництва, який розробляє та впроваджує інновації на початковій стадії свого розвитку.

Таким чином, в законодавстві України прослідковується послідовність у розумінні стартапу як новоствореного суб'єкта підприємницької діяльності, основою діяльності якого є інновації.

Така ж позиція спостерігається і в іноземному законодавстві.

Наприклад, у Латвійській Республіці діє Закон «Про підтримку стартапів». Відповідно до вказаного нормативно-правового акту стартапом є

компанія капіталу з високим потенціалом зростання, основна діяльність якої пов'язана з виробництвом або розробкою масштабованих моделей бізнесу та інноваційних продуктів [3].

Разом з тим, у Постанові Кабінету Міністрів України «Про надання фінансової державної підтримки» від 24 січня 2020 р. № 28 закріплено, що стартапом є господарська діяльність суб'єкта підприємництва, строк реєстрації якого як суб'єкта господарювання не перевищує 12 місяців, а також господарська діяльність суб'єкта підприємництва, строк реєстрації якого як суб'єкта господарювання перевищує 12 місяців у разі, коли факт ведення ним підприємницької діяльності не підтверджується документально.

Таким чином, у вказаному акті стартап є діяльністю, а не суб'єктом правовідносин. Також відсутня обов'язкова ознака стартапу як інноваційність. Додатково звертаємо увагу на відсутність імперативності в ознаці новоствореності суб'єкта підприємництва, що дозволяє уникати і цієї ознаки стартапів, передбаченої іншими актами України та національної й міжнародної правозастосовної практики.

У зв'язку з вищевикладеним вважаємо за доцільне запропонувати внести зміни до вказаної Постанови Кабінету Міністрів України в частині узгодження термінології «стартап» із іншими нормативно-правовими актами та правозастосовною практикою із подальшим включенням стартапу до переліку суб'єктів, які мають право на державну підтримку за програмою «5-7-9%».

В якості наступного кроку аналізу вказаної програми звернімо увагу на напрями фінансування та практику реалізації програми.

Станом на дату підготовки цієї наукової роботи напрямів (цілей), на досягнення яких виділяється допомога є 5:

- 1) інвестиційний, метою якого є сприяння розвитку суб'єктів підприємництва, збільшення обсягів виробництва, експорту, імпортозаміщення, високотехнологічного виробництва, енергоефективності,

впровадження інновацій, а також сприяння створенню нових робочих місць та підприємств, поверненню трудових мігрантів до України;

2) антиковідний;

3) рефінансування заборгованостей;

4) фінансування сільськогосподарських товаровиробників (новий напрям, запроваджений з березня 2022 року, який діятиме протягом воєнного стану та 6 місяців з дня його скасування);

5) підтримка суб'єктів підприємництва, які здійснюють виробництво та/або реалізацію зброї) для запобігання російській агресії та подолання її наслідків (новий напрям, запроваджений з квітня 2022 року).

Варто зазначити, що нові напрями державного фінансування є затребуваними серед суб'єктів підприємницької діяльності. Так, з 24.02.2022 року за напрямом підтримки сільськогосподарських товаровиробників було підписано більше 5 000 угод, а на підтримку бізнесу у воєнний час – більше 4 500 угод.

Разом з тим, вважаємо що необхідним є збільшення обсягу інформованості про можливості державної фінансової підтримки серед суб'єктів підприємництва. Особливо актуальним є вказана питання щодо тих суб'єктів які діють у віддалених місцевостях. Для цього важливим є широке залучення до розвитку підприємництва суб'єктів інноваційної діяльності, які здійснюють інформаційно-комунікаційне забезпечення взаємодії між органами державної влади та місцевого самоврядування з одного боку, та суб'єктами підприємництва – з іншого.

ЛІТЕРАТУРА

1. Порядок надання допомоги на здобуття економічної самостійності малозабезпеченої сім'ї: затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 21 квітня 2021 р. № 397. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/397-2021-%D0%BF#Text>

2. Постанова Кабінету Міністрів України «Про надання фінансової державної підтримки» від 24 січня 2020 р. № 28. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/28-2020-%D0%BF#Text>.

3. Jaunuzņēmumu darbības atbalsta likums. URL: <https://likumi.lv/ta/id/287272-jaunuznemumu-darbibas-atbalsta-likums>

REFERENCES

1. The procedure for providing assistance for the acquisition of economic independence of a low-income family: approval. Resolution No. 397 of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated April 21, 2021. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/397-2021-%D0%BF#Text> [in Ukrainian]

2. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On the provision of financial state support" dated January 24, 2020 No. 28. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/28-2020-%D0%BF#Text>. [in Ukrainian]

3. Jaunuzņēmumu darbības atbalsta likums. Retrieved from: <https://likumi.lv/ta/id/287272-jaunuznemumu-darbibas-atbalst> [in English]

Мамаєв Ілля Олександрович

*Молодший науковий співробітник НДІ правового забезпечення
інноваційного розвитку НАПрН України*

ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ГОЛОСУВАННЯ В УКРАЇНІ

Робота розглядає переваги та ризики впровадження електронного голосування та надає відповідь на перспективи його впровадження в Україні. Для відповіді на поставлене питання розглядається міжнародний досвід використання електронного голосування, аналізуються існуючі стратегічні та нормативно-правові підстави, оглядаються існуючі позиції.

Ключові слова. Електронна демократія, електронне голосування, онлайн голосування, цифровізація.

Mamaiev Illia Oleksandrovich

*Research Assistant of Scientific and Research Institute of Providing
Legal Framework for the Innovative Development of NALS of Ukraine*

PROSPECTS FOR THE INTRODUCTION OF ELECTRONIC VOTING IN UKRAINE

Scientific work considers the advantages and risks of electronic voting and responds to the prospects of its implementation in Ukraine. In order to answer the question, the international experience of using electronic voting is considered, existing strategic and regulatory grounds are analyzed, existing positions are examined.

Keyword. Electronic democracy, electronic voting, online voting, digitalization.

Епоха цифрових технологій та всепроникаючої цифровізації приносить безліч змін у всі сфери суспільного буття. Поява інноваційних технологій та вдосконалення існуючих інструментів впливає як на буденне життя окремих людей, так й на суспільно-державні процеси. Окреслена ситуація та

позитивна тенденція до оцифрування державних послуг ставить питання, як глибоко цифрові технології можуть проникнути у вітчизняні політичні процеси. Темою цих тез є огляд перспектив щодо впровадження інституту електронного голосування в Україні[1].

Перш за все, доречним є визначення термінів, а саме з'ясування питання, що розуміється під електронним голосуванням. Аналіз фахової літератури дозволяє побачити різні тлумачення даного поняття:

1. «Електронне голосування – це процес голосування, у якому для голосування та підрахунку результатів використовуються електронні засоби»;

2. «Електронне голосування – це система голосування, в якій для ідентифікації виборців, подання або підрахунку голосів на політичних виборах і референдумах використовуються пристрої інформаційних і комунікаційних технологій»;

3. «Електронне голосування в широкому сенсі можна визначити як вираження та здійснення фундаментальних демократичних прав і обов'язків онлайн через спеціально розроблені цифрові платформи»;

4. «Електронне голосування – це компонент електронної демократії, який стосується електронної реалізації та виконання виборчих процесів, включаючи як онлайн-вибори, так і електронні машини для голосування»[2];

5. «Електронне голосування передбачає голосування, що спирається на електронні засоби, які використовують такі технології, як Інтернет, інформаційні кіоски, технології сканування або цифрові телефонні мережі для забезпечення можливості голосування на виборах або з інших питань», тощо.

Загалом спільною рисою даних визначень є констатація факту, що електронне голосування здійснюється за допомогою певних електронних засобів. Втім доречно провести межу між «фізичним голосуванням» особи за

допомогою певного електронного пристрою на виборчій дільниці та «онлайн голосуванням», яке може бути здійснено з будь-якого зручного місця[3].

Обидва варіанти дозволяють автоматизувати процес збору та підрахунку голосів за допомогою його оцифрування. Теоретично ці методи можуть знизити людський фактор у виборчих процесах та, як наслідок, вірогідність фальсифікацій. Разом з тим електронні системи викликаються дискусії через ризики хакерських атак та побоювання щодо прозорості підрахунку, який повністю довіряється машині. Особливо гостро ці дискусії відбувається в контексті онлайн-голосувань, яке є більш «молодим» інструментом із більш скромною історією застосувань[4].

Електронне голосування (на президентських та парламентських виборах чи на референдумі) у тому чи іншому вигляді застосовується в таких країнах як США, Канада, Австралія, Бельгія, Естонія чи Південна Корея та проходить експериментальне застосування у ряді інших країн, зокрема у Франції, Німеччині, Італії, Іспанії, Португалії, Швейцарії та ін[5].

Варто констатувати, що далеко не всі демократичні країни обирають шлях електронного голосування, а міжнародний досвід вказує на те, що деякі держави відмовляються від інституту електронного голосування після його тестового опробування.

Так, наприклад, Швейцарія, має досить складну історію впровадження даної технології. З 2004 року 15 кантонів запропонували інтернет-голосування обмеженій частині своїх виборців у понад 300 випробуваннях. Втім, незважаючи на тривалу випробувальну фазу, електронне голосування отримало критичні відгуки та з 2019-го року перестало бути доступним засобом для віддання свого голосу[6]. Після нової фази тривалих напрацювань, у травні 2022-го року Федеральна рада знову дозволила кантонам подавати заяву на застосування електронного голосування на пробній основі. Отже, незважаючи на визнання Швейцарії державою із високою розвиненістю демократичних систем, ця країна підходить до

електронного голосування досить обережно та вже десятиріччя займається тестуванням нової системи[7].

Разом з тим Естонія запустила повноцінний сервіс з онлайн-голосування майже у той же час, як Швейцарія розпочала тестування – у 2005-му році. Й, якщо Швейцарія досі не зважилася вийти з фази тестування, Естонія продовжує стабільно використовувати електронне голосування та доводить ефективність даного виборчого засобу. Досвід Естонії, серед іншого, руйнує побоювання щодо тотальної уразливості онлайн голосування, оскільки демократичні інститути країни продовжують функціонувати в нормальному режимі та не були «зруйновані» ззовні[8].

Щодо нашої країни, то останні роки відзначилися стрімким розвитком цифровізації державного сектору, яке було одним із передвиборчих планів чинного Президента України Володимира Зеленського. Заявлена програма, серед іншого, декларувала, що громадяни отримають можливість долучатися до прийняття важливих рішень влади через мережу Інтернет, зокрема і для голосування на виборах та референдумах. Ці ж плани висловлювалися й після офіційного вступу на посаду – так, у 2021-му році Президент відзначав, що питання впровадження онлайн-виборів опрацьовується із компаніями Microsoft та Apple[9].

Серед нормативно-правової бази з цифровізації виборів, ми маємо Концепцію розвитку електронної демократії в Україні та план заходів щодо її реалізації. Цей акт надає легальну дефініцію електронному голосування, яке визначається як «голосування з будь-якого публічного питання, зокрема участь в опитуваннях, виборах, референдумах, що передбачає використання електронних засобів для ідентифікації та підрахунку голосів».

Чинний Виборчий кодекс не має згадок про «електронне голосування» (хоча й використовує чимало електронних засобів та процедур у виборчому процесі). Однак оновлений закон Про всеукраїнський референдум має положення, відповідно до якого «кожний виборець на конкретному всеукраїнському референдумі може реалізувати право голосу шляхом

подання бюлетеня для голосування у паперовій формі або шляхом електронного голосування в порядку, визначеному законом».

Ключовим у цьому формулюванні є останнє уточнення, що вимагає наявності «порядку, визначеного законодавством». Окрім того, заступник голови ВРУ Руслан Стефанчук прямо зазначав, що частини закону з питань електронного голосування набудуть чинності лише після ухвалення спеціального законодавчого акту, який стосуватиметься електронного голосування по країні в цілому, оскільки це питання пов'язано не лише з правовими, а й з технічними питаннями[10].

Аналізуючи коментарі щодо потенційного запровадження електронного голосування, можна побачити неоднозначність сприйняття даної ідеї. Так, Всеукраїнська неурядова організації «Комітет виборців України», виступила з різкою критикою онлайн голосувань, охарактеризувавши їх як «бомбу під легітимність виборів та суцільні ризики». З критикою електронної системи виступали й окремі народні депутати, що впливає на потенційне визнання результатів таких виборів.

Отже, перш ніж сформулювати висновки, слід з'ясувати, які взагалі переваги та ризики є у впровадженні електронного голосування:

Очевидними перевагами є підвищення зручності та доступності голосування; потенційне збільшення громадянської активності та залучення громадян до політичного життя; спрощення голосування осіб за кордоном; автоматизація процедури підрахунки, що зменшує кількість необхідного персоналу та людський фактор та ін. Окрім того, електронні вибори є більш прийнятним варіантом при необхідності уникнути скупчення людей (що може бути пов'язано з епідемією, ризиками обстрілу та іншими факторами)[11].

Одним з основних ризиків електронного голосування є загроза хакерського втручання, зокрема з території Росії. Окрім того, електронне голосування може підірвати довіру до результатів виборів та викликати суспільно-політичні хвилювання з приводу їх легітимності. На додаток до

цього одним з ризиків впровадження онлайн-голосування називають збільшення масштабів та спрощення підкupu голосів.

Висновки. Таким чином, говорячи про перспективи впровадження електронного голосування в Україні, доцільно зазначити наступне:

- електронне голосування (особливо інтернет-голосування як його різновид) не знаходить широкого застосування у іноземних країнах та демонструє обережність;

- ряд іноземних держав відмовився від електронного голосування після його тестового опробування, хоча воно має приклади тривалого та ефективного застосування;

- наша держава має нормативно-закріплений стратегічний курс, базове правове підґрунтя та політичну волю вищих осіб держави, щоб продовжувати рух у напрямку розробки систем електронного голосування;

- разом з тим правове підґрунтя не визначає конкретні методи та процедури електронного голосування, а його подальший розвиток, перш за все, пов'язаний із технічними питаннями;

- подробиці щодо технічних питань невідомі, тому говорити про стан, на якому знаходиться впровадження електронного голосування, складно;

- втім наявність проблем із високою недовірою до електронного голосування та ризику хакерських атак (особливо з боку Росії), дозволяє зробити припущення, що впровадження онлайн-голосувачь буде супроводжуватися суспільно-політичними хвилюваннями та дискусіями з приводу легітимності, а отже не може бути здійснено у найближчий час.

ЛІТЕРАТУРА

1. IGI Global. Dictionary. What is E-Voting. URL: <https://www.igi-global.com/dictionary/voters-perception-adequacy-suitability-voting/8953>.
2. Системи електронних виборів: процедури голосування та матеріально-технічні засоби: міжнародний досвід. Європейський

- інформаційно-дослідницький центр. URL:
<https://infocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/28966.pdf>.
3. E-Voting. Swiss Federal Chancellery. URL:
<https://www.bk.admin.ch/bk/en/home/politische-rechte/e-voting.html>.
4. E-voting: New legislation comes into force. Swiss Federal Chancellery. URL:
<https://www.bk.admin.ch/bk/en/home/dokumentation/medienmitteilungen.msg-id-89020.html>.
5. Запуск електронного голосування: корисний досвід Естонії. LexInform. URL: <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/zapusk-elektronного-golosuvannya-korysnyj-dosvid-estoniyi/>.
6. Передвиборча програма кандидата на пост Президента України Володимира Зеленського. URL: <https://program.ze2019.com/>.
7. Зеленський: Microsoft та Apple працюють над впровадженням онлайн-виборів в Україні. LigaTech. 26.11.2021. URL: <https://tech.liga.net/ua/ukraine/novosti/zelenskiy-microsoft-i-apple-rabotayut-nad-vnedreniem-onlayn-vyborov-v-ukraine>.
8. Про схвалення Концепції розвитку електронної демократії в Україні та плану заходів щодо її реалізації: Розпорядження КМУ від 08.11.2017 р. № 797-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/797-2017-%D1%80#Text>.
9. Про всеукраїнський референдум: Закон України від 26.01.2021 р. № 1135-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1135-20#Text>.
10. Войтюк Т. Чи запрацює "електронне народовладдя" і які питання можна виносити на референдум? *Суспільне Новини*. 26.01.2021. URL: <https://suspilne.media/99442-so-mozna-bude-vinositi-na-referendumi-poasnuut-deputati/>.
11. Електронне голосування – це бомба під легітимність виборів та суцільні ризики: звіт Комітету виборців Прес-центр УКМЦ. 17.01.2022. URL:

<https://uacrisis.org/uk/elektronne-golosuvannya-tse-bomba-pid-legitymnist-vyboriv-ta-sutsilni-ryzyky-zvit-komitetu-vybortsiv>».

REFERENCES

1. IGI Global. Dictionary. What is E-Voting. Retrived from: <https://www.igi-global.com/dictionary/voters-perception-adequacy-suitability-voting/8953>. [in English]
2. Electronic election systems: voting procedures and logistical means: international experience. European Information and Research Center. Retrived from: <https://infocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/28966.pdf>. [in Ukrainian]
3. E-Voting. Swiss Federal Chancellery. Retrived from: <https://www.bk.admin.ch/bk/en/home/politische-rechte/e-voting.html>. [in English]
4. E-voting: New legislation comes into force. Swiss Federal Chancellery. Retrived from: <https://www.bk.admin.ch/bk/en/home/dokumentation/medienmitteilungen.msg-id-89020.html>. [in English]
5. Launching electronic voting: useful experience of Estonia. LexInform. Retrived from: <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/zapusk-elektronnogo-golosuvannya-korysnyj-dosvid-estoniyi/>. [in Ukrainian]
6. Pre-election program of the candidate for the post of President of Ukraine Volodymyr Zelenskyi. Retrived from: <https://program.ze2019.com/>. [in Ukrainian]
7. Zelenskyi: Microsoft and Apple are working on implementing online elections in Ukraine. LigaTech. 26.11.2021. Retrived from: <https://tech.liga.net/ua/ukraine/novosti/zelenskiy-microsoft-i-apple-rabotayut-nad-vnedreniem-onlayn-vyborov-v-ukraine>. [in Ukrainian]
8. On the approval of the Concept of the development of electronic democracy in Ukraine and the plan of measures for its implementation: Decree of the CMU dated November 8, 2017 No. 797. Retrived from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/797-2017-%D1%80#Text>. [in Ukrainian]

9. On the all-Ukrainian referendum: Law of Ukraine dated January 26, 2021 No. 1135-IX. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1135-20#Text>. [in Ukrainian]

10. Voytiuk T. Will "electronic people's power" work and what questions can be submitted to a referendum? Social News. 01/26/2021. Retrieved from: <https://suspilne.media/99442-so-mozna-bude-vinositi-na-referendumi-poasnuut-deputati/>. [in Ukrainian]

11. Electronic voting is a bomb for the legitimacy of elections and serious risks: report of the Committee of Voters, Press Center of the UKMC. 17.01.2022. Retrieved from: <https://uacrisis.org/uk/elektronne-golosuvannya-tse-bomba-pid-legitymnist-vyboriv-ta-sutsilni-ryzyky-zvit-komitetu-vybortsiv>». [in Ukrainian]

Лукань Марія Олександрівна

*молодший науковий співробітник відділу правового забезпечення
функціонування національної інноваційної системи*

*Науково-дослідного інституту правового забезпечення інноваційного
розвитку НАПрН України*

ПОЛІТИКА EU4INNOVATION ДЛЯ УКРАЇНИ

Наукова робота присвячена дослідженню проблем, які пов'язані із реалізацією програми підтримки Європейським Союзом досліджень та інновацій в Україні за допомогою ініціативи EU4Innovation.

В 2022 році Європейська комісія розпочала програму потужної фінансової підтримки української інноваційної спільноти, яка підтримає щонайменше 200 українських глибокотехнологічних стартапів, що збільшить спроможність українських інноваторів взаємодіяти з європейською інноваційною екосистемою, виходити на нові ринки та отримувати переваги від європейських інструментів фінансування.

Ключові слова: ініціатива EU4Innovation, інновації, підтримка стартапів в Україні

Lukan Mariia Oleksandrivna

*junior researcher of the Department of Legal Support for the Functioning
of the National Innovation System of the*

*Research Institute of Legal Support for Innovative Development
of the NALS of Ukraine*

ORCID 0000-0003-2771-9544

EU4INNOVATION POLICY FOR UKRAINE

The scientific work is devoted to the study of problems related to the implementation of the European Union's support program for research and innovation in Ukraine with the help of the EU4Innovation initiative.

In 2022, the European Commission launched a program of powerful financial support for the Ukrainian innovation community, which will support at least 200 Ukrainian deep-tech

startups, which will increase the ability of Ukrainian innovators to interact with the European innovation ecosystem, enter new markets and benefit from European funding instruments.

Keywords: EU4Innovation initiative, innovation, support of startups in Ukraine

Research and innovation help accelerate economic growth.

In view of the ongoing Russian war of aggression against Ukraine and the EU's commitment to offer tangible means of support to the Ukrainian research and innovation community.

The President of the European Commission, Ursula von der Leyen, said: "While fighting Russian military aggression it is vital for Ukraine to look forward. The country has a vivid start-up scene and great potential for innovative businesses. It is very important to preserve this economic capacity and enable Ukrainian tech innovators to grow and integrate further into the European innovation ecosystem. We want them to expand their operations to the European markets and beyond."

On 12 October 2021 Ukraine signed the Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union and the European Atomic Energy Community, on the other, on Ukraine's participation in the Framework Program for Research and Innovation "Horizon Europe" and the Research and Training Program of the European Atomic Energy Community (2021-2025), complementary to the Framework Program for Research and Innovation "Horizon Europe" [1].

A state Internet portal "Diia Bisness" has been created in Ukraine, which helps entrepreneurs in the creation, development and scaling of small and medium-sized businesses and is a component of digital business support, particularly highlighting opportunities "Horizon Europe" program for entrepreneurs [4].

The European Union supports research and innovation in Eastern Partnership countries, including Ukraine. The EU contributes to this through the EU4Innovation initiative, which helps individuals, students, researchers, companies and educational institutions to obtain funding in many sectors through a targeted amendment of the 2022 European Innovation Council (EIC) Work

program 2022 established by the European Commission, under the Horizon Europe program (2021-27) [2].

Now European and Ukrainian researchers and innovators, universities, businesses, including small and medium-sized enterprises (abbreviated - SME), have all the opportunities to work together on equal terms to reach joint goals and address critical challenges [3].

For example, in EIC Work program 2022 in the Section “VII.14. Pan-European network of startup associations to support the integration of Ukrainian tech innovators into European ecosystems and to enhance their operations in Ukraine” is assumed this action supports intermediate organizations such as start-up associations, enterprise support centers, incubators, accelerators, etc., including those that operate at European or trans-national level, to work together to provide urgent support to Ukrainian innovative tech companies (start-ups and SMEs) that are: established in Ukraine; or relocated to, or established in, an EU Member State or Horizon Europe associated country, with a date of relocation or establishment after Russia’s invasion of Ukraine on 24th February 2022. Such companies must have at least one founder or co-founder or top manager (CEO, CTO or equivalent) holding Ukrainian citizenship. Particular attention should be paid to supporting women-led companies and companies working on innovative solutions/services/products for rebuilding and recovery efforts in Ukraine. The action enhances the activities funded under the European Innovation Council (EIC), paving the way for the participation of Ukrainian start-ups in future EIC calls [1].

And one of the expected impacts according to this Work Program is not exclusively but including:

- raise awareness, knowledge and practical use of legal procedures for the integration of Ukrainian companies (start-ups and SMEs) to the European market;
- to ensure the business continuity of the Ukrainian tech start-ups and SMEs and their growth including through increased participation in EIC activities;

➤ the integration of Ukrainian start-ups and SMEs to the European Innovation Ecosystem, providing opportunities to interconnect with key innovation stakeholders and networks across Member States and Horizon Europe Associated Countries;

➤ Promote best examples of successful tech Ukrainian start-ups and SMEs with global/European market coverage.

In this connection and taking into account the above in our opinion, there are needs in Ukraine related to the effective implementation of the initiatives described in this study, each of which deserves a separate detailed study is:

- above all, since the main purpose of support is foster the collaboration between Ukrainian and European tech start-ups and SMEs. The proposal should particularly focus on strengthening the Ukrainian tech ecosystems and supporting innovative solutions/actions for rebuilding Ukraine. It is obvious that this means not just the allocation of grants for the needs of the company, but specifically to support supporting innovative solutions/actions for rebuilding Ukraine. it is important to emphasize precisely this main goal and there is an important practical result: employment of Ukrainian citizens, payment of taxes to Ukraine, etc.;

- provision of digital information support, practical consultations of individuals regarding legal procedures or the integration of Ukrainian companies (start-ups and SMEs) to the European market;

- effective dissemination of information to SMEs about the opportunities they have today, about financial grants and support organizations, in particular;

- creating a researcher's group carrying out in-depth research in Ukraine of successful areas of entrepreneurship, new innovative products in Ukraine, comparing the results with other EU countries and as a result making a Report of the proposal for entrepreneurs and the state authorities of the strategy of integration into the European market

- creation of digital education programs for entrepreneurs and people, promotion digital education among the population of Ukraine in general, provision

of means of access to the Internet, creation detailed video view how to use gadgets for searching and sharing information, etc.

As seen from the scientific study, to the most pressing problems of digital development of Ukraine at the moment, experts include: the presence of significant gaps in the geography of coverage of the territory of Ukraine with access to the Internet, the need to increase activity in the development of digital skills of all categories of citizens and sectors of the economy, the delay in the adoption of the Law of Ukraine "On Electronic Communications" , lack of officially approved strategic documents in the field of digital development, gaps in the system of cyber security and protection of personal data on the Internet, low quality of research in the system of higher education institutions and research institutes, insufficient support for the digital transformation of business [5].

In this way, many practical problems arise that require scientific research and solution.

ЛІТЕРАТУРА

1. Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union and the European Atomic Energy Community, on the other, on Ukraine's participation in the Framework Program for Research and Innovation "Horizon Europe" and the Research and Training Program of the European Atomic Energy Community (2021-2025), complementary to the Framework Program for Research and Innovation "Horizon Europe" URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_005-21#Text
2. European Commission Decision C (2022) 701 of 7 February 2022. European Innovation Council (EIC) Work Programme 2022. URL: <https://eic.ec.europa.eu/system/files/2022-06/EIC-work-programme-2022-06-09.pdf>
3. EU sets up €20 million support for Ukrainian start-ups through European Innovation Council. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_22_3533

4. “DIIA. BUSINESS”. EU program "Horizon Europe" 2021-2027
URL: <https://business.dii.gov.ua/horizon-europe>

5. Digital transformations in Ukraine: do domestic institutional conditions correspond to external challenges and the European agenda? Polissya Foundation for International and Regional Studies, 2020. URL: http://eap-csf.org.ua/wp-content/uploads/2021/04/Research_DT_PF_WG2_ua-1.pdf

REFERENCES

1. Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union and the European Atomic Energy Community, on the other, on Ukraine’s participation in the Framework Program for Research and Innovation “Horizon Europe” and the Research and Training Program of the European Atomic Energy Community (2021-2025), complementary to the Framework Program for Research and Innovation “Horizon Europe” Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_005-21#Text [in English]

2. European Commission Decision C (2022) 701 of 7 February 2022. European Innovation Council (EIC) Work Programme 2022. Retrieved from: <https://eic.ec.europa.eu/system/files/2022-06/EIC-work-programme-2022-06-09.pdf> [in English]

3. EU sets up €20 million support for Ukrainian start-ups through European Innovation Council. Retrieved from: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_22_3533[in English]

4. “DIIA. BUSINESS”. EU program "Horizon Europe" 2021-2027 Retrieved from: <https://business.dii.gov.ua/horizon-europe> [in English]

5. Digital transformations in Ukraine: do domestic institutional conditions correspond to external challenges and the European agenda? Polissya Foundation for International and Regional Studies, 2020. Retrieved from: http://eap-csf.org.ua/wp-content/uploads/2021/04/Research_DT_PF_WG2_ua-1.pdf [in English]

Розгон Ольга Володимирівна

*кандидат юридичних наук, доцент,
провідний науковий співробітник*

НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України

ORCID 0000-0001-6739-3927

ЦИФРОВА ВЗАЄМОДІЯ МІЖ ДЕРЖАВОЮ ТА БІЗНЕСОМ ЧЕРЕЗ РЕЛОКАЦІЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Анотація. У цьому дослідженні автор аналізує актуальні положення законодавства України, що регулюють питання цифрової трансформації та цифрової підтримки бізнесу через релокацію. Автор наголошує на важливості *цифрової трансформації* для українських підприємств (підприємства та ФОП), особливо задля здійснення *релокації* у безпечніші регіони для відновлення роботи на новому місці на користь економіки країни. У дослідженні акцентується, що наразі релокація українських підприємств стає тим засобом, завдяки якому підприємства змінюють спектр послуг, види своєї діяльності та підсилюють свою економічну ефективність. Особливе значення для регулювання питання релокації підприємств відіграє не тільки законодавча база, а й цифрова платформа — єдина платформа цифрової взаємодії для допомоги в релокації бізнесу. Вона була створена задля допомоги українським підприємствам відновити діяльність, щоб у них була можливість і далі сплачувати податки й надавати робочі місця. Підсумовуючи дослідження, автор зробила висновок, що процес релокації підприємств несе не тільки перспективи, а й ризики, але саме державна підтримка надасть поштовх для розвитку переміщених українських підприємств.

Ключові слова: цифровізація, цифрові технології, підтримка, стратегія, інновація, релокація, бізнес, підприємства.

Rozghon Olha

*PhD, Associate Professor, Leading Researcher of the Scientific and
Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovative
Development of National Academy of Law Sciences of Ukraine*

ORCID: 0000-0001-6739-3927

DIGITAL INTERACTION BETWEEN THE STATE AND

BUSINESS THROUGH RELOCATION UNDER MARTIAL LAW

Abstract. In this study, the author analyzes the current provisions of Ukrainian legislation governing digitalization, digital transformation and digital business support. The author emphasizes the importance of digital transformation for Ukrainian enterprises, especially for relocation to safer regions to resume work in a new place for the benefit of the country's economy. The study emphasizes that currently the relocation of Ukrainian enterprises, especially SMEs, is becoming a means by which enterprises change the range of services, types of their activities and strengthen their economic efficiency. Of particular importance for regulating the relocation of enterprises is not only the legislative framework, but also the digital platform — the only digital interaction platform to assist in business relocation. It was created to help Ukrainian businesses resume operations so that they can continue to pay taxes and provide jobs. Summing up the research, the author concluded that the process of enterprise relocation carries not only prospects but also risks, but it is the state support that will give impetus to the development of displaced Ukrainian enterprises.

Keywords: digitalization, digital technologies, support, strategy, innovation, relocation, business, enterprises.

Проблеми, пов'язані з широкомасштабним вторгненням в Україну цього року в багатьох місцях із боку Російської Федерації, Білорусі та територій України, невідконтрольних уряду України (24.02.2022 р.), показали важливість зростання ролі *цифрової трансформації* в господарській діяльності.

Держава, бізнес, громадяни є споживачами цифрових технологій. *Цифрова трансформація (цифровізація)* — це перетворення наявних аналогових (іноді електронних) продуктів, процесів і бізнес-моделей організації, в основі якої лежить ефективне використання *цифрових технологій* [1].

Через повномасштабне вторгнення російських загарбників регіони країни опинилися у різних соціальних та економічних умовах, і це змусило міркувати про цифрову трансформацію, а також робити вирішальні кроки задля збереження бізнесу (далі — українські підприємства). Ці особливості враховуватимуть у роботі з підтримки та розвитку територій України. Але

через бойові дії різні регіони України опинилися у різних умовах, і це потрібно враховувати, щоб планувати подальшу підтримку та розвиток кожної області України.

Події останніх місяців продемонстрували важливість *цифрової трансформації* для кожного без винятку українського підприємства. Необхідність релокації українських підприємств у безпечніші регіони виникла з перших днів війни, зокрема із зони бойових дій, для відновлення роботи на новому місці на користь економіки країни.

Цифрова платформа є напрямом розвитку цифрових технологій.

Задля допомоги українським підприємствам у відновленні діяльності, щоб у них була можливість і далі сплачувати податки й надавати робочі місця, Уряд запустив єдину *платформу* цифрової взаємодії для допомоги в релокації бізнесу.

Для цього у середині березня КМУ ухвалив постанову «Про особливості роботи акціонерного товариства «Укрпошта» в умовах воєнного стану» від 17.03.2022 р. № 305 щодо безоплатного перевезення майна вітчизняних суб'єктів господарювання згідно з переліком, який формується Міністерством економіки і передається до Міністерства інфраструктури. Також ухвалене розпорядження КМУ «Про затвердження плану невідкладних заходів з переміщення у разі потреби виробничих потужностей суб'єктів господарювання з територій, де ведуться бойові дії та/або є загроза бойових дій, на безпечну територію» від 25.03.2022 р. № 246-р, що передбачає план невідкладних заходів із переміщення у разі потреби виробничих потужностей суб'єктів господарювання із територій, де ведуться бойові дії та/або є загроза бойових дій, на безпечну територію. Для *допомоги в релокації* бізнесу запустили платформу ДП «Прозорро.Продажі» за ініціативи Мінекономіки і за підтримки Мінцифри та Дія.Бізнес.

ДП «Прозорро.Продажі» спільно з маркетплейсами розробило ІТ-систему, яка дозволяє подавати заявки як українським підприємствам, що потребують переміщення, так і компаніям, які готові надати для цього

приміщення чи інші активи. Платформа дозволить не лише збирати та опрацьовувати такі запити, а й моніторити онлайн процес переїзду, який реалізовуватимуть Міністерство економіки України спільно з Мінінфраструктури України, Укрзалізницею, Укрпоштою та іншими учасниками. Українські підприємства бачитимуть актуальний статус своєї заявки в особистому кабінеті на майданчиках, які допомагатимуть з організаційними питаннями.

Тому зараз важливо цифровізувати і систематизувати процес релокації українських підприємств, який здійснюють Мінекономіки, Мінінфраструктури, Укрпошта, Укрзалізниця, ОВА/ВЦА та інші держпідприємства, а також надати компаніям та установам, які мають вільні потужності для надання в оренду підприємствам з уражених війною зон, можливість публікувати публічні оголошення про це на єдиному ресурсі.

Платформу запустили на базі системи «Прозорро.Продажі» та одного з акредитованих у системі майданчиків E-Tender та e-Docs (співпраця у швидкому розгортанні необхідного для управління релокацією ІТ-продукту). Українські підприємства зможе подати заявку через один із маркетплейсів, які допомагатимуть із релокацією. Згодом перелік таких маркетплейсів розшириться і з'явиться на сайті «Прозорро.Продажі». Користування платформою для усіх користувачів безкоштовне.

Для реалізації проекту з релокації світовий вендор Microsoft Corporation надав у користування *хмарні сервіси* в межах загальної програми підтримки державних органів та бізнесу. Це дозволило забезпечити інфраструктуру рішення для *автоматизації процесів релокації українських підприємств*.

Зазвичай релокованню підлягають підприємства та ФОП (у яких теж бувають невеликі виробництва). Тому якщо на *підприємстві працюють самозайняті особи або ФОП*, то рішення про релокацію на них поширюватися не буде, оскільки вони мають подавати заявки на релокацію окремо.

Ця платформа переміщення створена для: бізнесу, який подав заявки на релокацію *українських підприємств* (підприємства, що здійснили повну або часткову релокацію своїх потужностей, потребують переміщення з територій, які наближені або знаходяться у зоні бойових дій, у безпечні регіони (наразі 14 областей: Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Тернопільська, Хмельницька, Чернівецька, Вінницька, Волинська, Рівненська, Київська, Дніпропетровська, Черкаська, Полтавська та Кіровоградська)); компаній, які хочуть допомогти підприємствам із релокацією; представників Міністерства економіки України, військових адміністрацій, компаній, які допомагають із опрацюванням заявок, логістикою, процесом переїзду, пошуком нових виробничих приміщень і розселенням працівників тощо.

Після обробки усіх запитів Міністерство економіки України визначає черговість релокації *українських підприємств*. Пріоритет мають стратегічні підприємства та компанії, які виробляють товари першої необхідності, а також підприємства, які можуть самостійно забезпечити демонтаж і перевезення своїх потужностей до найближчої станції АТ «Укрзалізниця». Фахівці в областях контактують із підприємством, спільно шукають варіанти для розміщення виробничих потужностей, вирішують питання оренди, підключення мереж, розселення персоналу і членів родин. Переміщення підприємств здійснюється трьома способами: самостійно; силами АТ «Укрзалізниця»; силами АТ «Укрпошта».

Після прибуття на нове місце *українське підприємство* монтує обладнання, підключається до мереж, запускає роботу. Державна служба зайнятості додатково співпрацює з підприємством у питанні працевлаштування нових робітників, а Державна служба з питань праці консультує у сфері гарантій безпеки життя і здоров'я працівників.

Релокація бізнесу до тих частин України, де не ведуться активні бойові дії чи близьке зарубіжжя є новим заходом збереження основних засобів і відновлення виробництва, який може відбуватися безкоштовно, тобто за

рахунок держави та/або власним коштом, тобто потребує понесення додаткових витрат (витрат із переміщення персоналу та основних засобів, витрат із закупівлі чи оренди приміщень, площ або інших територій як виробничої платформи), організаційних дій (оформлення законного перебування бізнесу та персоналу за кордоном; підбору нового персоналу, пошуку нових каналів постачання сировини у зв'язку з руйнацією звичних логістичних каналів) тощо.

Оскільки релокація бізнесу та основних засобів потребує певного періоду часу для їх запуску (1–2 місяці або й більше), актуальним має стати скорочення кількості недіючого/невикористовуваного обладнання та/або його консервація.

Зміна локації бізнесу та виробничого обладнання (інших основних засобів) скоротить простої засобів, зумовить потребу оновлення старих засобів, необхідність впровадження нової техніки, оновлення організації та управління виробничими процесами [2, с. 193].

Відповідно, для українських підприємств перехід до цифрової трансформації у період широкомасштабного вторгнення в Україну виявся не легким. Вдалим прикладом упровадження цифровізації є *додаток «Дія»*, перехід до цифрового документообігу, цифрових гарантів.

Створюються окремі відділи, які здійснюють розробку стратегій цифрової трансформації на підприємствах, завдяки цьому з'являються нові робочі місця, з'являється попит на нові професії. Це може значно укріпити конкурентоспроможність бізнесу.

Найчастіше українські підприємства — це українські малі та середні підприємства (МСП за ст. 55 ГК України)), які від держави на розвиток бізнесу на *порталі «Дія»* можуть отримати відповідь на деякі наступні ініціативи підтримки.

Так, МСП, релоковані та/або постраждалі через наслідки від війни, які знаходяться на підконтрольних Уряду України територіях, можуть отримати *допомогу, сприяння у пошуку торговельних партнерів, постачальників,*

підрядників B2B від Дніпропетровської торгово-промислової палати за сприяння Програми USAID «Конкурентоспроможна економіка України». Підтримка буде надана українським приватним підприємствам (ПП, ТОВ, АТ та ін.) і фізичним особам — підприємцям, які офіційно зареєстровані в Україні та функціонують мінімум 3 роки на момент подання заявки на пошук партнерів, є заснованими, створеними і такими, що визнаються відповідними українськими органами влади й дотримуються українського законодавства, усіх чинних норм цивільного права і податкового кодексу України та належать до категорії малих і середніх підприємств згідно з визначеними українським законодавством критеріями.

Представники професійної спільноти «Всеукраїнська асоціація консультантів з управління «СМС-Ukraine» є активними учасниками економічного фронту з перших днів війни та знайомі на практиці з проблемами, потребами і запитамі бізнесу. «СМС-Ukraine» спільно з Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH за підтримки Офісу з розвитку підприємництва та експорту і національного проєкту Дія.Бізнес розпочинають реалізацію проєкту «Послуги з розвитку бізнесу для малих і середніх підприємств України, що перебувають у кризовому стані через триваючу війну».

Платформу Keep Going створено ІТ-підприємцями, щоб надати першу допомогу власникам мікро- та малого бізнесу, а також людям творчих професій, які залишилися в Україні та працюють надалі. Проєкт надає медійну, інформаційну, фінансову підтримку і запускає краудфандингові збори.

Наразі релокація українських підприємств, особливо МСП, стає тим засобом, завдяки якому підприємства змінюють спектр послуг, види своєї діяльності та підсилюють свою економічну ефективність.

Існуючі технології дозволяють українським *підприємствам* відокремити частину свого бізнесу (наприклад, ІТ, інтелектуальну власність або обробку бек-офісу) та оцінити переваги перенесення тільки цього

процесу, для якого деякі регіони можуть надавати певні переваги, наприклад, нижчі податки.

Але, процес релокації українських підприємств у безпечні райони України, несе не тільки перспективи, а й бізнес-ризиків. Наприклад, певні ризики щодо: прибутковості капіталу українських підприємств, можливих істотних втрат через форс-мажорні обставини, конкурентних переваг на місцевості, куди відбулася релокація бізнесу, створення ланцюжків поставок та продажу, оренда приміщення тощо.

При цьому питання перспектив та ризиків у цьому аспекті заслуговує на окреме дослідження.

Вважаємо, що саме державна підтримка надасть поштовх для розвитку переміщених українських підприємств незважаючи на можливі ризики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Україна 2030e – країна з розвинутою цифровою економікою. URL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html#6-2-1> .
2. Організаційно-економічні аспекти розвитку підприємницьких структур в Україні та світі: моногр. / За заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Т. Гринько. Дніпро: Видавець Біла К. О., 2022. 400 с.

REFERENCES

1. Ukraina 2030e – kraina z rozvynutoiu tsyfrovoiu ekonomikoiu. URL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html#6-2-1>.
2. Orhanizatsiino-ekonomichni aspekty rozvytku pidpriemnytskykh struktur v Ukraini ta sviti: monohr. / za zah. red. d-ra ekon. nauk, prof. T. Hrynko. Dnipro: Vydavets Bila K. O., 2022. 400 s.

Ковальчук Олена Костянтинівна

аспірант Хмельницького університету управління та права

ПЛАН BEPS ТА ОДНОРАЗОВЕ (СПЕЦІАЛЬНЕ) ДОБРОВІЛЬНЕ ДЕКЛАРУВАННЯ АКТИВІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ: ТОЧКИ ПЕРЕТИНУ

Анотація. У публікації розглянуто значення Плану BEPS для регламентації відносин оподаткування в Україні, зокрема, для впровадження одноразового (спеціального) добровільного декларування активів фізичних осіб. На підставі проведеного аналізу підкреслено, що вищевказаний документ виступає безпосереднім підґрунтям для реалізації такого виду податкової амністії як одноразове (спеціальне) декларування активів фізичних осіб.

Ключові слова: ОЕСР, План BEPS, податкова амністія, одноразове (спеціальне) добровільне декларування активів фізичних осіб, правове регулювання, іноземний досвід.

Kovalchuk Olena

Postgraduate student of Khmelnytskyi University of Management and Law

BEPS PLAN AND ONE-TIME (SPECIAL) VOLUNTARY DECLARATION OF ASSETS OF INDIVIDUALS IN UKRAINE: POINTS OF INTERSECTION

The publication considers the importance of the BEPS Plan for the regulation of taxation relations in Ukraine, in particular, for the implementation of a one-time (special) voluntary declaration of assets of individuals. Based on the analysis, it is emphasized that the above document is a direct basis for the implementation of such a type of tax amnesty as a one-time (special) declaration of assets of individuals.

Keywords: OECD, BEPS Plan, tax amnesty, one-time (special) voluntary declaration of assets of individuals, legal regulation, foreign experience.

У сучасних умовах дуже часто різні країни світу стикаються з проблемами, пов'язаними з витоком прибутків з-під оподаткування. Для урегулювання цього питання Організація економічного співробітництва та

розвитку (далі – ОЕСР) розробило низку документів, спрямованих на протидію витоку коштів з-під оподаткування. Д. А. Кобильнік, вивчаючи досвід практик Організації економічного співробітництва та розвитку, підкреслює, що в них акцентується увага на тому, що сучасні податкові системи вимагають злагодженої співпраці платників податків і податкових органів. Така співпраця є значно кращою, коли права платника чітко закріплені та захищені на законодавчому рівні. Це свідчить про те, що держава і платники податків мають вживати різноманітних заходів для побудови нової моделі взаємовідносин [1, с. 175]. Вважаємо слушними міркування вченого стосовно того, що ОЕСР за сучасних умов є організацією, яка розробила універсальні правила міжнародної податкової політики. Підвищення інтересу до визначення природи актів ОЕСР зумовлено тим, що наразі такі міжнародно-правові акти набувають дедалі більшого поширення в регулюванні сфери оподаткування, більше того, деякі положення навіть знаходять своє відображення у приписах національного податкового законодавства [1, с. 175].

Говорячи про такий документ, як План BEPS, позначимо, що метою є створення механізму ефективної боротьби із схемами, які сприяють глобальному переходу прибутку компаній в офшори, та правових основ боротьби з мінімізацією корпоративного оподаткування для унеможливлення застосування агресивних схем міжнародного податкового планування [2, с.179-180]. Показово, що сам собою план BEPS за своєю правовою формою не є безпосереднім юридичним інструментом врегулювання відносин щодо протидії агресивному податковому плануванню, оскільки не є нормативно-правовим актом, ані міжнародним договором. Він скоріше розглядається як «дорожня карта», настанова до дій, а реалізація визначених ним заходів потребує чіткої правової регламентації кожної країни і проводиться як на міжнародному, так і на національному рівнях [3, с. 380]. В Україні було реалізовано низку кроків цього Плану. Приміром, реалізовано такі дії, як-то: розкриття фізичними особами-резидентами України своєї участі в іноземних

компаніях, які вони контролюють (КІК), і правила оподаткування таких компаній (крок 3); обмеження витрат на фінансові операції з пов'язаними особами (крок 4); запобігання штучному уникненню визнання статусу постійного представництва (крок 7); удосконалення контролю за трансфертним ціноутворенням (кроки 8 – 10); правила звітності в розрізі країн для міжнародних груп компаній (крок 13) та ін. [4] Їх реалізація суттєво покращила національне регулювання податкових відносин й зменшила процеси витоку грошових коштів.

У той же час, позначимо, що ці кроки є мінімальним набором засобів, які дозволяють певною мірою реалізувати план BEPS та мінімізувати негативні процеси тінізації економіки держави. Для того, аби створити передумови для подальшої імплементації в Україні Плану протидії розмиванню бази оподаткування та виведенню прибутку з-під оподаткування, було розроблено законопроект «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо стимулювання детінізації доходів та підвищення податкової культури громадян шляхом запровадження добровільного декларування фізичними особами належних їм активів та сплати одноразового збору до бюджету», у подальшому положення якого знайшли своє відображення у Податковому кодексі України (далі – ПК України) [5]. Фактично, зазначеним нормативно-правовим актом впроваджено механізм податкової амністії у вигляді добровільного декларування фізичними особами належних їм активів.

Як ми вже позначили, заходи плану BEPS покликані забезпечити приведення у відповідність податкових систем до сучасних економічних викликів. Науковці слушно акцентують увагу на тому, що внаслідок запровадження таких нововведень для України, можна виокремити як позитивні, так й певною мірою негативні аспекти. Так, Я. В. Греца зазначає, що з одного боку Україна, як і весь цивілізований світ, повинна боротися із зловживаннями в податковій сфері, штучним зменшенням бази оподаткування. Держава зобов'язана забезпечити справедливий характер

оподаткування для всіх суб'єктів, в іншому разі страждають інтереси добросовісних платників, які можуть зазнавати конкурентних втрат. Запровадження загальноприйнятих у світі правил гри покращить імідж України з боку іноземних партнерів. Однак, з іншого боку, запровадження складних і жорстких правил BEPS буде створювати певні ризики. Перш за все, податкові органи отримають новий широкий інструментарій, значно розшириться їх дискреція, що може загрожувати певними зловживаннями з їх боку, особливо з огляду на те, що реформа податкової служби в Україні ще лише на старті реалізації. По-друге, нові правила значно ускладнять життя платникам податків, оскільки складнішим стане адміністрування, передусім, податку на прибуток. Це буде призводити до додаткових витрат платників податків [3, с. 391]. Зрозуміло, що будь-які новації, особливо у царині правового регулювання, мають дуалістичний характер й не можуть бути ідеальними.

На нашу думку, дійсно, хоча дії плану BEPS мають єдину глобальну мету, кожна окрема дія характеризується певною специфічністю. Наразі на законодавчому рівні вже врегульовано низку питань, необхідних для імплементації окремих кроків Плану дій BEPS, спрямованих на забезпечення більшої прозорості та розширення бази оподаткування за рахунок залучення до сплати податків платників, які уникали оподаткування, застосовуючи методи, побудовані на використанні транскордонних операцій. Зокрема, Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вдосконалення адміністрування податків, усунення технічних та логічних неузгодженостей у податковому законодавстві» від 16.01.2020 р. № 466-IX [6] передбачено заходи з удосконалення правил трансфертного ціноутворення та запровадження правил оподаткування контрольованих іноземних компаній. Також відбувається процес налагодження автоматичного обміну фінансовою інформацією, що дасть змогу якісно застосовувати удосконалені правила трансфертного ціноутворення, правила оподаткування контрольованих іноземних компаній тощо [7].

Говорячи про запровадження податкової амністії у вигляді одноразового (спеціального) добровільного декларування активів фізичних осіб, позначимо наступне. Справа в тому, що проведення кампанії із добровільного одноразового (спеціального) декларування активів фізичних осіб передбачала надання відповідних державних гарантій. Зокрема, йдеться про звільнення декларантів від адміністративної та кримінальної відповідальності за несплату податків і зборів з доходів, що стали джерелом походження таких активів, за умови сплати збору з одноразового (спеціального) добровільного декларування. На наш погляд, комплексне впровадження такого механізму може забезпечити додаткову прозорість та умови для належної сплати податків громадянами у подальшому. Крім того, можливо, саме за допомогою таких механізмів буде сформована нова модель взаємодії контролюючих органів та платників податків.

Однак, для того, аби з'ясувати, які наслідки будуть після впровадження такого інструменту, слід зупинитися на розгляді деяких особливостей його реалізації. Перш за все підкреслимо, що у кожній державі існує особливий шлях щодо реалізації механізму податкової амністії як інструменту впливу на податковий клімат. Проте, узагальнюючи існуючі у законодавстві різних держав та науковій літературі підходи, можна виокремити два основних підходи до розгляду податкової амністії, які за своїм змістом є діаметрально протилежними: (1) податкова амністія становить собою спосіб відновлення економіки, а також додаткове надходження ресурсів до дохідної частини бюджету; (2) податкова амністія – це атавізм податкової системи, що порушує принцип рівності та погіршує становище сумлінних громадян. На наш погляд, більш логічним та обґрунтованим є перший підхід.

В цій ситуації слід виходити з того, яку мету планує досягти законодавець за допомогою впровадження податкової амністії, її виду та правової регламентації. Так, у світовій практиці були приклади й успішних кампаній щодо проведення податкових реформ, наприклад, Декрет про легалізацію, проведений в Італії у 2001-2002 роках, суть якого полягала у

поєднанні гарантій звільнення осіб від подачі декларацій і сплати заборгованості з одночасним посиленням заходів відповідальності за приховування капіталів і активів, також передбачалася конфіскація майна. Ще одним прикладом вдалої кампанії виступає амністія податку на прибуток в Ірландії 1988 року, яка передбачала для платників податків можливість погашення боргів без застосування штрафних санкцій. Оцінюючи результати проведених кампаній, експерти звертають увагу на широку інформованість населення, а також якісно проведену контролюючими органами роз'яснювальну роботу. [8].

До дуже успішних країн у сфері проведення податкових амністій належить Бельгія, в якій урядом у 2004 році було впроваджено амністію, яка тривала 1 рік, ключовою особливістю її реалізації була анонімна подача відповідної декларації. Платник міг сплатити податок без подання відповідної податкової декларації та повідомлення контролюючих органів. В цій ситуації постає цілком логічне запитання стосовно того, як підтверджувався факт сплати податків та яким чином відбувалася взаємодія платника податків та контролюючих органів. Гарантом анонімності щодо сплати податкової заборгованості виступали національні банки. Саме вони виступали суб'єктами, уповноваженими видавати сертифікати про те, що нарахована сума податку (заборгованість) сплачена. Показово, що іноземним банкам було заборонено брати участь у такому процесі, оскільки вони відповідно до законодавства Бельгії зобов'язані повідомляти податкові органи про сплату відповідних сум податку шляхом подання податкової декларації. За такого підходу втрачалась анонімність, а отже – й фактичний сенс проведення податкової амністії у такий спосіб.

Як свідчить іноземний досвід, в кожній конкретній державі цей процес відбувався по-своєму і мала як позитивний, так і не зовсім результат. У більшості випадків очікування таких подій значно перевищує результати. Загалом можна стверджувати про ефективність амністії. Зазначимо, що програми відрізнялися не тільки між країнами, але навіть в одних і тих же

країнах залежно від строку застосування та умов проведення, методів і цілей амністії. Разом з тим, у цій ситуації навряд чи можна визначити якийсь один або ряд факторів, які гарантували б успіх таких ініціатив держави. Доцільно говорити про комплексний підхід, який враховує не тільки ставки податку на амністований капітал, але також рівень правосвідомості суспільства, рівень довіри до влади, фінансової грамотності, а також ефективність системи заохочень і заходів відповідальності [9, с. 6].

В Україні впроваджено підхід щодо податкової амністії, реалізація якої передбачає обов'язкове подання податкової декларації до податкової служби та сплата відповідного збору до бюджету. У цій ситуації як раз і актуалізується питання щодо подальших наслідків для платника податків у подальшому, після того, як завершиться процедура податкової амністії. Фактично, платник податків зізнається у вчиненні порушень податково-правових норм. Й у подальшому велике значення має добросовісність саме з боку контролюючого органу. Чи буде державна податкова служба використовувати наявну інформацію про тих платників податків, які скористалися процедурою податкової амністії для того, аби у подальшому піддавати їх більш ретельним перевіркам чи іншим контрольним заходам? Чи не створить у подальшому це певних додаткових ризиків для таких платників податків?

Наразі відповісти на поставлені запитання важко. На наше переконання, загалом у умовах побудови партнерської моделі взаємодії між контролюючими органами та платниками податків такої ситуації не має бути. Крім того, у цьому контексті на користь такої позиції можна навести ще й той аргумент, що податкова інформація буває різних видів (відкрита та з обмеженим доступом), а отже – не може розповсюджуватись й використовуватись більш широко, ніж того вимагають відповідні податково-правові норми. Водночас ми не можемо залишити осторонь такий варіант розвитку подій, за якого після завершення процедури податкової амністії для декларантів можуть мати місце певні несприятливі наслідки.

Підбиваючи певні підсумки стосовно визначення точок перетину податкової амністії у вигляді одноразового (спеціального) добровільного декларування активів фізичних осіб в Україні та Плану BEPS, наголосимо на тому, що останній виступає безпосереднім підґрунтям для впровадження такого декларування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кобильнік Д. А. Особливості реалізації функцій податкового права (методологічний аспект): дис. д-ра наук: 12.00.07. Запоріжжя, 2021. 443 с.
2. Вітліна М.О., Шульга Т.М. Міжнародні заходи протидії ухиленню від сплати податків. *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. № 1. С.178-180.
3. Греца Я. В. Зміст, правові засоби та межі податкового планування: зарубіжний досвід та українська практика: монографія. Ужгород, ТОВ "РІК-У". 2020. 420 с.
4. Міністерство фінансів та Національний банк оприлюднюють проект Закону із запровадження Плану дій BEPS в Україні. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/ministerstvo-finansiv-ta-natsionalniy-bank-oprilyudnyuyut-proekt-zakonu-iz-zaprovadjennya-planu-diy-beps-v-ukrayini>
5. Податковий кодекс України від 2.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
6. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вдосконалення адміністрування податків, усунення технічних та логічних неузгодженостей у податковому законодавстві: Закон України від 16.01.2020 р. № 466-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/466-20#Text>
7. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо стимулювання детінізації доходів та підвищення податкової культури громадян шляхом запровадження добровільного декларування фізичними особами належних їм активів та

сплати одноразового збору до бюджету» від 09.03.2021 № 5153-3. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/GI04595A>

8. Баранникова И.Г. Амнистия как институт конституционного права. URL: <http://www.blog.servitutis.ru/?p=277>

9. Dmytryk, O., Tokarieva, K., Kobylnik, D., Kotenko, A., & Makukh, O. (2022). Tax amnesty as a means of fulfillment of BEPS requirements for implementation of tax transparency: Experience of Ukraine and EU countries. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*, 25(S4), 1-13.

REFERENCES:

1. Kobylnik, D. A. (2021). Features of realization of tax law functions (methodological aspect): Doctors thesis: 12.00.07. Zaporizhzhia [in Ukrainian].

2. Vitlina, M. O. & Shulha, T. M. (2019). International measures to counteract tax evasion. *Porivnialno-analitychne pravo*, 1, 178–180 [in Ukrainian].

3. Hretsa, Ya. V. (2020). Contents, legal means and limits of tax planning: foreign experience and Ukrainian practice. Uzhhorod, TOV «RIK-U» [in Ukrainian].

4. The Ministry of Finance and the National Bank shall publish the draft law on the implementation of the Beps Action Plan in Ukraine. Retrieved from: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/ministerstvo-finansiv-ta-natsionalniy-bank-opriyudnyuyut-proekt-zakonu-iz-zaprovdjennya-planu-diy-beps-v-ukrayini> [in Ukrainian].

5. Tax Code of Ukraine, No. 2755-VI (2010, December 2). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> [in Ukrainian].

6. Law of Ukraine on Amendments to the Tax Code of Ukraine on Improving the Administration of Taxes, Elimination of Technical and Logical Inconsistencies in tax Legislation, No. 466-IX (2020, January 16). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/466-20#Text> [in Ukrainian].

7. Explanatory note to the draft Law of Ukraine «On Amendments to the Tax Code of Ukraine regarding the stimulating the shadowing of income and raising

the tax culture of citizens by introducing voluntary declaration by individuals of their assets and payment of one -time fee to the budget», No. 5153-3 (2021, March 3). Retrieved from: <https://ips.ligazakon.net/document/GI04595A> [in Ukrainian].

8. Barannikova, I. G. Amnesty as an institution of constitutional law. Retrieved from: <http://www.blog.servitutis.ru/?p=277> [in Russian].

9. Dmytryk, O., Tokarieva, K., Kobylnik, D., Kotenko, A., & Makukh, O. (2022). Tax amnesty as a means of fulfillment of BEPS requirements for implementation of tax transparency: Experience of Ukraine and EU countries. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*, 25(S4), 1–13.

Електронне наукове видання

**ЦИФРОВІ ТРАНСФОРМАЦІЇ
УКРАЇНИ 2022: ВИКЛИКИ ТА РЕАЛІЇ**

Збірник наукових праць
НДІ ПЗІР НАПрН УКРАЇНИ

Комп'ютерне макетування: *І.О. Мамаєв*

Формат 60x84 ¹/₁₆. Папір офсетний. Гарнітура Times.
Ум. друк. арк. 6,91. Обл.-вид. арк. 5,45.

Видавець – Науково-дослідний інститут правового забезпечення
інноваційного розвитку Національної академії правових наук України,
61002, м. Харків, вул. Чернишевська, 80,
Тел. +38 (057) 700-06-64
Сайт: ndipzir.org.ua
E-mail: ndipzir@gmail.com